

*Frode Berglund, Ingvild S. Reymert og
Bernt Aardal*

Valgundersøkelse 2009
Dokumentasjonsrapport

© Statistisk sentralbyrå, august 2011 Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.	Standardtegn i tabeller	Symbol
ISBN 978-82-537-8157-0 (trykt)	Tall kan ikke forekomme	.
ISBN 978-82-537-8158-7 (elektronisk)	Oppgave mangler	..
ISSN 1891-5906	Oppgave mangler foreløpig	...
Emne: 00.90	Tall kan ikke offentliggjøres	:
Trykk: Statistisk sentralbyrå	Null	-
	Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
	Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
	Foreløpig tall	*
	Brudd i den loddrette serien	—
	Brudd i den vannrette serien	
	Desimaltegn	,

Forord

Statistisk sentralbyrå (SSB) gjennomførte høsten 2009 og vinteren 2010 første del av undersøkelsen I 2009 gjennomførte Statistisk sentralbyrå (SSB) datainnsamlingen for Undersøkelse om stortingsvalget 2009 på vegne av Institutt for samfunnsforskning (ISF). Undersøkelsen omfattet spørsmål om faktisk stemmegivning og motivasjon for deltagelse og valg av politisk parti. I denne rapporten legger SSB frem noen resultater og metodisk dokumentasjon fra undersøkelsen. Prosjektet har vært finansiert av Kommunal- og Regionaldepartementet.

Ved ISF har forskningsleder Bernt Aardal vært faglig ansvarlig for undersøkelsen. ISF har stått for utarbeidelse av spørreskjemaet, mens SSB har trukket utvalget, gjennomført datainnsamlingen og tilrettelagt datafiler i etterkant.

Ved Seksjon for intervjuundersøkelser i SSB var Maria Høstmark ansvarlig for planlegging og gjennomføring og Bengt Oscar Lagerstrøm var rådgiver. Thore Nafstad-Bakke sto for trekkingen av utvalget. Berit Svanøe-Hafstad programmerte det elektroniske spørreskjemaet og foretok filetableringen. Hajar Livary og Brit Hauge Svendsen var intervjukontakter, og intervjuene ble foretatt av det lokale intervjukorpsset til SSB. Øyvind Kleven har bidratt med konstruktive innspill til rapporten underveis.

Sammendrag

Denne rapporten dokumenter valgundersøkelsen 2009, og inneholder spørreskjema og svarfordeling for de fleste spørsmålene som ble stilt i undersøkelsen. Det er også tatt med tabeller som viser sammenhengen mellom partivalg og bakgrunnsvariabler som kjønn, alder, region, utdanning, yrke og region. Rapporten dokumenterer også gjennomføringen av undersøkelsen, og tar opp en del metodiske spørsmål knyttet til datakvalitet.

Resultatene viser at andelen som skiftet standpunkt fra valget i 2005 til 2009 – enten ved å skifte parti eller ved å vandre ut eller inn av hjemmesittergruppen - var på 39 prosent. Det er en nedgang i forhold til forrige valg, og innebærer at trenden med stadig økende velgervandringer ble brutt. Velgerne til Arbeiderpartiet og Høyre var mest lojale – 75 prosent av dem som stemte på ett av disse partiene i 2005, stemte på dem igjen. Tilsvarende tal for Kristelig Folkeparti og Senterparti er henholdsvis 69. Velgerne til Venstre er minst lojale – bare 30 prosent av dem stemte på Venstre i 2005, ga sin stemme til Venstre i 2009.

Arbeiderpartiet hentet velgere fra Rødt, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, men tapte velgere til Høyre og Fremskrittspartiet. Venstre tapte velgere til Høyre og hjemmesitterne. Høyre er eneste parti som ikke har tapt velgere til andre partier eller hjemmesittere.

Prosjektstøtte: Kommunal- og regionaldepartementet og Norsk forskningsråd.

Gjennomføring: Undersøkelsen er gjennomført av Seksjon for intervjuundersøkelser i Statistisk sentralbyrå.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
1. Innledning	6
2. Opplegg og gjennomføring	7
2.1. Utvalget	7
2.2. Datainnsamling.....	7
2.3. Feltperiode og svarinnngang.....	8
3. Feilkilder og usikkerhet ved resultatene	9
3.1. Utvalgsvarians.....	9
3.2. Avganger og frafall	10
3.3. Utvalgsskjevhet	13
3.4. Vekting	14
3.5. Sammenligning med valgresultatet	16
4. Begreper og kjennemerker	18
4.1. Yrkesgruppe.....	18
4.2. Utdanning.....	18
4.3. Inntekt	18
4.4. Avhold	18
4.5. Målsak.....	18
4.6. Religion	19
4.7. Region	19
4.8. By/land.....	19
4.9. Parti.....	19
4.10. Stemmegivning.....	19
5. Valgundersøkelsen 2009. De første resultatene	20
5.1. Trenden er brutt – færre skifter parti.....	20
Vedlegg A: Tabeller	28
Vedlegg B: Spørreskjema	36
Vedlegg C: Informasjonsbrev	68
Vedlegg D: Informasjonsbrosjyre	73
Vedlegg E: Instruks	75
Tabellregister	84

1. Innledning

I 2009 gjennomførte Statistisk sentralbyrå (SSB) datainnsamlingen for Undersøkelse om stortingsvalget 2009 på vegne av Institutt for samfunnsforskning (ISF). Undersøkelsen omfattet spørsmål om faktisk stemmegivning og motivasjon for deltagelse og valg av politisk parti. I denne rapporten legger SSB frem noen resultater og metodisk dokumentasjon fra undersøkelsen. Prosjektet har vært finansiert av Kommunal- og Regionaldepartementet.

Ved ISF har forskningsleder Bernt Aardal vært faglig ansvarlig for undersøkelsen. ISF har stått for utarbeidelse av spørreskjemaet, mens SSB har trukket utvalget, gjennomført datainnsamlingen og tilrettelagt datafiler i etterkant.

Ved Seksjon for intervjuundersøkelser i SSB var Maria Høstmark ansvarlig for planlegging og gjennomføring og Bengt Oscar Lagerstrøm var rådgiver. Thore Nafstad-Bakke sto for trekkingen av utvalget. Berit Svanøe-Hafstad programmerte det elektroniske spørreskjemaet og foretok filetableringen. Hajar Livary og Brit Hauge Svendsen var intervjukontakter, og intervjuene ble foretatt av det lokale intervjukorpset til SSB. Øyvind Kleven har bidratt med konstruktive innspill til rapporten underveis.

Valgundersøkelsen i 2009 inngår i valgforskningsprogrammet ved ISF. Dette programmet ble igangsatt i forbindelse med stortingsvalget i 1957. Det er senere foretatt undersøkelse i forbindelse med samtlige stortingsvalg, med unntak for stortingsvalget i 1961. SSB har stått for datainnsamlingen siden valget i 1977. Formålet med valgundersøkelsen i 2009 er dels å videreføre analyser fra forutgående valg, dels å studere aktuelle tendenser i norsk politikk og unike trekk ved valget i 2009.

Analyser på bakgrunn av undersøkelsen finnes i: Bernt Aardal (red): Det politiske landskap i en ny tid. En studie av stortingsvalget i 2009, Oslo: Cappelen Damm Akademisk 2011.

Tabell 1.1. Nøkkeltall for undersøkelsen

Nøkkeltall	Antall	Prosent
Utvalg (personer trukket til å delta)	3 000	
Avgang (personer som ikke lenger tilhører populasjonen)	56	
Bruttoutvalg	2 944	100
Frafall	1 162	39
Nettoutvalg (gjennomførte intervjuer)	1 782	61
Innsamlingsmetode		
Besøksintervju	1 065	60
Telefonintervju	717	40
Intervjutid	Ca. 60 minutter	
Feltperiode	15. september – 19. desember 2009	

2. Opplegg og gjennomføring

2.1. Utvalget

Det ble trukket ut 3 000 personer i alderen 18-80 år til valgundersøkelsen i 2009. Halvparten av utvalget besto av respondenter som hadde deltatt i valgundersøkelsen 2005 og utgjør således et panelutvalg. Den andre halvparten var ett tverrsnittsutvalg som ble trukket ut for valgundersøkelsen 2009.

Panelutvalget består av respondenter som var trukket ut til valgundersøkelsen 2005. I et panel vil det alltid være avganger over tid, noe som gjør det nødvendig å supplere panelet slik at det beholder tverrsnittsegenskaper. Av den grunn ble dette utvalget supplert med respondenter som ikke hadde stemmerett i 2005. I hovedsak dreier det seg om ungdommer i aldergruppen 18-21 samt innvandrere.

Tverrsnittutvalget var et tverrsnitt av 1 500 respondenter som ble tilfeldig trukket ut til undersøkelsen i 2009. Betingelsene for å komme med var at vedkommende hadde stemmerett ved stortingsvalget i 2009. Disse vil igjen utgjøre panelet til valgundersøkelsen i 2013.

Av de 3 000 som ble trukket ut, gikk 56 personer til avgang da de ikke tilhørte populasjonen lenger (det gjelder døde, bosatte i utlandet eller umyndiggjorte). Bruttoutvalget, som er de respondentene vi forsøkte å oppnå kontakt med, besto dermed av 2 944 personer.

Utvalget ble trukket fra SSBs befolkningsregister BEREG¹ i henhold til SSBs generelle utvalgsplan. I utvalgsplanen er hele landet delt inn i et sett av utvalgsområder, som igjen er gruppert i 109 strata. Utvalgsområdene er kommuner eller grupper av kommuner. Kommuner med lavt innbyggertall er slått sammen med andre kommuner, slik at alle utvalgsområder har minst syv prosent av samlet innbyggertall i det stratomet området tilhører. I en del tilfeller er mindre omegnskommuner til folkerike kommuner slått sammen med den store kommunen til ett område. Alle kommuner med mer enn 30 000 innbyggere er tatt ut som egne strata, noe som også er gjort for en del kommuner med mellom 25 000 og 30 000 innbyggere.

2.2. Datainnsamling

Metode for datainnsamling

Undersøkelsen ble gjennomført som besøksintervju. Det var mulig å gjennomføre intervjuet over telefon dersom respondenten ønsket det, eller hvis reisetiden for intervjuer var urimelig lang. Andelen besøksintervju i 2009 var 60 prosent – av 1782 oppnådde intervjuer ble 1065 foretatt ved besøk. Resten ble foretatt via telefon. Ved besøksintervju har intervjueren med seg en bærbar PC der svarene til respondenten tastes direkte inn i intervjuprogrammet Blaise.

Ved besøksintervju benytter intervjueren svarkort for å lette intervjuingen. Ved gjennomføring av telefonintervju skulle intervjuerne be respondenten skrive ned den hyppigst benyttede skalaen. Intervjuene ble gjennomført av SSBs lokale intervjukorps. Samtlige respondenter fikk tilsendt informasjon i form av et brev og en alderstilpasset brosjyre.

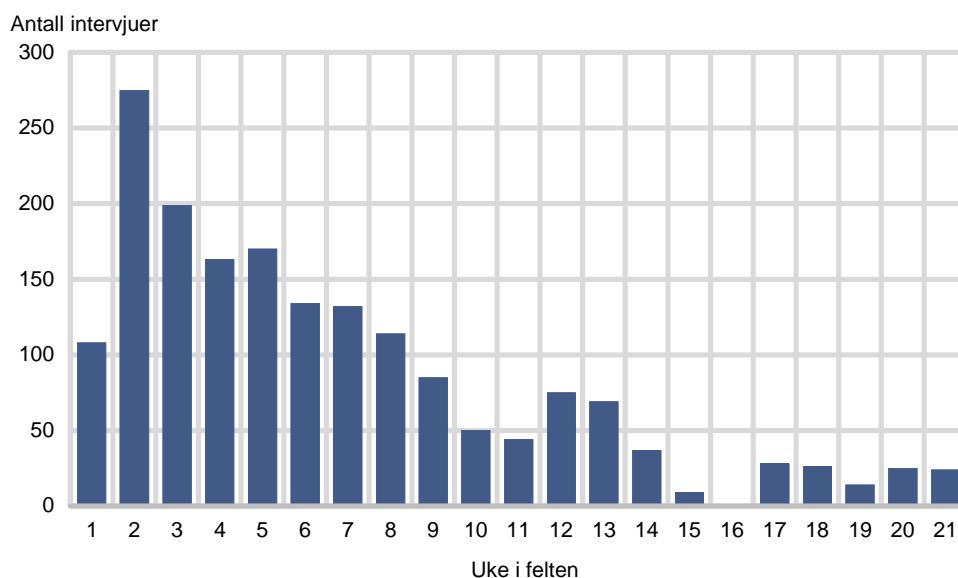
¹ BEREG er den sentrale demografi-/befolkningsdatabasen i SSB. Den oppdateres kontinuerlig med opplysninger fra Det sentrale folkeregisteret. Utvalgsplanen er nærmere beskrevet i Hoel, t., Lie, J.-A., og Opdahl, S. (1995): *Revisjon av SSBs utvalgsplan*. Statistisk sentralbyrå. Dokumentasjonsrapport.

2.3. Feltperiode og svarinngang

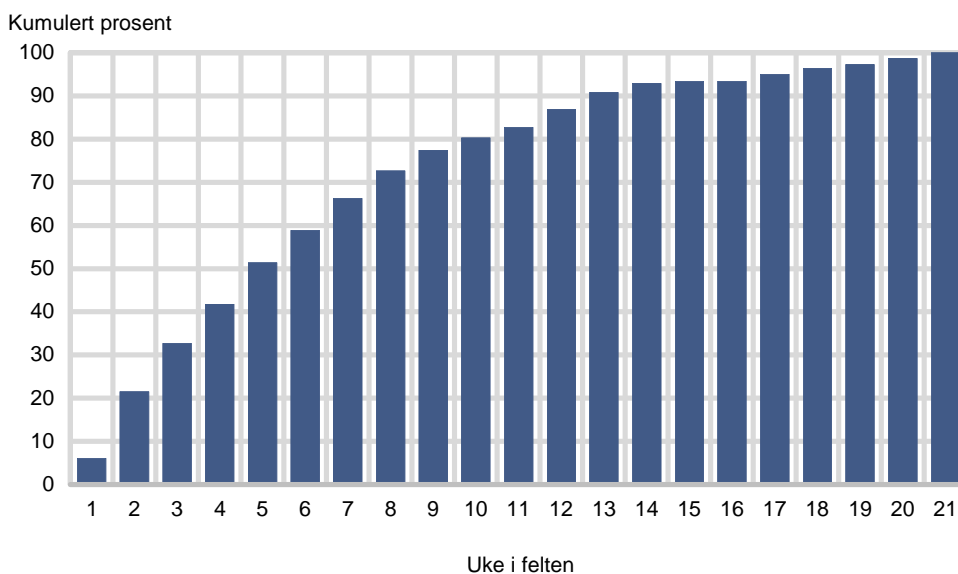
Informasjonsbrev og brosjyre ble sendt ut til svarpersonene 14. september 2009, og intervjuingen startet 15. september. Brevene ble sendt ut så nær valgdatoen som mulig for å unngå påvirkning av svarpersonenes adferd. I en valgundersøkelse med spørsmål om faktisk stemmegivning og motivasjon for deltagelse og valg av politisk parti er det viktig å gjennomføre intervjuet så nært opptil valgdatoen som mulig. Figur 2.1 viser at det ble gjennomført et stort antall intervjuer i de første ukene etter valget, og at antallet faller fra og med sjette uke etter at feltarbeidet startet. Det ble sendt ut et purrebrev i uke 11, og antall intervjuer øker derfor noe i uke 12.

Figur 2.2 viser svarinngangen i kumulert, relativ utgave; det vil si hvor stor andel av intervjuene som er frem til gjeldende målingstidspunkt. Her ser vi at halvparten av intervjuene ble gjennomført i løpet av uke 5, og at nesten 60 prosent er gjennomført i løpet av uke 6. I uke 7 er 70 prosent gjennomført, mens det går tre uker til før 80 prosent er gjennomført. Svarinngangen blir således tregere jo lengre tid undersøkelsen er i felt. Vi registrerer et lite hopp i uke 12 da purrebrevet blir utsendt. Deretter er inngangen moderat frem til feltperioden avsluttes etter 21 uker.

Figur 2.1. Svarinngang per uke i felt. Antall intervjuer

Figur 2.2. Kumulativ svarinngang. Prosent

3. Feilkilder og usikkerhet ved resultatene

Kvaliteten til dataene i en utvalgsundersøkelse er betinget av en rekke forhold knyttet til at det dreier seg om et utvalg og ikke hele populasjonen. Statistiske tilfeldigheter skaper en usikkerhet i forhold til hvor godt utvalget treffer i forhold til populasjonen. Videre er det slik at ikke alle som er trukket ut kan eller vil delta i undersøkelsen. Det gjør at de som faktisk lar seg intervju, ikke speiler populasjonen på en helt korrekt måte. I dette kapitlet skal vi se på noen forhold som kan forringe kvaliteten.

3.1. Utvalgsvarians

Det vil alltid være knyttet en viss usikkerhet ved resultater som bygger på opplysninger om et utvalg av den befolkningen som undersøkelsen dekker. Denne usikkerheten kalles utvalgsvarians, og lar seg beregne så lenge utvalget er trukket etter reglene for tilfeldig trekking.

Et hyppig brukt mål på usikkerheten i resultatet for et kjennemerke, er standardavviket til den observerte verdien av dette kjennemerket. Størrelsen på standardavviket avhenger av antall observasjoner i utvalget, måten utvalget er trukket på og fordelingen til det aktuelle kjennemerket i befolkningen. Fordelingen i befolkningen kjenner vi ikke, men for de variablene vi undersøker er det mulig å anslå standardavviket i utvalgsfordelingen ved hjelp av observasjonene i utvalget.

Det er ikke foretatt egne beregninger eller anslag av standardavvik for Valgundersøkelsen i 2009. Imidlertid gjengir tabell 3.1 tilnærmet størrelse på standardavviket for observerte prosentandeler ved ulike utvalgsstørrelser ved et sikkerhetsnivå på 95 prosent. Av tabellen går det frem at usikkerheten blir mindre når antall observasjoner øker, og at usikkerheten øker etter hvert som resultatet nærmer seg 50 prosent.

Ved hjelp av standardavviket er det mulig å beregne et intervall som med en bestemt sannsynlighet innehar den sanne verdi av en beregnet størrelse (den verdien vi ville fått dersom vi hadde foretatt en totaltelling i stedet for en utvalgsundersøkelse). Slike intervaller kalles konfidensintervaller hvis de er konstruert på en bestemt måte: la M være den beregnede størrelsen og S være et anslag for standardavviket til M . Vi må selv bestemme oss for sikkerhetsnivået, men det er vanlig å konstruere konfidensintervaller som med tilnærmet 95 prosent sannsynlighet inneholder den sanne verdien for M . Konfidensintervallet er da gitt ved at vi legger 2 standardavvik til M for å få intervallet øvre grenseverdi, mens vi trekker 2 standardavvik fra M for å få nedre grenseverdi. Grensene for konfidensintervallet er derved gitt ved $(M - 2*S)$ og $(M + 2*S)$. Dette intervallet vil med 95 prosent sannsynlighet inneholder den sanne verdien for M i populasjonen. Tabell 3.1 viser størrelsen på standardavviket for noen utvalgte prosentandeler og utvalgsstørrelser.

Tabell 3.1. Forventet standardavvik for observerte prosentandeler ved ulike utvalgsstørrelser

n: \ P:	5/95	10/90	15/85	20/80	25/75	30/70	35/65	40/60	50/50
25	5,4	7,5	8,9	10,0	10,8	11,5	11,9	12,2	12,5
50	3,8	5,2	6,2	7,0	7,6	8,0	8,3	8,6	8,7
100	2,7	3,7	4,4	4,9	5,3	5,6	5,9	6,0	6,2
200	1,9	2,6	3,1	3,5	3,8	4,0	4,1	4,3	4,3
300	1,5	2,1	2,5	2,8	3,1	3,2	3,4	3,5	3,5
500	1,2	1,6	2,0	2,2	2,4	2,5	2,6	2,7	2,7
1 000	0,8	1,2	1,4	1,6	1,7	1,8	1,8	1,9	1,9
1 200	0,8	1,1	1,3	1,4	1,5	1,6	1,7	1,7	1,8
1 500	0,7	0,9	1,1	1,3	1,4	1,4	1,5	1,5	1,6
2 000	0,6	0,8	1,0	1,1	1,2	1,3	1,3	1,3	1,4
2 500	0,5	0,7	0,9	1,0	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2
3 000	0,5	0,7	0,8	0,9	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1

Følgende eksempel illustrer hvordan en kan bruke Tabell 3.1 for å beregne konfidensintervall. I en utvalgsundersøkelse med 1 000 respondenter, oppgir 20 prosent at de ville stemt på Fremskrittspartiet i morgen. I tabellen finner vi at

standardavviket er 1,6 for et resultat på 20 prosent med 1 000 observasjoner. Konfidensintervallet for den sanne verdien får grensene $20 \pm (2 \cdot 1,6)$. Intervallet strekker seg da fra 16,8 til 23,2. Det betyr at vi med 95 prosent sannsynlighet kan slutte at andelen som vil stemme på Fremskrittspartiet i morgen, ligger mellom 16,8 og 23,2 prosent.

Det er vanlig å operere med et sikkerhetsnivå på 95 prosent, men konfidensintervall kan konstrueres for andre sikkerhetsnivå. Da må standardavviket multipliseres med et annet tall enn 2.

Ofte er det ønskelig å sammenligne prosenttall for flere grupper. Når to usikre tall sammenlignes, vil usikkerheten på forskjellen mellom dem vanligvis bli større enn usikkerheten knyttet til hvert enkelt tall. Standardavviket til forskjeller mellom to prosenttall er lik kvadratrotten av summen av kvadratene av standardavvikene til enkelttallene. Når en har anslag for standardavvikene til slike forskjeller, kan en konstruere konfidensintervall for den sanne verdi på samme måte som beskrevet ovenfor.

Statistikkprogrammet Zigne er utviklet for å beregne denne type statistisk usikkerhet, og kan lastes ned gratis fra <http://aardal.info/dataprog.html>.

3.2. Avganger og frafall

Med avgang menes personer som ikke lenger tilhører målgruppen for undersøkelsen, herunder døde og personer som er utvandret til utlandet. Utvalget er trukket fra BEREG så nært som mulig opp til intervjustart for å minimere antall avganger. Av tabell 3.2 ser vi at det er 54 personer av det opprinnelige utvalget på 3000 personer er registrert som avgang.

Et potensielt problem i forbindelse med valgundersøkelsen er at personer bosatt i utlandet med stemmerett ikke kan bli intervjuet. Dersom det blir mange avganger på grunnlag av dette, kan det oppstå problemer med hensyn til defineringen av populasjonen, som per i dag utelukker personer som er bosatt i utlandet. Av tabell 3.2. ser vi at omtrent 1 prosent av utvalget har flyttet ut av landet, noe som tilsier at dette forholdet ikke utgjør noe stort problem.

Tabell 3.2. Avgang etter årsak

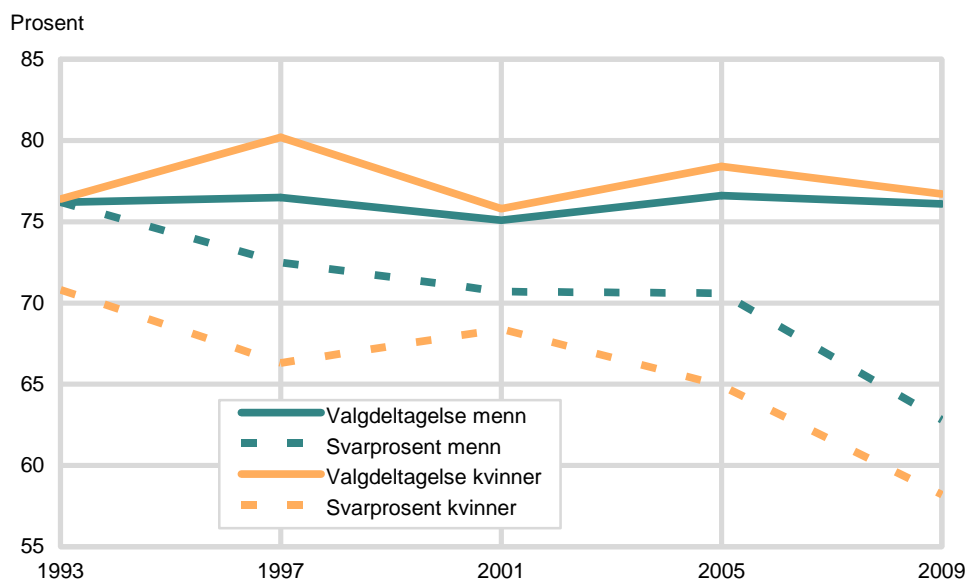
Avgang	Antall personer	Prosent av avgang	Prosent av utvalg
Avgang i alt	54	100	1,8
Død	5	9,3	0,2
Bosatt i utlandet i over 6 måneder	35	64,8	1,2
Andre årsaker	14	25,9	0,4

Utvalget vi står igjen med etter at avganger er fjernet kalles bruttoutvalg, som er det utvalget av personer vi faktisk forsøker å intervju. De personene vi oppnådde intervju med inngår i det som kalles nettoutvalget. Personer i bruttoutvalget som vi ikke oppnår intervju med, kalles frafall. I valgundersøkelsene i forbindelse med de foregående stortingsvalgene hadde vi observert en tendens til at svarprosenten var synkende. Spesielt var det uheldig at dette så ut til å føre til skjevheter i netto-utvalget.

Forut for undersøkelsen ble derfor frafallet fra valgundersøkelsen i 1997 analysert for å identifisere hvilke kjennetegn som korrelerte med frafall. Vi kom frem til at det i hovedsak var tre variabler som korrelerte sterkt med frafallet. Den første var kjønn. I de fleste utvalgsundersøkelser er frafallet høyere blant menn enn blant kvinner. I Valgundersøkelsene er tendensen motsatt. Figur 3.1 viser svarprosent blant menn og kvinner siden valgundersøkelsen i 1993 og frem til 2009. I tillegg viser figuren valgdeltakelsen for kvinner og menn – det kunne jo tenkes at forskjellen skyldes varierende valgdeltakelse.

Figuren viser at svarprosenten hele tiden er høyest blant menn. Svarprosenten synker for begge kjønn gjennom hele perioden, men mer blant menn enn kvinner. Avstanden i svarprosent mellom kvinner og menn har aldri vært så liten som i 2009, men (prosenten) ligger fremdeles 4 prosentpoeng høyere blant menn. Sett i sammenheng med at valgdeltakelsen er høyere blant kvinner enn menn er det litt paradoksalt at svarprosenten er høyest blant menn. Hvorfor det er slik, har vi ingen gode svar på.

Figur 3.1. Svarprosent og valgdeltakelse etter kjønn. Prosent. 1993-2009

I undersøkelsen ble 1164 personer registrert som frafall, det vil si at nesten 40 prosent av bruttoutvalget. Frafaller består av flere komponenter. Tabell 3.3 viser at "ønsker ikke å delta" er den viktigste frafallsårsaken. Hele 73,4 prosent av frafallet i undersøkelsen skyldes dette forholdet. Ellers er det verdt å merke seg at vi også har en relativt høy andel av "ikke oppnådd kontakt", noe som indikerer at strategiene for å komme i kontakt med respondentene må videreutvikles.

Tabell 3.3. Frafall

Frafall	Antall	Prosent av frafall
Frafall i alt	1 164	100,0
Ønsker ikke å delta	854	73,4
Forhindret fra å delta	111	9,5
Ikke oppnådd kontakt	197	16,9
Annet frafall	2	0,2

Tabell 3.3 viser gjennomførte intervju og frafall etter årsak, brutt ned på kjønn, alder, utdanning og region. Vi har tidligere påpekt at vi hadde spesielt fokus på frafall blant kvinner, yngre og eldre personer samt personer med lav utdanning. Svarprosenten er nesten 5 prosentpoeng høyere blant menn enn kvinner. Årsaken til forskjellen er at kvinner i noe større grad enn menn oppgir at de "ikke er interessert i å delta," samt at kvinner noe oftere enn menn er "forhindret" fra å delta.

Svarprosenten er relativt høy blant de aller yngste respondentene, mens svarprosenten er lavest i aldersgruppen 25-29 år. Deretter stiger svarprosenten for de neste aldersgruppene før den synker blant de aller eldste. Når det gjelder frafallsårsaker, ser vi at det er vanskelig å komme i kontakt med respondenter yngre enn 30 år – og da særlig med aldersgruppen 25-29 år. Forskjellen i svarprosent mellom disse to skyldes stort sett at sistnevnte er vanskeligere å treffe.

I forhold til utdanningsnivå, er det en klar tendens til at svarprosenten øker jevnt fra laveste til høyeste utdanningsnivå. "Ønsker ikke å delta" er hyppigste årsak for

frafall på alle utdanningsnivåer, men andelen er vesentlig lavere på høyere nivå enn på lavere nivåer. Samme tendens viser seg også for ”forhindret” og ”ikke truffet”.

Med henblikk på regionale forskjeller, viser tabellen at respondenter i Agder og Rogaland utmerker seg med høyest svarprosent, mens Østlandet ellers er den regionen med lavest svarprosent. Ellers er det ingen klare og entydige tendenser i årsaker til frafall på tvers av regioner i valgundersøkelsen for 2009.

De nederste radene i tabellen viser en klar sammenheng mellom valgdeltagelse og villighet til å delta i valgundersøkelsen. Villigheten til å delta i undersøkelsen er drøye 20 prosentpoeng høyere blant personer som har stemt enn blant dem som ikke har stemt. En stor del av denne forskjellen skyldes at personer som ikke har stemt, ikke ønsker å delta, men også at de oftere er forhindret og vanskeligere å få tak i.

Tabell 3.4. Intervju og frafall etter årsak brutt ned på kjønn, alder, utdanning, region og valgdeltakelse

	I alt	Intervju	Ønsker ikke å delta	For- hindret	Ikke truffet	Annet frafall	Antall personer
I alt	100	60,5	29,0	3,8	6,7	0,1	2 946
Kjønn							
Mann	100	62,8	27,2	2,6	7,3	0,1	1 480
Kvinne	100	58,2	30,8	4,9	6,1	0,1	1 466
Alder							
18-24 år	100	58,8	31,3	0,6	9,1	0,3	342
25-29 år	100	51,3	32,5	0,4	15,8	0	228
30-39 år	100	59,1	29,3	1,1	10,5	0	526
40-49 år	100	60,1	29,7	3,4	6,7	0	582
50-59 år	100	62,7	27,5	5,1	4,7	0	550
60-69 år	100	68,5	25,1	4,8	1,4	1	438
70 år -	100	56,4	30,4	11,8	1,4	0	280
Utdanning							
Ingen utdanning/grunnskole ...	100	49,0	34,8	6,6	9,5	0	775
Videregående	100	60,3	30,3	3,3	6,0	0,2	1 282
Universitet/høyskole	100	71,8	22,2	1,8	4,1	0	869
Uoppgitt	100	25,0	15,0	10,0	50,0	0	20
Region							
Akershus og Oslo	100	60,5	26,7	4,1	8,4	0,3	655
Hedmark og Oppland	100	57,8	31,1	3,6	7,6	0	225
Østlandet ellers	100	56,5	30,7	5,3	7,5	0	600
Agder og Rogaland	100	68,3	24,4	3,0	4,3	0	398
Vestlandet	100	59,9	30,3	3,6	6,2	0	534
Trøndelag	100	62,5	30,5	2,7	4,2	0	259
Nord-Norge	100	59,3	31,6	2,2	6,9	0	275
Valgdeltakelse							
Stemt	100	65,7	26,2	2,8	5,2	0,1	2 291
Ikke stemt	100	42,1	38,8	7,0	12,1	0	655

Naturlig nok er det en del overlapping mellom kjennmerkene. For å teste hvilke variabler som har signifikant utslag på om man deltar i undersøkelsen eller ikke, har vi utarbeidet en statistisk modell for å undersøke utslagene av variablene i forhold til om det ble intervju eller ikke. Vi skiller dermed ikke mellom ulike årsaker til frafall, og behandler alle frafallskategorier under ett. Avhengig variabel er om vedkommende ble intervjuet eller ikke, mens uavhengige variabler var kjønn, alder, utdanning, region og valgdeltagelse. Det ble foretatt en logistisk regresjonsanalyse (tabell ikke vist her.) Analysen viste at det er høy utdanning og det å ha stemt som i vesentlig grad bidrar til om de som er trukket ut er villig til å delta i undersøkelsen. Selv om noen av de andre kjennetegnene også var statistisk signifikante, var de substansielle forskjellene mer beskjedne. Rundt regnet blir ti prosent av variasjonen i intervjuvillighet fanget opp av kjennetegnene som er lagt inn i modellen.

3.3. Utvalgsskjevhet

Både i totaltellinger og utvalgssundersøkelser kan det oppstå utvalgsskjevhet som en følge av frafall. Utvalgsskjevhet innebærer at fordelingen etter et bestemt kjennemerke er annerledes blant dem som svarte enn dem som ble forsøkt intervjuet. I utvalgssundersøkelser kan skjevhet oppstå på tre forskjellige måter. For det første kan skjevhet oppstå fordi fordelingen av et bestemt kjennemerke i utvalget er forskjellig fra fordelingen i den populasjonen som undersøkelsen omfatter. Skjevheten skyldes da tilfeldigheter. Siden trekkingen er tilfeldig, kan en kan forvente at utvalget ut ikke skiller seg systematisk fra dem som ikke trekkes ut. Dermed er det sjelden slike skjevheter forekommer.

For det andre kan det oppstå skjevhet i forbindelse med avganger – altså personer som ikke tilhører populasjonen lenger. Tabell 3.2 viste vi årsakene til avganger i inneværende undersøkelse. Andelen avganger var er så liten at den ikke kan innføre utvalgsskjevheter i et utvalg på 3000 personer.²

For det tredje kan utvalgsskjevheter oppstå som følge av frafall. Det er ikke alle som er trukket ut som ønsker eller har anledning til å delta. Dersom personer med bestemte kjennetegn deltar systematisk mindre enn andre, oppstår en systematisk skjevhet. Systematisk skjevheter kan være uheldige fordi de fører til nettoutvalget (de som er intervjuet) ikke er representativt for den populasjonen man er ute etter å undersøke. Av den grunn er det viktig å ha oversikt over frafallet, slik at man får kjennskap til hvor skjevt utvalget er i forhold til populasjonen. Det gjør det også mulig å korrigere utvalget for kjente skjevheter.

Tabell 3.5. Frafall etter kjønn, alder, utdanning, region og valgdeltakelse

	Bruttoutvalg	Frafall	Nettoutvalg	Netto-Brutto
Kjønn				
Menn	50,2	47,3	52,1	1,9
Kvinner	49,8	52,7	47,9	-1,9
Alder				
18-24	11,6	12,1	11,3	-0,3
25-29	7,7	9,5	6,6	-1,1
30-39	17,9	18,5	17,5	-0,4
40-49	19,8	19,9	19,6	-0,2
50-59	18,7	17,6	19,4	0,7
60-69	14,9	11,9	16,8	1,9
70-	9,5	10,5	8,9	-0,6
Utdanning				
Ingen utdanning/grunnskole ...	26,3	33,9	21,3	-5,0
Videregående skole	43,5	43,7	43,4	-0,1
Universitet/høyskole	29,5	21,0	35,0	5,5
Uoppgitt	0,7	1,3	0,3	-0,4
Region				
Oslo og Akershus	22,2	22,3	22,2	0
Hedmark og Oppland	7,6	8,2	7,3	-0,3
Østlandet ellers	20,4	22,4	19,0	-1,4
Agder og Rogaland	13,5	10,8	15,3	1,8
Vestlandet	18,1	18,4	18,0	-0,1
Trøndelag	8,8	8,3	9,1	0,3
Nord-Norge	9,3	9,6	9,1	-0,2
Valgdeltakelse				
Stemt	77,8	67,4	84,5	6,7
Ikke stemt	22,2	32,6	15,5	-6,7
Antall	2 946	1 164	1 782	

I tabell 3.5 ser vi fordelingen på enkelte sentrale kjennemerker i brutto- og nettoutvalget for undersøkelsen. Utdanning og valgdeltakelse er de eneste kjennemerke hvor vi registrerer differanser av betydning. De med lav utdanning ("ingen utdanning/grunnskole") er noe underrepresentert i nettoutvalget. Motsatt er

² Avganger gir stort sett bare utvalgsskjevhet hvis utvalgsplanen er gammel eller hvis en ikke kjenner populasjonen en trekker fra.

de med høy utdanning (universitet/høyskole) noe overrepresentert i nettoutvalget. Dette er en tendens som er nokså vanlig i utvalgsundersøkelser. Denne typen skjevhet vil sjelden ha innvirkning på resultatet, men dersom man analyserer variabler som korrelerer sterkt med utdanning, kan man vurdere å vekte opp for dette. I forhold til valgdeltakelse, er de som stemte overrepresentert, mens hjemmesitterne er tilsvarende underrepresentert. Nettoutvalget er ellers i nokså stor overensstemmelse med bruttoutvalget når det gjelder fordelingen på de andre kjennmerkene.

3.4. Vekting

Vi har observert fra analysen av frafallet at det er en korrelasjon mellom å delta i undersøkelsen og kjennemerker som kjønn, aldersgruppe og utdanning. Videre er det en klar sammenheng mellom å delta i valget og å delta i undersøkelsen. Vi har derfor testet ut en frafallsmodell hvor vi foresøker å rette opp noe av denne skjevheten ved å vekte for de variablene vi har tilgang til for hele bruttoutvalget. I modellen har vi med følgende variabler:

- Stemt i valget fra manntallskontoret: ja, nei
- Kjønn: mann, kvinne
- Aldersgruppe: 17-30, 31-59, Over 60 år
- Utdanning: Ingen utdanning/Uoppgitt/Grunnskole, Videregående skole, universitet/Høyskole

Frafallsvekten er beregnet som enkel etterstratifisering, dvs. forholdet mellom størrelsen på bruttoutvalget i et visst strata og den totale bruttoutvalgsstørrelsen, dividert med forholdet mellom nettoutvalgsstørrelsen for et vist strata og den totale nettoutvalgstørrelsen. I vårt tilfelle har vi delt inn utvalgene i 36 ulike strata. Vekten w_i for et element i , i stratum h blir:

$$w_i = \frac{N_h / N}{n_h / n}$$

I tabellene nedenfor ser vi effekten av denne vekten på noen utvalgte interessevariabler fra intervjuet.

Hvilket parti stemte du på ved valget?

	Uvektet	Vektet	Valget	Differanse - Valgresultatet	Uvektet	Differanse vektet - Valgresultatet
Rødt/RV	1,4	1,3	1,3		0,1	0,0
Sosialistisk venstreparti (SV)	8,3	8,2	6,2		2,1	2,0
Arbeiderpartiet (DnA)	34,7	35,2	35,4		-0,7	-0,2
Venstre (V)	4,5	4,4	3,9		0,6	0,5
Kristelig folkeparti (KrF)	4,6	4,4	5,5		-0,9	-1,1
Senterpartiet (Sp)	6,7	6,4	6,2		0,5	0,2
Høyre (H)	20	19,3	17,2		2,8	2,1
Fremskrittspartiet (FrP)	19,3	20,1	22,9		-3,6	-2,8
Andre partier/lister	0,5	0,6	1,4		-0,9	-0,8

For variabelen partivalg ved Stortingsvalget 2009, kan vi sammenlikne estimatene fra undersøkelsen mot det offisielle valgresultatet. Vi ser at for det uvektede estimatet fra undersøkelsen så er Fremskrittspartiet underrepresentert med 3,6 prosentpoeng, mens Høyre er overrepresentert med 2,8 prosentpoeng og Sosialistisk Venstreparti er overrepresentert med 2,1 prosentpoeng, for de andre partiene er det mindre avvik. Avvikene mellom oppslutningen for partiene i valget og frekvensen i undersøkelsen skyldes ikke utelukkende skjevhet introdusert ved frafall, også forhold ved utvalgsdesignet og spesielt målefeil kan føre til skjevhet. Dette betyr at en ikke kan regne med at hele avviket mellom det offisielle valgresultatet og det vi observerer i undersøkelsen kan vektas bort ved etterstratifisering. De etterstratifiserte estimatene viser seg å dempe skjevheten noe for de tro partiene med størst avvik. Dette har sammenheng med at det er en sammenheng mellom utdanning og å stemme disse partiene. Underrepresentasjonen av Frp

minkes fra -3,6 til -2,8, videre minkes overrepresentasjonen til Høyre fra + 2,8 til + 2,1. Men vi ser også at for noen andre partier øker avviket, for eksempel øker underrepresentasjonen av KrF fra -0,9 til -1,1. Vår konklusjon er at en etterstratifisert vekt ikke vil fjerne den observerte skjevheten i betydelig grad.

Analysen overfor dreier seg bare om den delen av utvalget som har stemt i valget. I analysene av Stortingsvalget er det også viktig å studere en del forhold som har med befolkningens holdninger og interesse for politikk mer generelt. Vi har derfor valgt ut tre interessevariabler som er stilt til personene i undersøkelsen uavhengig av om de stemte ved valget eller ikke. Nedenfor fremstiller vi estimatene for hvor interessert en er i politikk, hvor ofte en pratet om valget og hvor en plasserer seg på høyre venstre skalaen.

	Uvektet	Vektet
La oss begynne med et spørsmål om politisk interesse.		
Vil du si at du i alminnelighet er ...		
meget politisk interessert	9,9	9,1
ganske interessert	57,3	54,5
lite interessert	29,4	31,8
eller overhodet ikke interessert?	3,4	4,6
Vi vil gjerne høre om du har deltatt i politiske diskusjoner eller samtaler foran valget i år. Hvor ofte pratet du om valget i familien eller med venner og bekjente. Vil du si omtrent ...		
Daglig	23,7	22,1
et par ganger i uken	45,7	44,4
mer sjelden	22,5	23,8
eller aldri	8,1	9,6
Vil ikke svare	0,1	0,1
I politikken snakkes det iblant om venstresiden og høyresiden. Hvor vil du plassere deg selv på en skala fra 0 til 10 der 0 betyr venstresiden og 10 betyr høyresiden?		
0. Venstresiden	1,4	1,4
1.	1,9	1,8
2.	5,3	5,0
3.	10,7	10,3
4.	12,0	11,4
5.	18,6	19,8
6.	12,0	11,8
7.	16,3	16,5
8.	11,6	11,1
9.	3,7	3,5
10. Høyresiden	3,3	3,4
Vil ikke svare	0,7	0,8
Vet ikke	2,6	3,3

Analysen viser at det vektete estimatet gir en økning i frekvensen til de som er lite interessert eller ikke interessert i politikk med 3,6 prosentpoeng, videre øker andelen som sjelden eller aldri diskuterte valget med 30,6 prosentpoeng til 33,4 prosentpoeng (en økning på 2,8 prosentpoeng). For selvplassering på høyre-venstreskalaen er det små endringer. Dette innebærer at hvis en er interessert i å estimere den generelle politiske interessen bør en vurdere å vekte resultatene etter den fremgangsmåten vi har beskrevet. Hvis en er interessert å lage prediksjonsmodeller eller årsaksmodeller med regresjon eller andre multiple analyseteknikker bør en passe på å inkludere de relevante variablene i modellen.

3.5. Sammenligning med valgresultatet

Før vi går inn på sammenlignbarhet med valgresultatet er det på sin plass å minne om at hensikten med valgundersøkelsene ikke er å lage anslag for valgdeltakelse eller valgresultat. Hovedhensikten er å avdekke bakenforliggende forhold for politiske preferanser og endringer i disse. Likevel er sammenligninger mellom valgundersøkelsen og selve valgresultatet interessant, fordi det gir en indikasjon på hvor god kvaliteten på innsamlede dataene er. Det unike med intervjudata om valgdeltakelse og stemmegivning er at det foreligger en fasit vi kan sammenligne dataene med, nemlig selve valgresultatet. Når det gjelder valgdeltakelse, har vi dessuten tilgang til registervariabler som kan fortelle oss om en person i utvalget vårt stemte eller ikke.³ Dette kan vi sammenholde med intervjuopplysninger. Vi har her valgt å sammenstille resultatene fra valgundersøkelsen i 2009 med resultatene fra tidligere valgundersøkelser.

I tabell 3.6 blir valgdeltakelsen i 2009 sammenstilt med tilsvarende tall for undersøkelsen i 2005. Valgdeltagelsen er noe lavere for utvalgene når en sammenligner registerdata og selvrapportert valgdeltagelse, og registerdataene ligger nærmere den faktiske valgdeltagelsen enn de selvrapporterte. Det innebærer at en del oppgir at de har stemt uten at det blir bekreftet i manntallet. Vi registrerer imidlertid at samsvaret mellom intervju- og registerdata er noe høyere i 2009 enn det var i 2005.

Bruk av registeropplysninger bidrar til at deltagelsen i utvalget blir justert slik at resultat i utvalget er mer i tråd med det faktiske valgresultatet. Men, siden deltagelsen etter register også er høyere enn det faktiske resultatet, innebærer det at hjemmesitterne er underrepresentert i nettoutvalget. Dette har hele tiden vært et gjennomgående trekk ved valgundersøkelsene, og følger til en viss grad av undersøkelsens innhold.

Andelen hvor opplysninger fra intervju ikke blir bekreftet av registeret er ikke stor ved noen av undersøkelsestidspunktene, og den er lavere i 2009 enn i 2005. Nesten 4 prosent av de intervjuede sier de har stemt uten at det blir bekreftet i registeret. På den annen side er det svært få som oppgir at de ikke har stemt, mens registeret viser at de faktisk har stemt.

Det er ingen systematikk i partipreferansene til dem som "feilaktig" har oppgitt at de stemte, hvilket betyr at partifordelingen i utvalget ikke blir endret som følge av at det er registropplysningene som ligger til grunn for partifordelingen.

Tabell 3.7 gjengir partifordelingen for utvalgene i 2001, 2005 og 2009 for dem som har stemt i følge registeret. I alle disse undersøkelsene har Sosialistisk Venstreparti og Høyre i noen grad vært overrepresentert, mens Fremskrittspartiet er underrepresentert. Differansen mellom utvalg og valgresultat holder seg stabilt rundt 4 prosentpoeng for Fremskrittspartiet. Oppslutningen om partiet har økt etter 2001, men ikke differansen. Det innebærer at partiet er mindre underrepresentert i 2009 enn i 2005. For Sosialistisk Venstreparti er utviklingen motsatt; differansen er opprettholdt under synkende oppslutning. Partiet er således mer overrepresentert i 2009 enn i 2001. I Høyres tilfelle har både oppslutning og differanse sunket. Litt regning tilsier at partiet er mindre overrepresentert i 2009 enn i 2001. Arbeiderpartiet var underrepresentert i 2001, da de gjorde sitt dårligste valg på lenge. Dette rettet seg i 2005 og 2009, da det ikke er store avvik mellom utvalgsresultat og valgresultat.

Avvikene mellom utvalgsresultat og valgresultatet er likevel akseptable. Hovedhensikten er som nevnt ikke å lage et anslag for valgresultatet, men å avdekke bakenforliggende forhold for politiske preferanser og endringer i disse.

---

³ Denne registervariabelen for utvalget får vi fra de lokale valgstyrene som rapporterer hvorvidt en person har stemt eller ikke.

Tabell 3.6. Respondentenes svar på spørsmålet "Stemte du ved stortingsvalget?" sammenlignet med registeropplysninger om stemmegivning. Prosent

	2005			2009		
	Survey	Register	Valgresultat	Survey	Register	Valgresultat
Stemte ved valget	89,2	86,0	77,4	88,6	84,5	76,4
Stemte ikke ved valget	10,3	14,0	22,6	10,3	14,8	23,6
Mangler opplysninger ¹	0,5			1,2	0,7	
Bekreftet valgdeltakelse ²			85,7			84,5
Bekreftet hjemmesitting ³			10,0			9,5
Ikke-bekreftet valgdeltakelse ⁴			3,9			5,1
Ikke-bekreftet hjemmesitting ⁵			0,3			0,9
N			2001			1750

¹ Manglende informasjon i register

² Respondenter som svarte "ja" på valgdeltakelse, og der opplysningen bekreftes av register.

³ Respondenter som svarte "nei" på valgdeltakelse, og der opplysningen bekreftes av register.

⁴ Respondenter som svarte "ja" på valgdeltakelse, og der opplysningen ikke bekreftes av register.

⁵ Respondenter som svarte "nei" på valgdeltakelse, og der opplysningen bekreftes av register.

Tabell 3.7. Respondentenes svar på spørsmålet "Hvilket parti stemte du på?" og valgresultat, 1997, 2001 og 2005. Prosent

	2001			2005			2009		
	Valgunders.	Valg	Differanse	Valgunders.	Valg	Differanse	Valgunders.	Valg	Differanse
Rødt (RV)	1,4	1,2	0,2	1,1	1,2	-0,1	1,4	1,3	0,1
Sosialistisk Venstreparti (SV)	14,5	12,5	2,0 ¹	10,4	8,8	1,6 ¹	8,3	6,2	2,1 ¹
Det Norske Arbeiderparti (A)	21,7	24,3	-2,6 ¹	33,8	32,7	1,1	34,7	35,4	-0,7
Venstre (V)	4,3	3,9	0,4	5,8	5,9	-0,1	4,5	3,9	0,6
Kristelig Folkeparti (KRF)	12,9	12,4	0,5	5,4	6,8	-1,4 ¹	4,6	5,5	-0,9
Senterpartiet (SP)	5,6	5,6	0,0	7,7	6,5	1,2	6,7	6,2	-0,5
Høyre (H)	26,4	21,2	5,2 ¹	16,2	14,1	2,1 ¹	20,0	17,2	2,8 ¹
Fremskrittspartiet (FRP)	10,6	14,6	-4,0 ¹	18,5	22,1	-3,6 ¹	19,3	22,9	-3,6 ¹
Kystpartiet				0,7	0,8	-0,1			
Andre		4,3		0,5	1,1	-0,6 ¹	0,5	1,4	-0,9 ¹
N	1 757			1 735			1452		

* markerer at forskjellen mellom utvalgsresultat er signifikant forskjellig fra valgresultatet på 5-prosentnivået.

4. Begreper og kjennemerker

Kodingen av variablene i tabellen er gjort etter følgende retningslinjer:

4.1. Yrkesgruppe

Vi har forsøkt å plassere alle i en yrkeskategori, med unntak av studenter og skoleelever. Det vil si at de som ikke har et eget yrke er plassert etter tidligere yrke eller forsørgers yrke (eventuelt forsørgers tidligere yrke). I tabell **6.1.1 til 6.1.8** har vi imidlertid funnet det riktig å la også pensjonister og hjemmeværende utgjøre en egen kategori. Basis for yrkesinndelingen er *International Standard Classification of Occupations (ISCO)*, jf. C 521 Norges offisielle statistikk, Standard for yrkesklassifisering. Statistisk sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger 1998. Denne identifiserer yrkes art: arbeider, funksjonær, fiskere, gårdbrukere. I tillegg er det trukket inn en del tilleggsopplysninger.

1. Selvstendige er delt i to: primærnæringer og andre. Primærnæringene er identifisert via ISCO-koden, for de andre er bare opplysninger om at de er selvstendige brukt (spørsmål BAK.6 i bakgrunnsspørreskjemaet).
2. Funksjonærene er gruppert etter om de arbeider i offentlig eller privat sektor (spørsmål BAK.7 i bakgrunnsspørreskjemaet).

4.2. Utdanning

Her er Statistisk Sentralbyrås standardinndeling i tre kategorier anvendt: Grunnskole, videregående skole og universitet/høyskole. Opplysninger om høyeste fullførte utdanning er hentet fra bakgrunnsspørsmål 28.

4.3. Inntekt

Inntekt regnes som bruttoinntekt før eventuelle fradragposter og skatt. For gifte/samboende regnes ektefellenes/samboernes samlede bruttoinntekt. Inntekt ble delt inn i tre like deler. Lav inntekt vil si inntekt opp til og med 350 000 kroner, middels inntekt er inntekt fra 360 000 kroner til og med 600 000 kroner. Høy inntekt er over 610 000 kroner. Opplysninger om brutto inntekt for husholdningen er hentet fra bakgrunnsspørsmål 28.

4.4. Avhold

Spørsmålene BAK.23 og BAK.24 i bakgrunnsspørreskjemaet. Avholdsfolk som sier de er svært eller nokså interessert i avholdssaken er plassert i gruppen aktiv avhold. Ikke-avholdsfolk som mener myndighetenes alkoholreguleringer er for strenge har fått benevnelsen protesterende ikke-avhold.

4.5. Målsak

Skriftlig målform (spørsmål BAK.21 i bakgrunnsspørreskjemaet) er utgangspunkt for plassering i nynorsk- eller bokmålskategorien. De som så sier seg meget eller nokså interessert i målsaken (spørsmål BAK.22 i bakgrunnsspørreskjemaet), havner i gruppene aktiv nynorsk eller aktiv bokmål.

4.6. Religion

Bakgrunnsspørreskjemaets spørsmål BAK.25 om medlemskap i religiøse foreninger og spørsmålene BAK.26A-C om religiøs aktivitet er anvendt for å konstruere religionsindegangen. Kriteriene for å havne i de ulike kategoriene er gjengitt i tabellen under.

Verdi	Religiøse møter, gudstjenester	Religiøse programmer i radio og TV	Medlemskap i religiøse organisasjoner
Passiv	0 ganger	0 eller 1 gang	ikke medlem
Lav aktivitet	1-2 ganger	2 ganger	ikke medlem
Middels aktivitet	mer enn 2 ganger	mer enn 2 ganger	ikke medlem
Medlem	-	-	medlem

4.7. Region

Oslofjord:	Østfold, Akershus, Oslo og Vestfold.
Indre Østland:	Hedmark, Oppland, Buskerud og Telemark.
Sørlandet:	Aust-Agder og Vest-Agder.
Vestlandet:	Rogaland, Hordaland, Sogn- og Fjordane og Møre og Romsdal.
Trøndelag:	Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag.
Nord-Norge:	Nordland, Troms og Finmark.

4.8. By/land

Spredtbygde strøk og tettbygde strøk med færre enn 2 000 bosatte er regnet som spredtbygde, alle andre som tettbygde.

4.9. Parti

I tabeller med fordelinger etter parti er følgende forkortinger brukt:

A:	Den norske arbeiderparti
FrP:	Fremskrittspartiet
H:	Høyre
KrF:	Kristelig Folkeparti
RV:	Rød Valgallianse
SP:	Senterpartiet
SV:	Sosialistisk Venstreparti
V:	Venstre

4.10. Stemmegivning

I tillegg til at intervjupersonene ble spurt om de stemte ved valget, ble denne opplysningen også hentet inn fra valgstyrene. De som hevder at de har stemt ved valget, men som ikke er registrert i manntallet, blir plassert blant hjemmesitterne. Opplysningene om stemmegivning ble også innhentet for personer i utvalget som det ikke var mulig å oppnå intervju med.

5. Valgundersøkelsen 2009. De første resultatene

Bernt Aardal, Ingvild Stakkevold Reymert og Stine Renate Otterbekk

5.1. Trenden er brutt – færre skifter parti

Færre velgere skifter parti nå enn før, viser ferske tall fra valgundersøkelsen. I alt 39 prosent endret standpunkt fra stortingsvalget i 2005 til 2009. De største vandringene finner sted mellom partier som ligger ideologisk nær hverandre. SV taper mest til Arbeiderpartiet, og FrP taper mest til Høyre. De største velgerovergangene gikk fra Venstre til Høyre og mellom regjeringspartiene. Undersøkelsen viser et annet mønster for flere av partiene enn det valgdagsmålingene viste.

De første resultatene fra den store valgundersøkelsen som er gjennomført av Institutt for samfunnsforskning (ISF) og Statistisk sentralbyrå (SSB) er nå klare (se tekstboks side 29). Undersøkelsen omfatter velgere som er intervjuet både i 2005 og 2009, og gir et sikrere grunnlag for å måle velgervandringene enn undersøkelser basert på erindring av tidligere stemmegivning. I tillegg er valgdeltakelsen kontrollert mot det offisielle valgmanntallet.

Valgdagsmålingene som ble offentliggjort like etter valget, bygger i motsetning til denne valgundersøkelsen på erindring om tidligere stemmegivning. Dette gir betydelig feilkilder. Vårt panelmateriale viser at 35 prosent av de spurte gir «feil» svar om sin stemmegivning i 2005. For eksempel er det bare 57 prosent av de som stemte FrP i 2005, som oppgir samme parti når de i 2009 blir spurt om sin stemmegivning i 2005.

På samme måte som i tidligere undersøkelser finner vi de største feilkildene blant dem som satt hjemme. Bare 26 prosent av hjemmesitterne i 2005 vedkjenner seg – eller husker – dette i 2009.

Mindre velgervandring enn på 20 år

Tar vi med vandringene både mellom partiene og inn og ut av hjemmesittergruppen, skiftet 39 prosent av velgerne standpunkt fra 2005 til 2009, slik tabell 1 viser. Dette er 8 prosentpoeng lavere enn for perioden 2001-2005. Holder vi oss bare til de som stemte ved begge valg, er tallene henholdsvis 31 prosent for perioden 2005-2009 og 40 prosent for perioden 2001-2005. For første gang på 20 år brytes dermed trenden med stadig større velgervandringene.

De individuelle overgangene bekrefter det mønster vi kan lese ut av de offisielle valgresultatene. Mens endringene i samlet oppslutning for de enkelte partiene ved valget i 2005 var 18,8 prosent, var de 6,8 prosent i 2009. Men selv om velgervandringene er lavere enn ved foregående valg, er det fortsatt flere som er på vandring nå enn det var før 1985.

Tabell 5.1. Andel som har skiftet standpunkt fra ett valg til det neste. 1965-2009. Prosent

	Vandring mellom partier og hjemmesittere	Vandring bare mellom partier
1965-1969	24	18
1969-1973	32	25
1973-1977	31	24
1977-1981	31	19
1981-1985	29	26
1985-1989	38	30
1989-1993	44	32
1993-1997	43	33
1997-2001	44	37
2001-2005	47	40
2005-2009	39	31

Kilde: Valgundersøkelsene, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.2 viser de individuelle velgervandringene i detalj. Prosentberegningen er basert på alle som var med i undersøkelsen både i 2005 og i 2009. Følger man diagonalen fra øverst i venstre hjørne til nederst i høyre hjørne, finner man andelen

som har holdt fast ved sitt standpunkt fra 2005, altså andelen stabile eller lojale velgere.

Tabell 5.2. Personer med stemmerett i 2005, etter stemmegivning i 2005 og 2009. Prosent (såkalt grandtotal)¹

Parti 2005	Parti 2009										Stemte ikke
	I alt	Rødt	SV	Ap	V	KrF	Sp	H	FrP	Andre	
I alt	100,0	1,2	8,6	29,9	3,9	4,3	6,2	18,4	15,8	0,7	11,2
Rødt	1,6	0,7	0,6	0,3	0	0	0	0	0	0	0
SV	9,9	0,1	5,7	1,6	0,3	0	0,6	0,6	0,1	0,2	0,7
Ap	28,1	0	0,7	20,4	0,6	0,1	0,4	1,6	1,9	0	2,3
V	6,2	0	0,1	1	1,9	0,1	0	1,9	0,3	0	0,9
KrF	5,1	0	0	0,1	0,1	3,5	0	0,6	0,4	0	0,3
Sp	7,2	0,1	0	1,4	0,1	0,1	4,6	0	0,3	0	0,4
H	13,3	0	0,1	1	0,3	0	0	9,7	1,4	0	0,7
FrP	16,2	0,1	0,3	1,6	0,3	0,3	0,1	2,5	9,4	0,2	1,4
Andre	1,2	0	0,1	0,1	0	0,1	0	0	0,3	0,4	0,1
Stemte ikke	11,2	0	0,9	2,2	0,3	0	0,4	1,6	1,6	0	4,2
Antall svar .	690	8	59	206	27	30	43	127	109	4	77

¹ Bare personer som var med både i 2005- og 2009-undersøkelsen, og som oppga stemmegivning, er tatt med i tabellen. N = 690.

Kilde: Valgundersøkelsen 2005 og 2009, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå.

Bare 4 prosent av velgerne satt hjemme både i 2005 og 2009. Dette er omtrent som ved tidligere valg (6 prosent i 2005). Ser vi på alle som ble trukket ut til undersøkelsen, også de som ikke er intervjuet, er tallet litt høyere, men ikke høyere enn 11 prosent (det samme som i 2005). Stabil hjemmesitting er med andre ord ikke noe stort problem i Norge.

Mest lojale mot Ap og Høyre ...

Ser vi på hvordan de som stemte i 2005 oppførte seg fire år senere, var det høyest stabilitet hos Arbeiderpartiet og Høyre. For begge var 73 prosent av velgerne trofaste (se tabell 3). For Arbeiderpartiet er dette litt lavere enn i 2005 (78 prosent), men klart bedre enn i 2001 da bare 56 prosent av de tidligere velgerne holdt fast på partiet.

Valget i 2001 var som man vil huske, det dårligste valget siden 1924 for Arbeiderpartiet. Valget i 2005 var Høyres dårligste valg noensinne. Andelen lojale velgere var da på et lavmål med 51 prosent. Lojaliteten i 2009 på 73 prosent representerer derfor en markant økning for Høyre. Fremskrittspartiets stabilitet er bare 58 prosent, men dette er omtrent på samme nivå som i 2005 (61 prosent).

... minst mot Venstre

Den suverent laveste andelen lojale velgere finner vi i Venstre. Bare 30 prosent av Venstres velgere fra forrige valg holdt fast ved partiet i 2009. Hele 30 prosent skiftet til Høyre, mens 17 prosent gikk til Arbeiderpartiet. Venstre hadde også større tap til hjemmesitterne enn de andre partiene.

Hvis vi snur prosentueringsretningen, kan vi se nærmere på hvor partienes velgere i 2009 kom fra. For Kristelig Folkeparti ser vi at partiet i liten grad har klart å kompensere frafallet av velgere med tilgang på nye. Gamle velgere utgjør hele 80 prosent av velgerskaren i 2009 (se tabell 4). For de øvrige partiene varierer bildet en del. Nær halvparten av Høyres velgere stemte ikke på Høyre ved forrige valg. For FrP var det 40 prosent som ikke stemte på partiet forrige gang.

Nettovandringer

Velgervandringene går i høyeste grad begge veier. Partiene både mister og vinner velgere fra hverandre. Det er derfor nødvendig å se på nettoendringene for å få et fullstendig bilde. Ettersom partiene har ulik størrelse, må vi foreta beregninger med utgangspunkt i den såkalte grandtotalen, det vil si de som hadde stemmerett både i 2005 og 2009, og som er med i vårt panel. Tabell 5 viser en oppsummering av nettoovergangene. Tabellen leses horisontalt, rad for rad.

Rødt vinner ikke på opposisjon

Partiet Rødt hadde et nettotap av velgere til SV på -0,5 prosentpoeng og Arbeiderpartiet på -0,3 prosentpoeng, mens det hadde en liten nettogevinst av velgere fra FrP og Sp. For de øvrige partiene er det balanse i regnskapet. Det er bemerkelsesverdig at Rødt ikke har klart å vinne velgere – verken fra SV eller Ap etter en periode der begge disse partiene har sittet med regjeringsansvaret. Rødt har med andre ord ikke klart å utnytte posisjonen som «venstreopposisjon», heller ikke overfor Sosialistisk Venstreparti.

Sosialistisk Venstreparti taper til Ap

Det var bare 57 prosent av SVs velgere som holdt fast på partiet i 2009, slik tabell 3 viser. Bare Venstre har færre lojale velgere. Hele 16 prosent av SVs tidligere velgere foretrakk Arbeiderpartiet. Denne overgangen kommer på toppen av det frafallet SV hadde til Ap i 2005. Da gikk 33 prosent av SVs velgere til Arbeiderpartiet.

Overgangene til Ap avspeiles også i nettoregnskapet. Det klart største velgertapet skjer til Ap (-0,9 prosentpoeng), dernest taper SV til Senterpartiet (-0,6 prosentpoeng), Høyre (-0,5 prosentpoeng) og Venstre (-0,2 prosentpoeng). SV har gevinst i forhold til Rødt (+0,5 prosentpoeng), FrP (+0,2 prosentpoeng) og tidligere hjemmesittere (+0,2 prosentpoeng).

Arbeiderpartiet tar fra Sp og SV

Nettoregnskapet viser at Arbeiderpartiet vinner mest fra sine regjeringspartnere Sp (+1,0 prosentpoeng) og SV (+0,9 prosentpoeng). Dernest har partiet et positivt bytteforhold til Venstre (+0,4 prosentpoeng), Rødt (+0,3 prosentpoeng) og litt fra gruppen «andre» (+0,1 prosentpoeng). Derimot er det nettotap til Høyre (-0,6 prosentpoeng) og FrP (-0,3 prosentpoeng).

Forskjellen sammenlignet med valget i 2005 er markant. Med ett lite unntak (Sp) hadde Arbeiderpartiet den gang nettogevinst sammenlignet med alle andre partier, i tillegg til at man mobiliserte en betydelig andel hjemmesittere. I 2009 tapte Ap, derimot, til den sistnevnte gruppen, i tillegg til tapene til Høyre og FrP. Det er også interessant at med Arbeiderpartiets betydelige tilsig av velgere fra KrF i 2005 (+1,5 prosentpoeng), går regnskapet i null i 2009.

Tabell 5.3. Hvor gikk 2005-velgerne? De ulike partiers velgere (2005), etter parti i 2009. Prosent¹

Parti 2009	Parti 2005										Stemte ikke	
	I alt	Rødt	SV	Ap	V	KrF	Sp	H	FrP	Andre		
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Rødt	1	-	2	0	0	0	2	0	1	-	-	0
SV	9	-	57	3	2	0	0	1	2	-	-	8
Ap	30	-	16	73	17	3	20	8	10	-	-	19
V	4	-	3	2	30	3	2	2	2	-	-	3
KrF	4	-	0	0	2	69	2	0	1	-	-	0
Sp	6	-	6	2	0	0	64	0	1	-	-	4
H	18	-	6	6	30	11	0	73	15	-	-	14
FrP	16	-	2	6	5	8	4	11	58	-	-	14
Andre	1	-	1	0	0	0	0	0	1	-	-	0
Stemte ikke	11	-	7	8	14	6	6	5	9	-	-	38
Antall svar .	690	11	68	194	43	35	50	92	112	8	-	77

¹ Bare personer som var med både i 2005- og 2009-undersøkelsen, og som oppga stemmegivning, er tatt med i tabellen. For Rødt og Andre er det for få personer med til å foreta prosentberegning.

Tabell 5.4. Hvor kom 2009-velgerne fra? De ulike partiers velgere i 2009, etter parti i 2005. Prosent¹

Parti 2005	Parti 2009										Stemte ikke	
	I alt	Rødt	SV	Ap	V	KrF	Sp	H	FrP	Andre		
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Rødt	2	-	7	1	0	0	0	0	0	0	-	0
SV	10	-	66	5	8	0	9	3	1	-	-	6
Ap	28	-	9	69	15	4	7	9	12	-	-	21
V	6	-	2	3	48	3	0	10	1	-	-	8
KrF	5	-	0	1	4	80	0	3	3	-	-	3
Sp	7	-	0	5	4	3	75	0	2	-	-	4
H.....	14	-	2	3	7	0	0	53	9	-	-	6
FrP	16	-	3	5	7	7	2	13	60	-	-	13
Andre	1	-	1	1	0	3	0	0	2	-	-	1
Stemte ikke	11	-	10	7	7	0	7	9	10	-	-	38
Antall svar .	690	8	59	206	27	30	43	127	109	4	-	77

¹ Bare personer som var med både i 2001- og 2005-undersøkelsen, og som oppga stemmegivning, er tatt med i tabellen. For RV og Andre partier er det for få personer med til å foreta prosentberegning.

Kilde: Valgundersøkelsen 2005 og 2009, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.5. Netto velgeroverganger 2005-2009. Prosent av Grandtotalen (N=690)

Stemt 2005	Stemt 2009										Ikke stemt
	Rødt	SV	A	V	KrF	Sp	H	FrP	Andre		
Rødt	-	-0,5	-0,3	0	0	0,1	0	0,1	0	0	0
SV	0,5	-	-0,9	-0,2	0	-0,6	-0,5	0,2	0	0,2	
Ap	0,3	0,9	-	0,4	0	1	-0,6	-0,3	0,1	-0,1	
V	0	0,2	-0,4	-	0	0,1	-1,6	0	0	-0,6	
KrF	0	0	0	0	-	0,1	-0,6	-0,1	0,1	-0,3	
Sp	-0,1	0,6	-1	-0,1	-0,1	-	0	-0,2	0	0	
H.....	0	0,5	0,6	1,6	0,6	0	-	1,1	0	0,9	
FrP	-0,1	-0,2	0,3	0	0,1	0,2	-1,1	-	0,2	0,2	
Andre	0	0	-0,1	0	-0,1	0	0	-0,2	-	-0,1	
Stemte ikke	0	-0,2	0,1	0,6	0,3	0	-0,9	-0,2	0,1	-	

Kilde: Valgundersøkelsen 2005 og 2009, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå.

Venstre taper mest – til Høyre

Som nevnt satt Venstre bare igjen med en tredjedel av sine tidligere velgere i 2009. Ytterligere en tredjedel gikk til Høyre. Dette reflekteres også i nettoovergangene. Venstres nettotap til Høyre (-1,6 prosentpoeng) er den største av alle velgeroverganger i 2009-valget. Tapet er nesten like stort som Venstres gevinst vis-à-vis Høyre ved forrige valg (+1,9 prosentpoeng). Det er med andre ord god grunn til å anta at Høyre hentet tilbake velgere de «lånte bort» til Venstre ved forrige valg.

Også tapet til hjemmesitterne (-0,6 prosentpoeng) er større for Venstre enn for noen andre partier. I tillegg tapte Venstre velgere til Arbeiderpartiet (-0,4 prosentpoeng), men bare en fjerdedel av det store tapet til Høyre. Gevinsten overfor SV (+0,2 prosentpoeng) og Sp (+0,1 prosentpoeng) er for liten til at den kan oppveie tapene til de andre partiene.

Også Kristelig Folkeparti lekker til Høyre

Til tross for et svært dårlig valgresultat har Kristelig Folkepartis velgerlojalitet økt fra 40 prosent i 2005 til 69 prosent i 2009. Det største nettotapet er til Høyre (-0,6 prosentpoeng), mens tapet til FrP er klart mindre (-0,1 prosentpoeng). Faktisk er tapet til FrP det minste KrF har hatt siden valget i 1997 (også da -0,1 prosentpoeng). Til sammenligning var KrFs velgertap til FrP på 0,9 prosentpoeng i 2001 og 1,5 prosentpoeng i 2005. Lekkasjen til FrP stoppet med andre ord opp i 2009.

Mens KrF ved forrige valg tapte betydelig til de rød-grønne partiene (samlet -2,8 prosentpoeng) og til FrP, er det største tapet ved dette valget først og fremst til Høyre. KrF har altså tapt både til venstre- og høyresiden i de to siste stortingsvalgene.

Senterpartiet – hver femte gikk til Ap

For Senterpartiet representerer 2009-valget en fremgang når det gjelder lojalitet fra velgere. Mens det i 2005 bare var 42 prosent av tidligere velgere som holdt fast på Sp, var andelen steget til 64 prosent i 2009. Samtidig gikk 20 prosent av Senterpartiets 2005-velgere til Arbeiderpartiet i 2009. Dette mønsteret avspeiles også i nettoregnskapet. Senterpartiets største tap er til Arbeiderpartiet (-1,0 prosentpoeng), mens partiet har en velgergevinst i forhold til den andre regjeringspartneren SV (+0,6 prosentpoeng). For de øvrige partiene er det bare små endringer.

Høyre – parti med tilvekst

Som det eneste parti ved valget i 2009 hadde Høyre enten netto tilvekst eller balanse når det gjelder bytteforholdet med andre partier. Dette må ses på bakgrunn av situasjonen i 2005 da Høyre – sammen med KrF – ikke hadde nettogevinst til noen andre partier.

Den største gevinsten for Høyre i 2009 kom fra Venstre (+1,6 prosentpoeng), etterfulgt av FrP (1,1 prosentpoeng). Gevinsten i bytteforholdet til Arbeiderpartiet (+0,6 prosentpoeng) er klart mindre enn tapet i 2005 (-2,4 prosentpoeng), mens gevinsten fra KrF (+0,6 prosentpoeng) er klart større enn ved forrige valg. I tillegg vant som nevnt Høyre en del velgere også fra SV (+0,5 prosentpoeng). Høyre mobiliserte også tidligere hjemmesittere (+0,9 prosentpoeng).

Fremskrittspartiet hadde størst velgertap til Høyre

Forholdet til Høyre er selvsagt et speilbilde av det vi nevnte i forrige avsnitt. Fremskrittspartiets største velgertap var til Høyre (-1,1 prosentpoeng). FrP har også et lite tap til Rødt (-0,1 prosentpoeng) og SV (-0,2 prosentpoeng), mens det er en liten gevinst vis-à-vis Ap (+0,3 prosentpoeng), Sp (+0,2 prosentpoeng) og KrF (+0,1 prosentpoeng).

Hva skjer med hjemmesitterne?

Høyre, FrP og SV er de eneste partiene som har en netto tilvekst av tidligere hjemmesittere. Venstre og KrF har det største tapet til denne gruppen. Også Arbeiderpartiet taper til hjemmesitterne, men relativt beskjedent (-0,1 prosentpoeng).

Erindring og beregninger

Som nevnt gir vår undersøkelse til dels andre resultater enn de to valgdagsmålingene som ble offentliggjort umiddelbart etter valget. Valgdagsmålinger bygger på erindringsspørsmål om tidligere stemmegivning, noe som gir betydelige feilkilder når det gjelder velgerovergang. Ettersom mange foreløpige analyser av valget i 2009 bygger på valgdagsmålingene, kan det være grunn til å nevne de viktigste forskjellene mellom disse undersøkelsene og vår undersøkelse.

Kort oppsummert er overgangene fra SV til Ap klart mindre i vårt materiale enn det valgdagsmålingene viste. Derimot er overgangen fra SV til Høyre større i vårt materiale. Når det gjelder Arbeiderpartiet, viser vårt materiale større tap til Høyre enn til FrP, mens det er motsatt i valgdagsmålingene. Også for Venstre er det avvik. Vårt materiale viser betydelig større tap fra Venstre til Høyre enn fra Venstre til Arbeiderpartiet, mens valgdagsmålingene viste omtrent samme tap til begge partier.

Bytteforholdet mellom KrF og FrP er også annerledes i vårt materiale der vi finner at KrFs tap til FrP er klart mindre enn det valgdagsmålingene viste. Bytteforholdet mellom Høyre og Fremskrittspartiet er også annerledes. Tidligere FrP-velgeres lojalitet er dessuten betydelig lavere enn det valgdagsmålingene viste.

Tabell 5.6. Førstegangsvelgernes stemmegivning, 2001-2009. Prosent

	2001	2005	2009
Totalt	100	100	100
Rødt (RV)	6	1	5
SV	26	15	12
A	11	28	33
V	2	1	5
KrF	7	8	1
SP	5	7	7
H	28	10	13
FrP	11	30	23
Andre	4	0	0
N	82	87	82

Kilde: Valgundersøkelsene, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå.

Førstegangsvelgerne går til de rød-grønne

For førstegangsvelgerne ved de tre siste stortingsvalgene var det store svinginger blant de yngste (se tabell 6). Tallunderlaget er relativt spinkelt, og tallene små, derfor må de tolkes med forsiktighet. Selv om de rød-grønne (inkludert Rødt) samlet får en oppslutning på 57 prosent i 2009, ser vi at dette skyldes Arbeiderpartiets og Rødts vekst. SV har derimot hatt en sterkt nedadgående kurve de siste tre valgene. Selv om SVs oppslutning blant de yngste ligger over partiets valgresultat, representerer de to siste valgene et klart brudd med tidligere mønster der SV hadde et særlig godt grep på ungdommen.

Utviklingen er også interessant for Arbeiderpartiet. Partiet har aldri hatt så lav oppslutning blant førstegangsvelgerne som i 2001 da oppslutningen bare var på 11 prosent. Siden den gang ser vi imidlertid en jevn økning frem til at partiet nå er det største partiet blant de yngste velgerne. Vi må faktisk tilbake til valget i 1985 for å finne like høy oppslutning om Arbeiderpartiet som i 2009 i denne aldersgruppen.

Et annet markant trekk er KrFs svake stilling, bare 1 prosent av førstegangsvelgerne stemte på partiet i 2009. Også Høyre sliter med oppslutningen blant de yngste velgere sammenlignet med 2001-valget, selv om partiet holder stillingen sammenlignet med 2005. For Høyres del var 2005-valget det dårligste som er notert blant førstegangsvelgerne siden valgforskningen startet. Det at vi ikke kan registrere noen markant bedring i 2009, er med andre ord ikke helt betryggende for Høyre. Det kan videre se ut som om Fremskrittspartiets oppslutning blant førstegangsvelgerne synker fra 2005 til 2009, men endringen er ikke signifikant.

FrP og KrF har de eldste velgerne

Det er selvsagt ikke bare oppslutningen blant de aller yngste velgerne som er interessant for partiene. I tabell 7 viser vi oppslutningen i andre aldersgrupper. For å få et større tallunderlag er alder delt opp i tiårsgrupper.

Tar vi utgangspunkt i gjennomsnittsalderen for de enkelte partienes velgere, ser vi den største økningen for SVs og FrPs velgere. De to partiene som tradisjonelt har stått sterkest blant de yngste, har med andre ord fått en klart eldre velgerskare. For Senterpartiet ser vi en viss nedgang i gjennomsnittsalderen, mens det er mindre endringer for de andre partiene. FrP og KrF har nå de eldste velgerne.

Kvinner til venstre, menn til høyre

Ser vi nærmere på partienes oppslutning i ulike aldersgrupper fordelt på kjønn, er det første som slår en, den markante kjønnsforskjellen i oppslutning om Rødt, SV og Ap på den ene side, og Høyre og FrP på den andre (se tabell 8). Mens de førstnevnte partiene får 50 prosent av stemmene blant kvinnelige velgere uansett alder, er tilsvarende tall for høyrepartiene 33 prosent. Faktisk har venstrepartiene oppslutning blant minst halvparten av kvinnelige velgere i alle aldersgrupper, unntatt de aller eldste.

Blant mannlige velgere er tendensen motsatt. For alle menn, uansett alder, er oppslutningen om Høyre og FrP 45 prosent og om venstrepartiene 39 prosent.

Sammenlignet med 2005-valget er polariseringen mellom de to blokkene blitt mer markant blant mannlige velgere, samtidig som den holder seg omtrent på samme nivå blant de kvinnelige velgerne. Ved forrige valg så det ut til at FrP hadde fått et gjennombrudd blant yngre kvinner idet 25 prosent av kvinner i alderen 18-29 da stemte på partiet. I 2009 er imidlertid denne andelen halvert til 12 prosent.

Tabell 5.7. Velgere i ulike aldersgrupper, etter parti. 2009. Prosent

	Aldersgruppe. Prosent					Gjennomsnittsalder	Endring 2005-2009. Prosent
	18-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-79 år		
Totalt	100	100	100	100	100		
Rødt	2	1	1	2	1	41,9	0
SV	10	9	8	11	5	44,8	4,3
A	32	34	34	37	36	48,5	0,2
V	5	7	4	3	5	46,9	-0,8
KrF	7	2	3	6	5	49,6	-0,8
SP	7	7	7	5	7	47,4	-2,2
H	16	24	23	19	18	48,0	1,2
FrP	19	16	20	17	23	49,5	4,0
Andre	2	0	0	0	0	40,7	
N	206	257	296	297	396		

Kilde: Valgundersøkelsen 2009, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.8. Partienes oppslutning, etter alder og kjønn. 2009. Prosent

	I alt	18-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-79 år
Menn i alt	100	100	100	100	100	100
Rødt	1	2	1	1	1	1
SV	6	3	7	5	9	5
A	32	30	32	26	34	34
V	4	3	6	4	3	3
KrF	4	8	1	5	4	3
SP	8	4	7	9	8	9
H	21	21	24	22	20	19
FrP	24	28	22	28	20	26
Andre	0	9	0	0	1	0
N	758	95	141	148	156	218
Kvinner i alt	100	100	100	100	100	100
Rødt	1	3	2	0	1	1
SV	11	16	11	12	14	5
A	38	33	37	43	40	37
V	5	5	8	3	3	6
KrF	5	6	2	1	7	8
SP	6	10	8	5	3	4
H	19	12	24	24	18	18
FrP	14	12	8	12	14	20
Andre	1	3	0	0	0	1
N	694	111	116	148	141	178

Kilde: Valgundersøkelsen 2009, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.9. Valgdeltakelse, etter alder og kjønn. 2005 og 2009 (justert for faktisk valg-deltakelse). Prosent

	I alt	18-21 år	22-25 år	26-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60+ år
2005 i alt	77,4	55,3	63,1	68,1	78,1	79,9	82,3	83,3
Menn	76,6	54,6	63,7	65	76,6	79,6	81,6	83,2
Kvinner	78,4	56,1	62,4	71,3	79,6	80,2	83,2	83,6
2009 i alt	76,4	57	55,9	68,4	77,4	78,5	82,5	82,1
Menn	76,1	62,6	51,6	66,6	77,5	77,2	80,4	82,9
Kvinner	76,7	51,2	60,1	70	77,2	79,7	84,7	81,3
Antall undersøkte i 2009 i alt .	3 000	232	170	186	531	581	561	739
Menn	1 506	117	82	88	277	296	284	362
Kvinner	1 494	115	88	98	254	285	277	377

Kilde: Valgundersøkelsen 2005 og 2009, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå.

Høyere valgdeltakelse?

Som vanlig ved utvalgsundersøkelser ligger valgdeltakelsen blant de spurte høyere enn de offisielle valgresultatene. Dette skyldes at det er lettere å få svar fra dem som har stemt, enn fra dem som ikke har stemt. I noen tilfeller oppgir respondentene også at de har stemt, uten at det er tilfelle.

For å sikre kvaliteten på undersøkelsen er det som nevnt gjennomført en kontroll mot det offisielle manntallet. I de tilfellene der personene har oppgitt at de har stemt, mens manntallet viser at de ikke har gjort det, settes disse til ikke stemt. Selv etter denne kontrollen viser nettoutvalget en valgdeltakelse på 84,5 prosent. Som kjent var den offisielle valgdeltakelsen på 76,4 prosent i 2009, en nedgang på 1 prosentpoeng fra 2005.

I tillegg til dem som ble intervjuet i undersøkelsen, har vi tilgang til opplysninger om dem som ble trukket ut til undersøkelsen, men som av ulike grunner ikke ble intervjuet. Det såkalte bruttoutvalget gir et bedre tallunderlag for valgdeltakelsen. Men selv i bruttoutvalget ligger valgdeltakelsen også litt for høyt, med 77,8 prosent. I tabell 9 har vi korrigert for dette avviket, slik at tallene gir et tilnærmet riktig bilde av den faktiske valgdeltakelsen i ulike aldersgrupper og blant kvinner og menn.

Ettersom tallunderlaget er svakt i flere grupper, bør også disse tallene tolkes med varsomhet. Hovedmønsteret kjenner vi likevel fra tidligere; valgdeltakelsen øker med stigende alder. Blant de yngste velgerne ligger valgdeltakelsen under 60 prosent. Blant førstegangselgerne stemte 57 prosent, mot 55 prosent i 2005, men denne endringen er ikke statistisk signifikant.

Som vi ser av totaltallene, er det ingen forskjell mellom kvinners og menns valgdeltakelse. Tidligere har vi sett en tendens til at yngre kvinner har deltatt noe mer enn yngre menn, men forskjellene har verken vært store eller alltid signifikante. Forskjellen mellom kvinnelige og mannlige førstegangselgere i 2009 er imidlertid statistisk signifikant. Hva dette skyldes, må vi komme tilbake til i senere analyser. Slår vi sammen de to yngste aldersgruppene, finner vi imidlertid ingen signifikant forskjell mellom menns og kvinners valgdeltakelse.

Vedlegg A: Tabeller

Tabell A.1 viser partienes oppslutning etter bosted, utdanning, yrke, sektor, kjønn og alder. Tabellen viser for eksempel at Venstre fikk 5 prosent av stemmene i Oslofjordsområdet, og 8 prosent av stemmene på Sørlandet.

De etterfølgende tabellene viser fordelingene av partienes velgere i forhold til nevnte kjennetegn. Disse tabellene viser partienes profiler, altså sammensetningen av partienes velgere. Tabell A.4 viser at 36 prosent av velgerne til Venstre bor i Oslofjordsområdet, mens 12 prosent av partiets velgere bor på Sørlandet.

Tabell A.1. Oppslutning om partiene etter ulike bakgrunnsvariabler

	R	SV	Ap	V	KrF	Sp	H	FrP	Andre		N
Region											
Oslofjord	1	9	36	5	3	2	24	19	1	100	486
Indre Østland	0	6	44	6	2	10	16	16	0	100	230
Sørlandet	1	8	28	8	11	3	24	17	0	100	102
Vestlandet	2	8	28	4	8	7	20	22	1	100	372
Trøndelag	2	7	35	3	1	20	16	16	0	100	133
Nord-Norge	1	15	37	2	1	9	12	23	0	100	129
Utdanning											
Grunnskole	0	4	46	2	4	5	7	31	1	100	191
Videregående	1	5	35	4	4	8	17	26	0	100	614
Universitet/høgskole	2	12	32	6	6	6	27	9	0	100	640
Yrke											
Arbeidere	1	4	33	1	2	11	12	36	0	100	138
Lavere funksjonærer	2	12	40	5	6	4	18	12	1	100	427
Høyere funksjonærer	2	9	31	4	4	5	32	13	0	100	318
Selvstendig næringsdrivende ..	0	1	21	7	6	10	23	32	0	100	71
Bønder/Fiskere	0	0	10	0	0	75	10	5	0	100	20
Studenter	4	15	36	9	5	8	12	10	1	100	113
Pensjonister	0	4	36	4	5	5	18	27	1	100	309
Hjemmeværende	0	0	18	0	6	0	29	47	0	100	17
Arbeidsledige	5	9	27	9	0	0	9	41	0	100	22
Sektor											
Privat	1	4	31	4	4	6	26	24	0	100	725
Offentlig	2	13	39	4	5	8	15	14	0	100	570
Kjønn											
Mann	1	6	32	4	4	8	21	24	0	100	758
Kvinne	1	11	38	5	5	6	19	14	1	100	694
Alder											
18-21	5	12	33	5	1	7	14	23	0	100	82
22-29	1	9	31	4	11	7	18	16	3	100	124
30-39	2	9	34	7	2	7	24	15	0	100	257
40-49	1	8	34	4	3	7	23	20	0	100	296
50-59	1	11	37	3	6	6	19	17	0	100	297
60-69	1	5	38	4	5	7	18	22	0	100	261
70-79	1	3	31	6	7	7	18	27	0	100	135

Tabell A.2. Partiprofil for Sosialistisk Venstreparti. Prosent

	1997	Avvik 1997	2001	Avvik 2001	2005	Avvik 2005	2009	Avvik 2009
Yrkesgruppe								
Arbeidere	11	-12	13	-4	4	-14	7	-8
Offentlige funksjonærer	40	15	42	12	50	22	57	24
Private funksjonærer	20	-9	25	-9	21	-11	19	-13
Bønder/ fiskere	3	-1	1	-2	0	-2	0	-1
Selvstendige ellers	2	-4	2	-5	6	-2	2	-6
Studenter/ elever	15	8	16	9	17	7	14	6
Andre	9	3	1	-2	2	0	1	-2
Utdanning								
Grunnskole	8	-11	9	-5	6	-9	6	-7
Videregående skole	45	-12	52	-5	31	-14	29	-14
Universitet/ høyskole	47	23	38	10	63	23	65	21
Inntekt¹								
Lav	34	1	33	5	35	0	22	1
Middels	24	-8	35	1	34	-1	35	7
Høy	42	7	32	-6	31	1	43	-8
Kjønn								
Menn	36	-17	40	-10	37	-16	38	-14
Kvinner	64	17	60	10	63	16	62	14
Alder								
18-30 år	35	11	28	11	30	10	18	3
31-50 år	52	11	47	5	43	3	44	4
51-79 år	13	-22	25	-16	27	-13	38	-7
Avhold								
Aktiv avhold	3	-4	5	-4	2	-2	1	-3
Passiv avhold	1	-2	4	0	0	-3	0	-3
Passiv ikke-avhold	65	14	57	10	72	13	85	15
Aktiv ikke-avhold	31	-8	34	-6	26	-8	14	-9
Målsak								
Aktiv nynorsk	8	2	8	1	7	1	4	-2
Passiv nynorsk	2	-2	1	-2	1	-2	2	-1
Passiv bokmål	40	-8	49	-5	45	-5	50	8
Aktiv bokmål	50	8	42	6	47	6	44	-5
Religion								
Medlem	8	-2	4	-6	7	-3	8	-7
Middels aktivitet	8	-7	11	-5	9	-4	10	-2
Lav aktivitet	17	-1	19	0	14	-3	8	-5
Passiv	67	10	67	11	70	10	74	14
Region								
Oslofjord	41	10	30	-2	38	4	35	2
Indre Østland	13	-3	18	2	16	-1	11	-5
Sørlandet	5	-1	6	0	4	-1	7	0
Vestlandet	23	-4	20	-8	16	-9	24	-2
Trøndelag	7	-2	14	5	12	2	7	-2
Nord-Norge	11	0	12	3	14	5	16	7
By/ Land								
Spredtbygd	32	-1	31	-1	29	-3	22	-9
Tettbygd	68	1	69	1	71	3	78	9
N	118		236		174			

¹ Opplysningene for 2005 er basert på intervju spørsmål. Før 2005 er opplysninger om utdanning hentet fra SSBs utdanningsregister.

Tabell A.3. Partiprofil for Arbeiderpartiet. Prosent

	1997	Avvik 1997	2001	Avvik 2001	2005	Avvik 2005	2009	Avvik 2009
Yrkesgruppe								
Arbeidere	30	7	24	7	21	3	18	3
Offentlige funksjonærer	26	1	32	2	33	5	38	5
Private funksjonærer	28	-1	31	-3	30	-2	27	-5
Bønder/ fiskere	1	-3	1	-3	1	-1	0	-1
Selvstendige ellers	5	-1	5	-2	4	-4	5	-3
Studenter/ elever	4	-3	4	-3	7	-3	8	0
Andre	6	0	3	1	4	2	4	1
Utdanning								
Grunnskole	24	5	18	4	18	3	18	5
Videregående skole	58	1	58	0	44	-1	42	-1
Universitet/ høyskole	18	-6	24	-4	38	-2	40	-4
Inntekt¹								
Lav	29	-4	28	0	36	1	24	3
Middels	34	2	33	-2	34	-1	27	-1
Høy	37	2	39	2	30	0	49	-2
Kjønn								
Menn	53	0	47	-3	49	-4	48	-4
Kvinner	47	0	53	3	51	4	52	4
Alder								
18-30 år	18	-6	11	-5	14	-6	14	-1
31-50 år	45	4	41	-1	40	0	39	-1
51-79 år	37	2	48	6	46	6	47	2
Avhold								
Aktiv avhold	3	-4	6	-2	3	-1	4	0
Passiv avhold	3	0	4	0	3	0	4	1
Passiv ikke-avhold	59	8	51	5	62	3	74	4
Aktiv ikke-avhold	35	-4	38	-3	32	-2	18	-5
Målsak								
Aktiv nynorsk	5	-1	6	0	6	0	8	2
Passiv nynorsk	4	0	3	0	2	-1	2	-1
Passiv bokmål	51	3	60	6	51	1	40	-2
Aktiv bokmål	40	-2	31	-5	41	0	50	1
Religion								
Medlem	5	-5	4	-6	6	-4	10	-5
Middels aktivitet	16	1	19	4	12	-1	14	2
Lav aktivitet	19	1	23	3	17	0	13	0
Passiv	60	3	54	-1	65	5	63	3
Region								
Oslofjord	32	1	34	2	36	2	35	2
Indre Østland	19	3	22	6	19	2	20	4
Sørlandet	3	-3	3	-3	5	0	6	-1
Vestlandet	23	-4	23	-5	19	-6	21	-5
Trøndelag	12	3	11	2	12	2	9	0
Nord-Norge	11	0	8	-2	9	0	9	0
By/ Land								
Spredtbygd	29	-4	27	-6	30	-2	30	-1
Tettbygd	71	4	73	6	70	2	70	1

¹ Opplysningene for 2005 er basert på intervju spørsmål. Før 2005 er opplysninger om utdanning hentet fra SSBs utdanningsregister.

Tabell A.4. Partiprofil for Venstre. Prosent

	1997	Avvik 1997	2001	Avvik 2001	2005	Avvik 2005	2009	Avvik 2009
Yrkesgruppe								
Arbeidere	6	-17	6	-11	8	-10	6	-9
Offentlige funksjonærer	35	10	46	15	35	7	34	1
Private funksjonærer	24	-5	30	-3	41	9	30	-2
Bønder/ fiskere	5	1	3	-1	1	-1	0	-1
Selvstendige ellers	8	2	4	-2	10	2	12	4
Studenter/ elever	15	8	7	0	4	-6	15	7
Andre	7	1	4	2	1	-1	3	0
Utdanning								
Grunnskole	7	-12	6	-8	3	-12	5	-8
Videregående skole	51	-6	37	-21	25	-20	33	-10
Universitet/ høyskole	42	18	57	29	72	32	62	18
Inntekt¹								
Lav	34	1	19	-9	15	-20	22	1
Middels	26	-6	31	-3	34	-1	19	-9
Høy	40	5	49	12	51	21	59	8
Kjønn								
Menn	57	4	57	7	56	3	44	-8
Kvinner	43	-4	43	-7	44	-3	56	8
Alder								
18-30 år	24	0	16	-1	11	-9	17	2
31-50 år	38	-3	41	-1	48	8	41	1
51-79 år	38	3	43	1	41	1	42	-3
Avhold								
Aktiv avhold	4	-3	5	-4	2	-2	3	-1
Passiv avhold	3	0	3	-1	2	-1	5	2
Passiv ikke-avhold	51	0	60	13	67	8	72	2
Aktiv ikke-avhold	42	3	32	-9	29	-5	20	-3
Målsak								
Aktiv nynorsk	7	1	7	1	5	-1	8	2
Passiv nynorsk	8	4	3	0	3	0	2	-1
Passiv bokmål	34	-14	40	-14	44	-6	49	7
Aktiv bokmål	51	9	50	14	48	7	42	-7
Religion								
Medlem	15	5	7	-3	14	4	14	-1
Middels aktivitet	12	-3	16	0	10	-3	15	3
Lav aktivitet	19	1	17	-2	15	-2	11	-2
Passiv	54	-3	60	5	61	1	60	0
Region								
Oslofjord	26	-5	37	5	42	8	36	3
Indre Østland	10	-6	17	1	18	1	20	4
Sørlandet	8	2	6	0	6	1	12	5
Vestlandet	40	13	21	-7	24	-1	23	-3
Trøndelag	11	2	7	-2	7	-3	6	-3
Nord-Norge	5	-6	11	2	3	-6	3	-6
By/ Land								
Spredtbygd	25	-8	26	-6	20	-12	27	-4
Tettbygd	75	8	74	6	80	12	73	4
N	84		70		98			

¹ Opplysningene for 2005 er basert på intervju spørsmål. Før 2005 er opplysninger om utdanning hentet fra SSBs utdanningsregister.

Tabell A.5. Partiprofil for Kristelig Folkeparti. Prosent

	1997	Avvik 1997	2001	Avvik 2001	2005	Avvik 2005	2009	Avvik 2009
Yrkesgruppe								
Arbeidere	23	0	19	2	14	-4	8	-7
Offentlige funksjonærer	26	1	31	1	34	6	37	4
Private funksjonærer	29	0	30	-3	31	-1	30	-2
Bønder/ fiskere	5	1	5	1	4	2	0	-1
Selvstendige ellers	6	0	7	0	8	0	10	2
Studenter/ elever	3	-4	5	-2	8	-2	9	1
Andre	8	2	4	1	1	-1	6	3
Utdanning								
Grunnskole	21	2	15	1	9	-6	11	-2
Videregående skole	57	0	60	3	55	10	37	-6
Universitet/ høyskole	22	-2	24	-4	36	-4	52	8
Inntekt¹								
Lav	37	4	36	8	32	-3	33	12
Middels	37	5	36	1	48	13	24	-4
Høy	26	-9	28	-9	20	-10	43	-8
Kjønn								
Menn	39	-14	39	-11	44	-9	46	-6
Kvinner	61	14	61	11	56	9	54	6
Alder								
18-30 år	18	-6	13	-3	13	-7	22	7
31-50 år	38	-3	42	0	37	-3	22	-18
51-79 år	44	9	45	3	50	10	56	11
Avhold								
Aktiv avhold	29	22	34	25	37	33	37	33
Passiv avhold	6	3	7	3	6	3	8	5
Passiv ikke-avhold	51	0	41	-5	53	-6	52	-18
Aktiv ikke-avhold	14	-25	17	-23	4	-30	3	-20
Målsak								
Aktiv nynorsk	8	2	10	3	12	6	15	9
Passiv nynorsk	8	4	6	3	7	4	6	3
Passiv bokmål	48	0	55	1	34	-16	30	-12
Aktiv bokmål	36	-6	29	-7	47	6	49	0
Religion								
Medlem	35	25	40	31	59	49	81	66
Middels aktivitet	20	5	20	4	21	8	9	-3
Lav aktivitet	18	0	17	-3	16	-1	7	-6
Passiv	27	-30	23	-32	4	-56	3	-57
Region								
Oslofjord	25	-6	25	-7	21	-13	22	-11
Indre Østland	11	-5	15	-1	11	-6	8	-8
Sørlandet	11	5	10	4	16	11	16	9
Vestlandet	36	9	38	10	39	14	46	20
Trøndelag	7	-2	7	-2	8	-2	3	-6
Nord-Norge	10	-1	6	-3	5	-4	5	-4
By/ Land								
Spredtbygd	37	4	46	13	46	14	34	3
Tettbygd	63	-4	55	-13	54	-14	66	-3
N	265		215		91			

¹ Opplysningene for 2005 er basert på intervju spørsmål. Før 2005 er opplysninger om utdanning hentet fra SSBs utdanningsregister.

Tabell A.6. Partiprofil for Senterpartiet. Prosent

	1997	Avvik 1997	2001	Avvik 2001	2005	Avvik 2005	2009	Avvik 2009
Yrkesgruppe								
Arbeidere	24	1	22	5	23	5	17	2
Offentlige funksjonærer	25	0	23	-8	29	1	32	-1
Private funksjonærer	14	-15	18	-15	19	-13	13	-19
Bønder/ fiskere	26	22	27	24	18	16	17	16
Selvstendige ellers	5	-1	5	-1	5	-3	10	2
Studenter/ elever	4	-3	4	-3	4	-6	9	1
Andre	2	-4	1	-1	2	0	2	-1
Utdanning								
Grunnskole	24	5	16	2	15	0	10	-3
Videregående skole	63	6	68	10	53	8	48	5
Universitet/ høyskole	13	-11	16	-12	32	-8	42	-2
Inntekt¹								
Lav	36	3	35	7	37	2	17	-4
Middels	40	8	40	6	41	6	38	10
Høy	24	-11	25	-13	22	-8	45	-6
Kjønn								
Menn	53	0	52	2	63	10	61	9
Kvinner	47	0	48	-2	37	-10	39	-9
Alder								
18-30 år	17	-7	10	-7	12	-8	17	2
31-50 år	34	-7	42	0	38	-2	41	1
51-79 år	49	14	48	7	50	10	42	-3
Avhold								
Aktiv avhold	12	5	6	-3	3	-1	2	-2
Passiv avhold	2	-1	4	0	3	0	7	4
Passiv ikke-avhold	58	7	61	14	76	17	75	5
Aktiv ikke-avhold	28	-11	30	-11	18	-16	16	-7
Målsak								
Aktiv nynorsk	16	10	18	12	17	11	20	14
Passiv nynorsk	10	6	5	2	9	6	5	2
Passiv bokmål	46	-2	41	-13	40	-10	33	-9
Aktiv bokmål	28	-14	35	-1	34	-7	42	-7
Religion								
Medlem	8	-2	5	-5	7	-3	11	-4
Middels aktivitet	23	8	19	4	22	9	18	6
Lav aktivitet	25	7	31	12	22	5	20	7
Passiv	44	-13	44	-11	49	-11	51	-9
Region								
Oslofjord	29	-2	10	-22	9	-25	10	-23
Indre Østland	23	7	25	9	24	7	23	7
Sørlandet	7	1	4	-1	2	-3	3	-4
Vestlandet	24	-3	25	-3	29	4	26	0
Trøndelag	8	-1	15	6	23	13	27	18
Nord-Norge	9	-2	22	12	13	4	11	2
By/ Land								
Spredtbygd	75	42	80	48	70	38	67	36
Tettbygd	25	-42	20	-48	30	-38	33	-36
N	134		93		129			

¹ Opplysningene for 2005 er basert på intervju spørsmål. Før 2005 er opplysninger om utdanning hentet fra SSBs utdanningsregister.

Tabell A.7. Partiprofil for Høyre. Prosent

	1997	Avvik 1997	2001	Avvik 2001	2005	Avvik 2005	2009	Avvik 2009
Yrkesgruppe								
Arbeidere	8	-15	8	-8	8	-10	6	-9
Offentlige funksjonærer	26	1	24	-7	21	-7	26	-7
Private funksjonærer	51	22	46	13	52	20	53	21
Bønder/ fiskere	2	-2	2	-2	0	-2	1	0
Selvstendige ellers	8	2	11	4	15	7	8	0
Studenter/ elever	3	-4	7	0	4	-6	5	-3
Andre	2	-4	2	-1	1	-1	1	-2
Utdanning								
Grunnskole	7	-12	9	-5	5	-10	4	-9
Videregående skole	51	-6	60	2	37	-8	37	-6
Universitet/ høyskole	42	18	31	3	58	18	59	15
Inntekt¹								
Lav	15	-18	18	-10	16	-19	10	-11
Middels	25	-7	33	-1	30	-5	24	-4
Høy	60	25	49	11	54	24	66	15
Kjønn								
Menn	59	6	56	6	60	7	54	2
Kvinner	41	-6	44	-6	40	-7	46	-2
Alder								
18-30 år	18	-6	17	1	13	-7	12	-3
31-50 år	45	4	45	3	50	10	46	6
51-79 år	37	2	38	-4	37	-3	42	-3
Avhold								
Aktiv avhold	2	-5	2	-7	1	-3	2	-2
Passiv avhold	1	-2	3	-1	2	-1	1	-2
Passiv ikke-avhold	40	-11	38	-9	55	-4	68	-2
Aktiv ikke-avhold	57	18	58	17	42	8	29	6
Målsak								
Aktiv nynorsk	3	-3	3	-4	2	-4	3	-3
Passiv nynorsk	3	-1	1	-2	1	-2	2	-1
Passiv bokmål	44	-4	53	-1	53	3	48	6
Aktiv bokmål	50	8	43	6	44	3	47	-2
Religion								
Medlem	10	0	6	-4	6	-4	15	0
Middels aktivitet	9	-6	13	-3	11	-2	9	-3
Lav aktivitet	19	1	17	-2	21	4	17	4
Passiv	62	5	65	10	62	2	59	-1
Region								
Oslofjord	45	14	41	10	49	15	39	6
Indre Østland	16	0	11	-5	12	-5	13	-3
Sørlandet	4	-2	6	1	7	2	9	2
Vestlandet	23	-4	26	-2	20	-5	26	0
Trøndelag	7	-2	7	-3	7	-3	8	-1
Nord-Norge	5	-6	8	-1	5	-4	5	-4
By/ Land								
Spredtbygd	21	-12	22	-10	17	-15	26	-5
Tettbygd	79	12	78	10	83	15	74	5
N	268		428		272			

¹ Opplysningene for 2005 er basert på intervju spørsmål. Før 2005 er opplysninger om utdanning hentet fra SSBs utdanningsregister.

Tabell A.8. Partiprofil for Fremskrittspartiet. Prosent

	1997	Avvik 1997	2001	Avvik 2001	2005	Avvik 2005	2009	Avvik 2009
Yrkesgruppe								
Arbeidere	27	4	28	11	26	8	24	9
Offentlige funksjonærer	15	-10	22	-8	19	-9	19	-14
Private funksjonærer	31	2	30	-3	36	4	36	4
Bønder/ fiskere	4	0	2	-2	1	-1	0	-1
Selvstendige ellers	11	5	8	1	11	3	13	5
Studenter/ elever	3	-4	5	-2	7	-3	4	-4
Andre	9	3	4	2	2	0	4	1
Utdanning								
Grunnskole	19	0	26	12	19	4	21	8
Videregående skole	65	8	59	2	55	10	58	15
Universitet/ høyskole	16	-8	14	-14	26	-14	21	-23
Inntekt¹								
Lav	34	1	35	7	35	0	25	4
Middels	37	5	37	2	40	5	31	3
Høy	29	-6	28	-10	25	-5	44	-7
Kjønn								
Menn	62	9	64	14	59	6	66	14
Kvinner	38	-9	36	-14	41	-6	34	-14
Alder								
18-30 år	28	4	16	0	23	3	14	-1
31-50 år	35	-6	32	-10	38	-2	38	-2
51-79 år	37	2	52	10	39	-1	48	3
Avhold								
Aktiv avhold	3	-4	5	-3	2	-2	2	-2
Passiv avhold	2	-1	4	0	3	0	4	1
Passiv ikke-avhold	43	-8	39	-8	48	-11	54	-16
Aktiv ikke-avhold	52	13	52	11	47	13	40	17
Målsak								
Aktiv nynorsk	2	-4	4	-3	2	-4	1	-5
Passiv nynorsk	5	1	7	4	3	0	5	2
Passiv bokmål	45	-3	62	8	53	3	36	-6
Aktiv bokmål	48	6	28	-9	42	1	58	9
Religion								
Medlem	7	-3	6	-3	11	1	14	-1
Middels aktivitet	17	2	16	0	10	-3	8	-4
Lav aktivitet	15	-3	16	-3	13	-4	13	0
Passiv	61	4	61	6	66	6	65	5
Region								
Oslofjord	31	0	24	-8	31	-3	32	-1
Indre Østland	14	-2	11	-6	15	-2	14	-2
Sørlandet	6	0	5	-1	4	-1	6	-1
Vestlandet	31	4	46	18	34	9	30	4
Trøndelag	8	-1	6	-3	8	-2	7	-2
Nord-Norge	10	-1	9	0	8	-1	11	2
By/ Land								
Spredtbygd	24	-9	34	1	31	-1	32	1
Tettbygd	76	9	66	-1	69	1	68	-1
N	192		170		310			

¹ Opplysningene for 2005 er basert på intervju spørsmål. Før 2005 er opplysninger om utdanning hentet fra SSBs utdanningsregister.

Vedlegg B: Spørreskjema

Den norske valgundersøkelsen 2009

SPM.1 La oss begynne med et spørsmål om politisk interesse. Vil du si at du i alminnelighet er ...

1	10	Meget politisk interessert
2	57	Ganske interessert
3	30	Lite interessert
4	3	Overhodet ikke interessert
8	0	VET IKKE

SPM.2 Vi vil gjerne høre om du har deltatt i politiske diskusjoner eller samtaler foran valget i år. Hvor ofte pratet du om valget i familien eller med venner og bekjente. Vil du si omtrent ...

1	24	Daglig
2	46	Et par ganger i uken
3	22	Mer sjelden
4	8	Aldri
8	0	VET IKKE

SPM.3 Når du ser tilbake på valget nå i høst, hvor mye brydde du deg personlig om hvilket parti eller hvilke partier som vant valget? Vil du si at du...

1	45	Brydde deg mye om det
2	43	Brydde deg en del om det
3	12	Det spilte liten rolle for deg personlig
8	0	VET IKKE

SPM.4 Kan du nevne en eller to saker som var viktig for din egen stemmegivning?
 HVIS IO BARE NEVNER EN SAK, SPØR OM DET ER FLERE SAKER SOM ER VIKTIGE.
 VI KOMMER SENERE TILBAKE TIL HVORFOR IO IKKE HAR STEMTE

SPM.4A

1		SAK 1:.....	
7		IKKE STEMTE	→ SPM.5
8		VET IKKE/ INGEN SAK NEVNT	→ SPM.5

SPM.4B

1		SAK 2:.....
8		VET IKKE/ BARE EN SAK NEVNT

SPM.5 Noen mener at Norges hjelp til fattige land, de såkalte utviklingslandene, bør skjæres ned, mens andre mener at den bør oppretholdes som nå eller eventuelt økes. Hva er din mening?
 DERSOM DET ER TVIL OM HVOR SVARET SKAL KRYSSES AV, KRYSS AV FOR "ANDRE SVAR"

1	24	BØR SKJÆRES NED
2	60	OPPRETHOLDES SOM NÅ
3	12	BØR ØKES
7	3	ANDRE SVAR
8	1	VET IKKE

SPM.6 Her i landet har som kjent myndighetene satt i verk mange tiltak som regulerer bruken av alkohol. Hvordan ser du på disse reglene, synes du reglene er for strenge, eller er de ikke strenge nok?

1	24	REGLENE ER FOR STRENGE
2	57	PASSE SOM DE ER
3	18	IKKE STRENGE NOK
8	1	VET IKKE

SPM.7 Vi kommer nå til en del meninger som folk gjerne gir uttrykk for. Vil du for hvert utsagn jeg leser opp si om du er helt enig, nokså enig, nokså uenig eller helt uenig i dette?

VED BESØKSINTERVJU: VIS KORT 1

	Helt enig 1	Nokså enig 2	BÅDE OG 3	Nokså uenig 4	Helt uenig 5	VET IKKE 8
A. Det gamle og velprøvde er som regel bedre enn nymotens påfunn	9	33	13	35	10	0
B. Vi bør tillate olje- og gassutvinning utenfor Lofoten og Vesterålen	22	24	8	20	23	3
C. Det legges alt for liten vekt på miljøvern i dagens Norge	22	33	7	28	9	1
D. Innvandring utgjør en alvorlig trussel mot vår nasjonale egenart	20	21	6	31	22	0
E. Full sysselsetting kan lettere trygges hvis staten får mer innflytelse over bankenes og bedriftenes virksomhet	8	27	11	32	18	4
F. I den nåværende økonomiske situasjon er det rom for betydelige lettelser i skatter og avgifter.....	16	28	7	34	14	1
G. Hvis samfunnet ikke har mulighet til å kontrollere det private næringsliv, får de ledende i bankene og industrien altfor stor innflytelse	21	38	9	22	7	3
H. De som sitter på Stortinget og bestemmer tar ikke mye hensyn til det vanlige folk tror og mener	21	29	8	32	9	1

Vi vil gjerne høre hvordan du ser på partienes stilling til noen aktuelle spørsmål. I hvert enkelt tilfelle vil vi gjerne vite om du har noen mening om hvilket parti som har den beste politikken.

REKKEFØLGEN PÅ TEMAENE ROTERER. IO SKAL BARE AVGI ETT SVAR.

SPM. 8A Først gjelder det skole- og utdanningspolitikken. Hvilket parti synes du har best politikk på dette området?

1	0	RØDT/RV
2	15	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	26	ARBEIDERPARTIET
4	4	VENSTRE
5	4	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	1	SENERPARTIET
7	29	HØYRE
8	5	FREMSKRITTSPARTIET
9	0	ANDRE PARTIER
30	8	INGEN PARTIER
99	8	VET IKKE

SPM.8B Så skatte- og avgiftspolitikken. Hvilket parti synes du har best politikk på dette området?

1	0	RØDT/RV
2	4	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	35	ARBEIDERPARTIET
4	3	VENSTRE
5	2	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	2	SENTERPARTIET
7	26	HØYRE
8	16	FREMSKRITTSPARTIET
9	0	ANDRE PARTIER
30	5	INGEN PARTIER
99	9	VET IKKE

SPM.8C Så innvandringspolitikken. Hvilket parti synes du har best politikk på dette området?

1	1	RØDT/RV
2	6	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	25	ARBEIDERPARTIET
4	5	VENSTRE
5	3	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	1	SENTERPARTIET
7	15	HØYRE
8	33	FREMSKRITTSPARTIET
9	0	ANDRE PARTIER
30	5	INGEN PARTIER
99	6	VET IKKE

SPM.8D Så om klima og miljø. Hvilket parti synes du har best politikk på dette området?

1	0	RØDT/RV
2	35	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	15	ARBEIDERPARTIET
4	15	VENSTRE
5	1	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	5	SENTERPARTIET
7	8	HØYRE
8	4	FREMSKRITTSPARTIET
9	1	ANDRE PARTIER
30	8	INGEN PARTIER
99	8	VET IKKE

SPM.8E Så gjelder det eldreomsorgen. Hvilket parti synes du har best politikk på dette området?

1	0	RØDT/RV
2	5	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	37	ARBEIDERPARTIET
4	2	VENSTRE
5	9	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	2	SENTERPARTIET
7	11	HØYRE
8	14	FREMSKRITTSPARTIET
9	1	ANDRE PARTIER
30	10	INGEN PARTIER
99	9	VET IKKE

SPM.8F Så gjelder det samferdselspolitikk. Hvilket parti synes du har best politikk på dette området?

1	1	RØDT/RV
2	6	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	19	ARBEIDERPARTIET
4	4	VENSTRE
5	1	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	17	SENTERPARTIET
7	16	HØYRE
8	15	FREMSKRITTSPARTIET
9	0	ANDRE PARTIER
30	9	INGEN PARTIER
99	12	VET IKKE

SPM.8G Så gjelder det barne- og familiepolitikken. Hvilket parti synes du har best politikk på dette området?

1	0	RØDT/RV
2	14	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	33	ARBEIDERPARTIET
4	2	VENSTRE
5	21	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	2	SENTERPARTIET
7	9	HØYRE
8	3	FREMSKRITTSPARTIET
9	0	ANDRE PARTIER
30	6	INGEN PARTIER
99	10	VET IKKE

SPM.8H Så er det distriktspolitikken. Hvilket parti synes du har best politikk på dette området?

1	0	RØDT/RV
2	3	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	19	ARBEIDERPARTIET
4	6	VENSTRE
5	2	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	37	SENTERPARTIET
7	9	HØYRE
8	5	FREMSKRITTSPARTIET
9	0	ANDRE PARTIER
30	8	INGEN PARTIER
99	11	VET IKKE

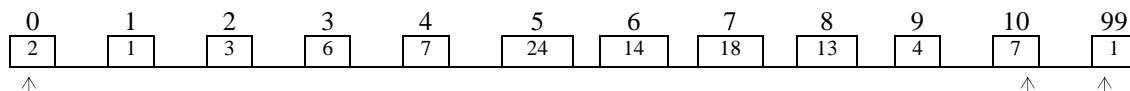
SPM.8I Så er det spørsmålet om å bekjempe arbeidsledigheten. Hvilket parti synes du har best politikk på dette området?

1	0	RØDT/RV
2	2	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	61	ARBEIDERPARTIET
4	1	VENSTRE
5	1	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	1	SENTERPARTIET
7	14	HØYRE
8	5	FREMSKRITTSPARTIET
9	0	ANDRE PARTIER
30	7	INGEN PARTIER
99	8	VET IKKE

Nå kommer vi til noen spørsmål der vi ønsker å vite hvor du plasserer deg selv på en skala fra 0 til 10.

- SPM.9 Først gjelder det natur og miljøvern. Verdi 0 uttrykker at miljøvernet ikke bør føres så langt at det går utover vår levestandard, mens verdien 10 uttrykker ønsket om at vi bør satse mye mer på miljøvern, selv om det medfører betydelige lavere levestandard for alle, inkludert deg selv. Hvor vil du plassere deg på denne skalaen?

VED BESØKSINTERVJU: VIS KORT 2

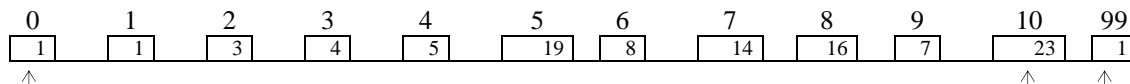
Miljøvernet bør ikke føres så langt at det går utover vår levestandard

Satse mye mer på miljøvern, selv om det medfører betydelig lavere levestandard for alle - inkludert deg selv

VET IKKE

- SPM.10 Så er det spørsmålet om norsk innvandringspolitikk. Verdien 0 på skalaen gir uttrykk for standpunktet at vi bør gjøre det lettere for innvandrere å få adgang til Norge, mens verdien 10 uttrykker den oppfatning at antall innvandrere til Norge bør begrenses enda sterkere enn i dag. Hvor vil du plassere deg på denne skalaen?

VED BESØKSINTERVJU: VIS KORT 3

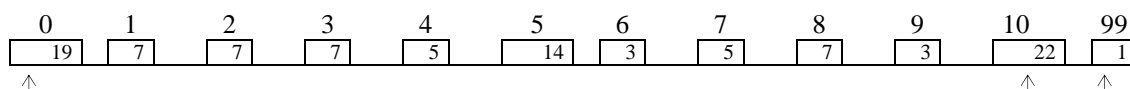
Bør gjøre det lettere for innvandrere å få adgang til Norge

Enda sterkere begrensning av antall innvandrere til Norge

VET IKKE

- SPM.11 Hvor vil du plassere deg selv på en skala fra 0 til 10 der 0 betyr at kristendomsundervisningen bør være obligatorisk i grunnskolen, mens 10 betyr at kristendomsundervisningen bør være frivillig i grunnskolen?

VED BESØKSINTERVJU: VIS KORT 4

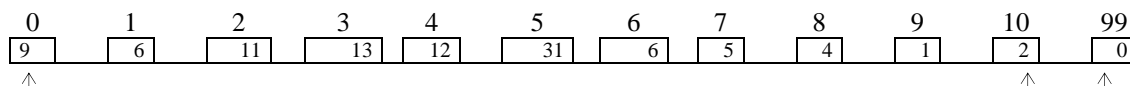
Kristendomsundervisningen bør være obligatorisk i grunnskolen

Kristendomsundervisningen bør være frivillig i grunnskolen

VET IKKE

Hvor vil du plassere deg selv på en skala fra 0 til 10 der 0 betyr at sentrale myndigheter tar for lite hensyn til utkant-Norge, mens 10 betyr at sentrale myndigheter tar for mye hensyn til utkant-Norge?

VED BESØKSINTERVJU: VIS KORT 5

Sentrale myndigheter tar for lite hensyn til utkant-Norge

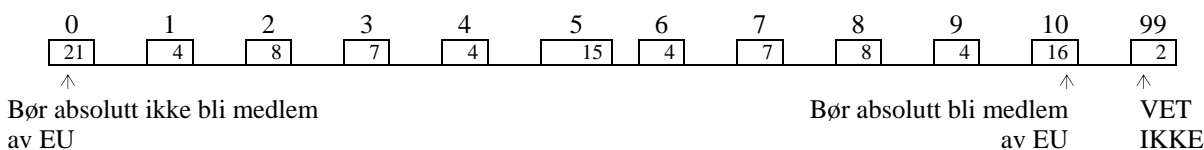
Sentrale myndigheter tar for mye hensyn til utkant-Norge

VET IKKE

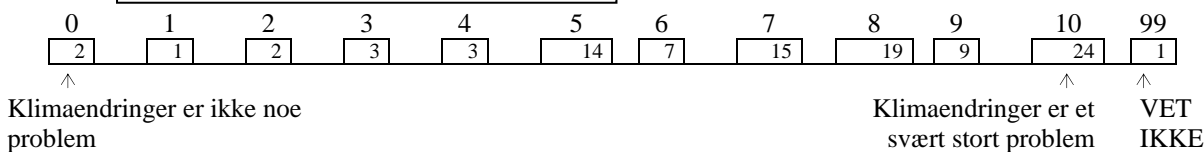
SPM.13 På en skala fra 0 til 10 der 0 betyr at Norge absolutt ikke bør bli medlem av EU, mens 10 betyr at Norge absolutt bør bli medlem av EU?

VED BESØKSINTERVJU: VIS KORT 6

SPM. 14 ndringer. Hvor vil du plassere deg selv på en skala fra 0 til 10, der 0 betyr at klimaendringer ikke er noe problem, mens 10 betyr at klimaendringer er et svært stort problem.

VED BESØKSINTERVJU: VIS KORT 7

SPM.15 La oss igjen ta for oss noen påstander. Vi bruker fortsatt svaralternativene helt enig, nokså enig, nokså uenig og helt uenig. Vil du være så vennlig å si hvilket svar du gir for hvert utsagn jeg leser opp?

VED BESØKSINTERVJU: VIS IGJEN KORT 1

	Helt enig 1	Nokså enig 2	BÅDE OG 3	Nokså uenig 4	Helt uenig 5	VET IKKE 8
A. Storbyene bør få beholde betydelig mer av sine egne skatteinntekter enn de får i dag.....	17	35	11	24	10	3
B. Vi bør satse mer på utbygging av vindkraft.....	50	33	3	8	4	2
C. Forskjellene i nordmenns økonomiske evne er fortsatt så store at myndighetene må se det som en hovedoppgave å minske dem	23	36	7	22	10	2
D. Politikken er ofte så innviklet at alminnelige folk ikke kan sette seg inn i hva den dreier seg om	23	39	5	23	9	1
E. Kirken bør skilles fra staten.....	32	17	6	19	24	2
F. Ordningen med kontantstøtte bør fjernes.....	30	15	5	20	29	1
G. Hensynet til norske arbeidsplasser bør gå foran reduserte utslipp av klimagasser.....	13	25	10	36	14	2
H. Vi bør styrke det norske Forsvaret i årene fremover	29	32	6	24	8	1

Så til noen spørsmål om kjennskap til partier og politikk.

SPM.16 Vet du tilfeldigvis hvilke partier som har vært med i regjeringen i den siste stortingsperioden?
SVARALTERNATIVENE MÅ IKKE LESES OPP, OG IO MÅ IKKE GIS NOEN FORM FOR HJELP

- 1 ARBEIDERPARTIET
- 2 SOSIALISTISK VENSTREPARTI
- 3 SENTERPARTIET
- 50 ANDRE SVAR
- 99 VET IKKE

SPM.17 De siste årene har det vært uenighet om utbygging av nye felter for olje- og gassutvinning på den norske kontinentalsokkelen. Kan du si hvilke to områder som har vært spesielt omstridt?
SVARALTERNATIVENE MÅ IKKE LESES OPP, OG IO MÅ IKKE GIS NOEN FORM FOR HJELP

- 1 LOFOTEN
- 2 VESTERÅLEN
- 50 ANDRE SVAR
- 99 VET IKKE

SPM.18 Vet du hvem som har vært samferdselsminister det siste året før valget, og hvilket parti vedkommende representerer?
SVARALTERNATIVENE MÅ IKKE LESES OPP, OG IO MÅ IKKE GIS NOEN FORM FOR HJELP

- 1 LIV SIGNE NAVARSETE
- 2 SENTERPARTIET
- 50 ANDRE SVAR
- 99 VET IKKE

SPM.19 Hvilke to partier gikk samlet i mot loven som åpner for ekteskap mellom to av samme kjønn?
SVARALTERNATIVENE MÅ IKKE LESES OPP, OG IO MÅ IKKE GIS NOEN FORM FOR HJELP

- 1 FREMSKRITTSPARTIET
- 2 KRISTELIG FOLKEPARTI
- 50 ANDRE SVAR
- 99 VET IKKE

SPM.20 Vi har så noen spørsmål om politiske aktiviteter som man kan delta i. Har du i løpet av de siste fire årene:

	JA 1	NEI 2	VET IKKE 8
A. Skrevet under opprop, aksjonsliste, underskriftskampanje e.l. for å fremme en bestemt politisk sak?	28	71	1
A2. STILLES BARE HVIS IO SVARER JA PÅ SPM20A Har noe av dette skjedd via internett, e-post eller sms?	49	51	0
B. Deltatt i demonstrasjon/aksjon eller lignende for å fremme en bestemt politisk sak?	11	89	0
C. Skrevet i avisen for å fremme en bestemt politisk sak?	6	94	0
D. Tatt opp en politisk sak i parti, fagforening eller annen organisasjon?	11	89	0
E. Sendt skriftlig klage, fremmet annet forslag e.l. til myndighetene?	9	91	0
E2. STILLES BARE HVIS IO SVARER JA PÅ SPM20E Har noe av dette skjedd via internett eller e-post?	51	49	0
F. Boikottet produkter av politiske eller etiske grunner?	20	80	0
G. Deltatt i diskusjoner om samfunnsspørsmål på internett?	9	91	0
H. Vært i kontakt med en politiker for å fremme en bestemt politisk sak?	16	84	0
H2. STILLES BARE HVIS IO SVARER JA PÅ SPM20H Har noe av dette skjedd via internett, e-post eller sms?	28	72	0
I. Er du for tiden betalende medlem av noe parti?	7	93	0
J. Har du tatt en eller flere av de såkalte partitestene på nettet før valget i år?	38	62	0

	1	2	3	8
	stor betydning?	en viss betydning?	ingen betydning ?	VET IKKE
J2. STILLES BARE HVIS IO SVARER JA PÅ SPM20J Hvor stor betydning hadde dette for ditt valg av parti? Hadde det.....	3	21	76	0

SPM.21 Man kan hente informasjon om valget på en rekke ulike måter. Hvor viktige vil du si at følgende kilder var for deg i denne valgkampen. Angi din mening på en skala fra 1 til 5, der 1 betyr "ikke viktig" og 5 betyr "svært viktig".

VED BESØKSINTERVJU: VIS IGJEN KORT 8

	Ikke viktig 1	2	3	4	Svært viktig 5	VET IKKE 8
A. Riksdekkende og regionale aviser (inkludert nettutgaver)	16	12	20	27	24	1
B. Lokalaviser (inkludert nettutgaver)	27	18	21	19	14	1
C. TV	10	10	18	25	36	1
D. Radio	31	21	20	17	10	1
E. Internett utenom nettaviser	49	18	14	10	8	1
F. Partienes valgkampmateriell (brosjyrer, pamfletter e.l.)	52	20	15	7	5	1
G. Diskusjoner med familie og venner	16	14	30	26	13	1

SPM.22 Er det først og fremst avisenes papirutgave som er viktigst for deg, er papirutgaven og nettutgaven like viktige, eller er det avisenes nettutgave som er viktigst for deg personlig når det gjelder informasjon om valget?

1	58	PAPIRUTGAVEN VIKTIGST
2	20	LIKE VIKTIGE
3	21	NETTUTGAVEN VIKTIGST
8	1	VET IKKE

SPM.23 Jeg vil gjerne vite hvor stor tillit du har til enkelte institusjoner. Etter at jeg har lest opp navnet på en institusjon, kan du plassere den på en skala fra 0 til 10 der 0 betyr at du har ingen tillit i det hele tatt og 10 betyr at du har svært stor tillit. Den første institusjonen er kommunestyret.

VED BESØKSINTERVJU: VS KORT 9

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----

Ingen tillit i det hele tatt

Svært stor tillit

VET IKKE

FORTSETTER PÅ NESTE SIDE, A TIL G:

- A. Kommunestyret.....
- B. Regjeringen.....
- C. Politiske partier .....
- D. Stortinget ..... REKKEFØLGEN PÅ INSTITUSJONENE
- E. Domstolene..... ROTERER
- F. Politikere .....
- G. Mediene .....

SPM.24 Hvor stor forpliktelse føler du det er å stemme ved Stortingsvalg? Vil du si at forpliktelsen er svært stor, nokså stor, nokså liten eller er det ingen forpliktelse i det hele tatt?

1	60	SVÆRT STOR FORPLIKTELSE
2	29	NOKSÅ STOR FORPLIKTELSE
3	7	NOKSÅ LITEN FORPLIKTELSE
4	4	INGEN FORPLIKTELSE I DET HELE TATT
8	0	VET IKKE

SPM.25 Så kommer vi til noen spørsmål om hvilke utfordringer Norge som nasjon står overfor i dag. Hva er etter din mening den viktigste utfordringen? Og hva er den nest viktigste?

- 1 SVAR 1.....
- 2 SVAR 2.....
- 8 VET IKKE → SPM.27

SPM.26A Hvis du tenker på den viktigste utfordringen: Hvilket parti synes du er best til å håndtere den?

1	0	RØDT/RV
2	15	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	29	ARBEIDERPARTIET
4	6	VENSTRE
5	4	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	3	SENTERPARTIET
7	17	HØYRE
8	12	FREMSKRITTSPARTIET
9	0	ANDRE PARTIER
30	10	INGEN PARTIER
99	5	VET IKKE

SPM.26B Og den nest viktigste utfordringen: Hvilket parti syns du er best til å håndtere den?

1	1	RØDT/RV
2	10	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	30	ARBEIDERPARTIET
4	5	VENSTRE
5	3	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	4	SENERPARTIET
7	19	HØYRE
8	13	FREMSKRITTSPARTIET
9	0	ANDRE PARTIER
30	10	INGEN PARTIER
99	5	VET IKKE

SPM.27 Så ser vi på diskusjonen om adgang til abort. Vi har samlet noen av de standpunktene som blir hevdet i denne debatten. Hvilken av disse uttalelsene stemmer best med din egen mening?

VED BESØKSINTERVJU: VIS KORT 10

1	1	Abort bør aldri tillates.
2	12	Abort bør tillates bare hvis kvinnens liv eller helse er i fare.
3	18	Abort bør også tillates hvis kvinnen på grunn av personlige forhold har meget vanskelig for å ta seg av et barn
4	68	Selvbestemt abort. Den enkelte kvinne må selv få bestemme om hun vil føde sitt barn.
8	1	VET IKKE

SPM.28 Vi har noen flere utsagn. Vi bruker igjen svaralternativene helt enig, nokså enig, nokså uenig og helt uenig. Vil du være så vennlig å si hvilket svar du gir for hvert utsagn jeg leser opp?

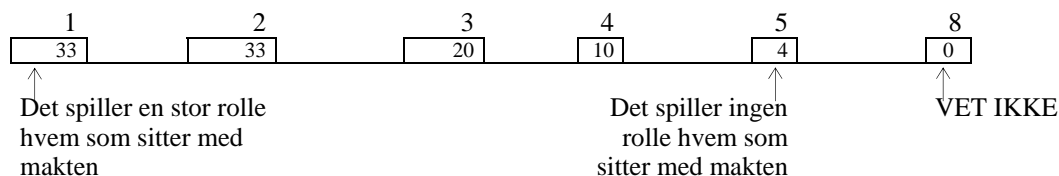
VED BESØKSINTERVJU: VIS IGJEN KORT 1

	Helt enig 1	Nokså enig 2	BÅDE OG 3	Nokså uenig 4	Helt uenig 5	VET IKKE 8
A. For å oppmuntre innsatsviljen til den enkelte, bør vi godta større lønnsforskjeller enn i dag	13	25	7	32	23	0
B. I dårlige tider bør vi først og fremst sørge for arbeid til nordmenn	26	26	4	27	16	1
C. Vi bør tillate <u>kommersielle</u> privatskoler.....	22	31	4	21	20	2
D. Det er viktigere å bygge ut offentlige tjenester enn å sette ned skatten	40	32	6	15	7	0
E. Vi bør bygge gasskraftverk selv om CO2-rensing ikke skulle være mulig med dagens teknologi.....	12	20	5	33	27	3
F. Flyktninger og innvandrere bør ha samme rett til sosialhjelp som nordmenn, selv om de ikke er norske statsborgere.....	19	29	5	25	20	2
G. Politikere og byråkrater i Oslo forstår lite av det som skjer i byde-Norge.	30	40	7	17	3	3
H. Det er viktig at vi underskriver internasjonale avtaler selv om det begrenser norske myndigheters handlefrihet.....	16	39	9	23	9	4

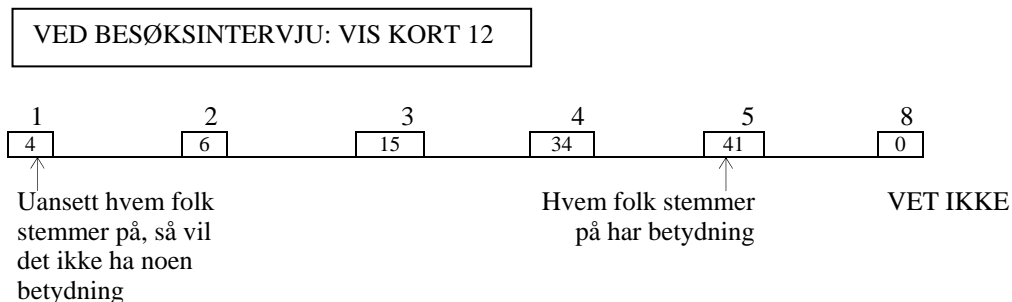
NB! SPM.29 TIL SPM.43 = CSES.

SPM.29 Noen hevder at det spiller en stor rolle hvem som sitter med makten. Andre hevder at det ikke spiller noen rolle hvem som sitter med makten. Hvis du bruker skalaen på kortet (der 1 betyr at det spiller en stor rolle hvem som sitter med makten og 5 betyr at det ikke spiller noen rolle hvem som sitter med makten), hvor vil du plassere deg selv?

VED BESØKSINTERVJU: VIS KORT 11

- SPM.30 Noen hevder at uansett hvem folk stemmer på, så vil det ikke ha noen betydning for hva som skjer. Andre hevder at hvem folk stemmer på har betydning for hva som skjer. Hvis du bruker skalaen på kortet (der 1 betyr at uansett hvem man stemmer på, så vil det ikke ha noen betydning for hva som skjer og 5 betyr at hvem man stemmer på har betydning for det som skjer), hvor vil du plassere deg selv?

- SPM.31 Vil du si at det er noe parti i Norge som representerer dine synspunkter rimelig bra?

1	83	JA	
2	15	NEI	→ SPM.33
8	2	VET IKKE	→ SPM.33

- SPM.32 Hvilket parti representerer dine synspunkter best?

1	1	RØDT/RV
2	8	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	36	ARBEIDERPARTIET
4	6	VENSTRE
5	5	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	6	SENERPARTIET
7	20	HØYRE
8	16	FREMSKRITTSPARTIET
9	1	ANDRE PARTIER/LISTER, SPESIFISER: .....
99	1	VET IKKE

- SPM.33 Uansett hvordan du ser på partiene, synes du det er noen partileder som representerer dine synspunkter rimelig bra?

1	73	JA	
2	25	NEI	→ SPM.35
8	2	VET IKKE	→ SPM.35

SPM.34 Hvilken partileder representerer dine synspunkter best?

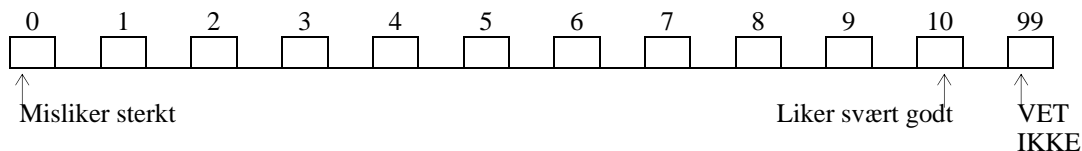
1	9	KRISTIN HALVORSEN
2	37	JENS STOLTENBERG
3	4	LARS SPONHEIM
4	4	LIV SIGNE NAVARSETE
5	4	DAGFINN HØYBRÅTEN
6	22	ERNA SOLBERG
7	18	SIV JENSEN
8	0	TORSTEIN DAHLE
9	0	ANDRE, SPESIFISER
30	1	INGEN/ NEI
99	1	VET IKKE

SPM.35 Vi har de fire siste årene hatt en regjering bestående av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet. Hvor god jobb synes du denne regjeringen i alminnelighet har gjort? Har den gjort en...

1	7	Svært god jobb
2	62	God jobb
3	17	HVERKEN GOD ELLER DÅRLIG
4	11	Dårlig jobb
5	2	Svært dårlig jobb
8	1	VET IKKE

SPM.36 Jeg vil gjerne vite hva du mener om de enkelte politiske partiene. Etter at jeg har lest opp navnet på et politisk parti, kan du plassere det på en skala fra 0 til 10 der 0 betyr at du sterkt misliker partiet og 10 betyr at du liker partiet svært godt. Det første partiet er Kristelig Folkeparti.

VED BESØKSINTERVJU: VIS KORT 13

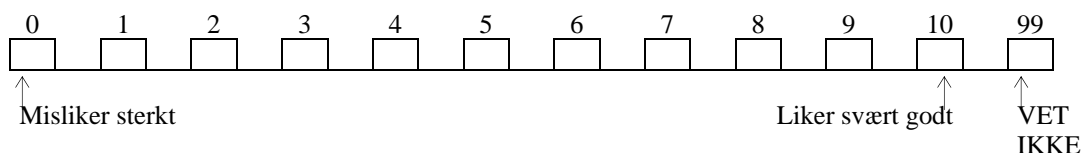

Hvor vil du plassere Kristelig Folkeparti på denne skalaen?

- A. Kristelig Folkeparti .....
- B. Venstre .....
- C. Senterpartiet .....
- D. Sosialistisk Venstreparti ..... REKKEFØLGEN PÅ PARTIENE ROTERER
- E. Høyre .....
- F. Arbeiderpartiet .....
- G. Fremskrittspartiet .....
- H. Rødt/RV.....

SPM.37 Nå vil jeg gjerne vite hvor mye du liker eller misliker noen av våre politiske ledere. Etter at jeg har lest opp navnet på en politisk leder, kan du plassere han eller henne på en skala fra 0 til 10, der 0 betyr at du sterkt misliker politikeren og 10 betyr at du liker politikeren svært godt. Hvis jeg nevner navnet på en politiker du ikke kjenner til eller føler du ikke vet nok om, så bare si ifra. Den første politiske lederen er Dagfinn Høybråten.

VED BESØKSINTERVJU: VIS IGJEN KORT 13

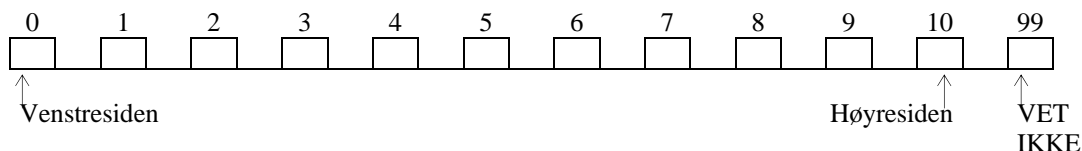
Hvor vil du plassere ham på denne skalaen?

FORTSETTER PÅ NESTE SIDE, A TIL H:

- A. Dagfinn Høybråten .....
- B. Lars Sponheim .....
- C. Liv Signe Navarsete.....
- D. Kristin Halvorsen .....
- E. Erna Solberg..... REKKEFØLGEN PÅ PARTILEDERNE ROTERER
- F. Siv Jensen .....
- G. Torstein Dahle.....
- H. Jens Stoltenberg .....

SPM.38 I politikken snakkes det iblant om venstresiden og høyresiden. Hvor vil du plassere partiene på en skala fra 0 til 10 der 0 betyr venstresiden og 10 betyr høyresiden? Vi begynner med.....

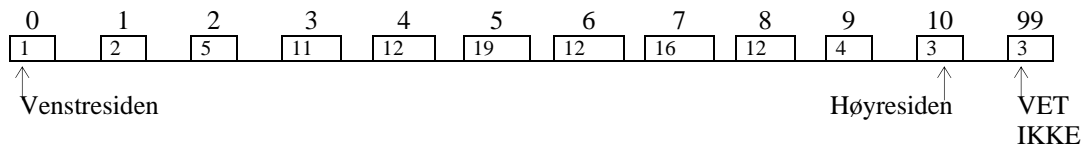
VED BESØKSINTERVJU: VIS KORT 14

- A. Senterpartiet .....
- B. Fremskrittspartiet .....
- C. Venstre .....
- D. Arbeiderpartiet ..... REKKEFØLGEN PÅ PARTIENE ROTERER
- E. Høyre .....
- F. Kristelig Folkeparti .....
- G. Sosialistisk Venstreparti .....
- H. Rødt/RV.....

SPM.39 Hvor vil du plassere deg selv på en skala fra 0 til 10 der 0 betyr venstresiden og 10 betyr høyresiden?

VED BESØKSINTERVJU: VIS IGJEN KORT 14

SPM.40 Når du ser tilbake på valgkampen. I hvor stor grad mener du valgkampen bidro til å klargjøre forskjellene mellom partiene? Vil du si i ...

1	4	I svært stor grad
2	34	I nokså stor grad
3	48	I nokså liten grad
4	12	I svært liten grad
8	2	VET IKKE

SPM.41 Hvor godt fulgte du med på valgkampen? Svært godt, nokså godt, ikke så godt, eller fulgte du ikke med i det hele tatt?

1	10	SVÆRT GODT
2	53	NOKSÅ GODT
3	29	IKKE SÅ GODT
4	7	FULGTE IKKE MED
8	1	VET IKKE

SPM.42 Alt tatt i betraktning, er du meget fornøyd, ganske fornøyd, ikke særlig fornøyd eller ikke fornøyd i det hele tatt med den måten demokratiet virker på i Norge?

1	21	MEGET FORNØYD
2	66	GANSKE FORNØYD
4	10	IKKE SÆRLIG FORNØYD
5	2	IKKE FORNØYD I DET HELE TATT
8	1	VET IKKE

SPM.43A Mange føler seg som tilhengere av et bestemt parti, mens andre føler seg mer ubundet av partiene. Vil du si at du i alminnelighet tenker på deg selv som en høyremann (-kvinne), en arbeiderpartimann (-kvinne), en SV-mann (-kvinne) og så videre, eller føler du deg ikke knyttet til noen av partiene?

1	1	RØDT/RV	
2	4	SOSIALISTISK VENSTREPARTI	
3	21	ARBEIDERPARTIET	
4	2	VENSTRE	
5	3	KRISTELIG FOLKEPARTI	
6	2	SENTERPARTIET	
7	12	HØYRE	
8	7	FREMSKRITTSPARTIET	
9	0	ANDRE PARTIER/LISTER	
30	47	IKKE KNYTTET TIL ET BESTEMT PARTI	→ SPM.44
99	1	VET IKKE	→ SPM.44

SPM.43B Betrakter du deg som sterkt overbevist tilhenger av dette partiet, eller er du ikke særlig overbevist?

1	60	STERKT OVERBEVIST
2	39	IKKE SÆRLIG OVERBEVIST
8	1	VET IKKE

NB! CSES SLUTT.

SPM.44 Hvor ofte leste du om valget på internett i forbindelse med valgkampen?

1	22	Hver dag
2	27	Minst én gang i uka
3	22	Sjeldnere
4	28	Aldri
8	1	VET IKKE

SPM.45 Har du i forbindelse med valget i år hentet informasjon fra partienes hjemmesider på internett?

1	18	JA	
2	81	NEI	→ SPM.47
8	1	HUSKER IKKE / VIL IKKE SI	→ SPM.47

SPM.46 Hvilket parti eller hvilke partiers nettsider hentet du informasjon fra? IO KAN NEVNE FLERE PARTIER

1	3	RØDT/RV
2	7	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	12	ARBEIDERPARTIET
4	6	VENSTRE
5	4	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	5	SENTERPARTIET
7	10	HØYRE
8	10	FREMSKRITTPARTIET
9	1	ANDRE PARTIER/LISTER
99	2	VET IKKE

SPM.47 Har du i forbindelse med valget i år besøkt noen politikeres nettsider, for eksempel på facebook eller twitter?

1	8	JA	
2	92	NEI	→ SPM.49
8	0	HUSKER IKKE / VIL IKKE SI	→ SPM.49

SPM.48 Var dette i hovedsak nettsidene til partiledere, eller var det mest andre politikere?

1	56	I HOVEDSAK PARTILEDERE
2	12	BEGGE DELER
3	30	ANDRE POLITIKERE
8	2	HUSKER IKKE / VIL IKKE SI

SPM.49 Det har vært en del diskusjon om politisk reklame på TV bør tillates eller ikke. Hva er din mening om dette spørsmålet?

1	39	POLITISK REKLAME BØR TILLATES
2	56	POLITISK REKLAME BØR IKKE TILLATES
98	2	ANNET SPESIFISER.....
99	3	VET IKKE

SPM.50 I tiden før valget var det mye snakk om hvilken regjering landet skulle få. Hvor viktig var regjeringsspørsmålet for din stemmegivning? Vil du si:

1	46	Svært viktig
2	35	Nokså viktig
3	14	Ikke særlig viktig
4	5	Ikke viktig i det hele tatt
99	0	VET IKKE

SPM.51 Foran valget i år har det vært diskutert flere ulike regjeringalternativer. Hvilket av de følgende alternativene foretrekker du selv? LES OM NØDVENDIG ALTERNATIVENE OM IGJEN

1	48	En regjering bestående av Sosialistisk Venstreparti, Arbeiderpartiet og Senterpartiet
2	16	En regjering bestående av Kristelig Folkeparti, Venstre og Høyre
3	27	En regjering bestående av Høyre og Fremskrittspartiet
98	7	ANNET Spesifiser: .....
99	2	VET IKKE

SPM.52A Er det ett eller flere partier du overhodet ikke ønsker at skal inngå i en regjering?

1	79	JA	
2	4	KANSKJE, I TVIL	
3	16	NEI	→ SPM.53
8	1	VET IKKE	→ SPM.53

SPM.52B Hvilket parti eller hvilke partier er dette? IO KAN NEVNE FLERE PARTIER

1	37	RØDT/RV
2	19	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	3	ARBEIDERPARTIET
4	8	VENSTRE
5	16	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	6	SENTERPARTIET
7	5	HØYRE
8	46	FREMSKRITTSPARTIET
9	3	ANDRE PARTIER/LISTER
99	1	VET IKKE

SPM.53 Er det et spesielt område der du synes at den rød - grønne regjeringen har gjort en god jobb?

TIL INTERVJUEREN: ÅPENT SPØRSMÅL. KRYSS AV DET SOM PASSER BEST I FORHOLD TIL IOs SVAR – DET ER TILLATT FOR IO. Å NEVNE FLERE OMRÅDER.

1	58	JA	SPESIFISER:.....
2	38	NEI	
8	4	VET IKKE	

SPM.54 Er det et spesielt område der du synes at den rød - grønne regjeringen har gjort en dårlig jobb?

TIL INTERVJUEREN: ÅPENT SPØRSMÅL. KRYSS AV DET SOM PASSER BEST I FORHOLD TIL IOs SVAR – DET ER TILLATT FOR IO Å NEVNE FLERE OMRÅDER.

1	62	JA	SPESIFISER:.....
2	35	NEI	
8	3	VET IKKE	

SPM.55 Har du selv eller noen i din husstand vært arbeidsledig i løpet av de fire siste årene?

1	17	JA	
2	77	NEI	
3	6	INGEN SYSSELSATTE I HUSSTANDEN (PENSJONIST, TRYGDET)	→ SPM.57
8	0	VET IKKE	→ SPM.57

SPM.56 Frykter du eller frykter du ikke at du selv eller noen i din husstand skal bli rammet av arbeidsledighet i de nærmeste årene framover?

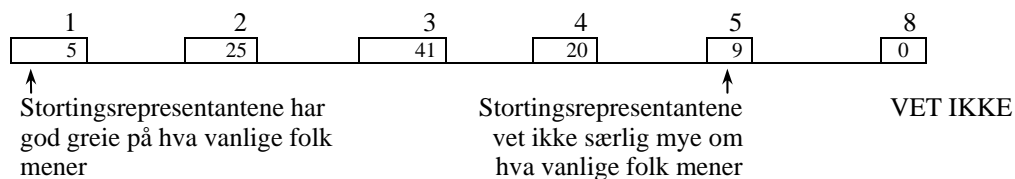
1	15	FRYKTER ARBEIDSLEDIGHET
2	6	KANSKJE EN VISS MULIGHET FOR ARBEIDSLEDIGHET
3	73	FRYKTER IKKE ARBEIDSLEDIGHET
8	0	VET IKKE

SPM.57 Som kjent har også Norge blitt rammet av den globale finanskrisen det siste året. Hvordan mener du den rød - grønne regjeringen har håndtert denne krisen? Mener du at den har håndtert den svært godt, nokså godt, nokså dårlig eller svært dårlig?

1	32	SVÆRT GODT
2	58	NOKSÅ GODT
3	6	BÅDE OG
4	1	NOKSÅ DÅRLIG
5	0	SVÆRT DÅRLIG
8	3	VET IKKE

SPM.58 Noen hevder at stortingsrepresentantene har god greie på hva vanlige folk mener. Andre hevder at stortingsrepresentantene ikke vet særlig mye om hva vanlige folk mener. Hvis du bruker skalaen på kortet, der 1 betyr at stortingsrepresentantene har god greie på hva vanlige folk mener og 5 betyr at stortingsrepresentantene ikke vet særlig mye om hva vanlige folk mener, hvor vil du plassere deg selv?

VED BESØKSINTERVJU: VIS IGJEN KORT 15

SPM.59 Hvor stor forskjell synes du i alminnelighet at det er mellom partiene på Stortinget, vil du si at forskjellene er meget store, ganske store, ikke særlig store eller er forskjellene meget små?

1	7	MEGET STORE
2	42	GANSKE STORE
3	46	IKKE SÆRLIG STORE
4	3	MEGET SMÅ
8	2	VET IKKE

SPM.60 Mener du at de som styrer sløser bort en stor del av de pengene vi betaler i skatt, sløser de bort noe av dem, eller sløser de bort svært lite av pengene?

1	23	EN STOR DEL
2	56	NOE
3	20	SVÆRT LITE
8	2	VET IKKE

SPM.61 Føler du det slik at de fleste norske politikere er dyktige folk som vanligvis vet hva de foretar seg, eller tror du at mange av dem har lite kjennskap til de saker de er satt til å behandle?

1	58	DE FLESTE VET HVA DE FORETAR SEG
2	39	MANGE HAR LITE KJENNSKAP TIL SAKENE
8	3	VET IKKE

SPM.62 Mener du at de fleste av våre politikere er troverdige, at politikerne stort sett er troverdige, eller at få norske politikere er troverdige?

1	17	DE FLESTE TROVERDIGE
2	67	STORT SETT TROVERDIGE
3	16	FÅ TROVERDIGE POLITIKERE
8	0	VET IKKE

SPM.63 Jeg vil igjen lese opp en del påstander om politiske spørsmål. Kan du for hver av disse påstandene si om du er helt enig, nokså enig, nokså uenig eller helt uenig?

VED BESØKSINTERVJU: VIS IGJEN KORT 1

	Helt enig 1	Nokså enig 2	BÅDE OG 3	Nokså uenig 4	Helt uenig 5	VET IKKE 8
A. Vi bør redusere den statlige kontrollen over privat næringsliv	13	27	8	36	13	3
B. For å trygge økonomisk vekst trenger vi fortsatt industriutbygging, selv om dette skulle komme i strid med naturverninteressene	17	39	9	27	6	2
C. Mange offentlige aktiviteter kunne blitt utført både bedre og billigere, hvis de ble overlatt til private.....	21	35	8	24	11	1
D. Høye inntekter burde beskattes hardere enn tilfellet er i dag.....	19	30	6	29	14	2
E. Vi bør satse på et samfunn med mer internasjonal orientering og med mindre vekt på grenser mellom folk og land	15	40	9	25	8	3
F. Vi bør satse på et samfunn der kristne verdier spiller en større rolle	13	24	7	32	23	1
G. Globalisering er helt nødvendig for å sikre økonomisk vekst.....	23	49	9	13	3	3
H. Ny teknologi vil løse klimaproblemene uten at vi må redusere vår levestandard.....	11	36	9	30	11	3

SPM.63I Når vi ser tilbake på valgkampen i TV, radio og aviser sett under ett, hvor stor betydning hadde den for din stemmegivning/beslutning om ikke å stemme. Vil du si ...

1	3	avgjørende betydning
2	15	ganske stor betydning
3	46	en viss betydning
4	35	ingen betydning?
8	1	VET IKKE

SPM.64 Vi er interessert i hvordan folk har det økonomisk nå om dagen. Vil du si at du og din husstand har det økonomisk bedre eller dårligere enn for et år siden?

1	33	BEDRE	
3	55	SAMME	→ SPM.67
5	11	DÅRLIGERE	→ SPM.66
8	1	VET IKKE	→ SPM.67

SPM.65 Er det mye bedre eller litt bedre?

1	7	MYE BEDRE	}	→	SPM.67
2	26	LITT BEDRE			
8	-	VET IKKE			

SPM.66 Er det mye dårligere eller litt dårligere?

1	2	MYE DÅRLIGERE
2	9	LITT DÅRLIGERE
8	-	VET IKKE

SPM.67 La oss tenke framover de nærmeste årene. Tror du din økonomiske situasjon vil være omtrent som nå, vil den bli bedre enn nå, eller tror du at den vil bli verre enn nå?

1	27	BEDRE ENN NÅ
3	64	OMTRENT SOM NÅ
5	8	VERRE ENN NÅ
8	1	VET IKKE

SPM.68 Hva mener du om den økonomiske situasjonen i Norge i dag? Vil du si at økonomien er svært god, god, verken god eller dårlig, dårlig eller svært dårlig?

1	34	SVÆRT GOD
2	53	GOD
3	11	VERKEN GOD ELLER DÅRLIG
4	1	DÅRLIG
5	0	SVÆRT DÅRLIG
8	1	VET IKKE

SPM.69 Vil du si at den økonomiske situasjonen her i landet i løpet av de siste 12 måneder er blitt bedre, omtrent som før eller blitt verre?

1	18	BLITT BEDRE	}	→	SPM.72
3	59	OMTRENT SOM FØR			
5	20	BLITT VERRE			
8	3	VET IKKE		→	SPM.71
				→	SPM.72

SPM.70 Vil du si mye bedre eller litt bedre?

1	3	MYE BEDRE	}	→	SPM.72
2	15	LITT BEDRE			
8	-	VET IKKE			

SPM.71 Vil du si mye verre eller litt verre?

1	2	MYE VERRE
2	19	LITT VERRE
8	-	VET IKKE

- SPM.72 La oss se nærmere på omfanget av alle våre trygder. Noen mener at vi etter hvert har fått mer enn nok av trygder, og at vi bør søke å begrense dem i fremtiden, mens andre hevder at vi bør opprettholde våre trygdeordninger, og om nødvendig bygge dem videre ut. Hva er din mening? Synes du at det i fremtiden bør bli mindre av trygder, bør de opprettholdes som de er nå, eller bør de bygges videre ut?

DERSOM DET ER TVIL OM HVOR SVARET SKAL KRYSSES AV, KRYSS AV FOR "ANDRE SVAR"

1	16	BØR BLI MINDRE
2	66	OPPRETTHOLDES SOM DE ER NÅ
3	14	BYGGES VIDERE UT
7	2	ANDRE SVAR
8	2	VET IKKE

- SPM.73 La oss tenke oss to personer A og B som diskuterer et aktuelt spørsmål. Vi har stilt opp to påstander som de to kommer med.

VED BESØKSINTERVJU: VIS KORT 16

A sier:

For å unngå stigende priser og høyere renter bør vi ikke bruke mer av oljeinntektene enn det vi gjør i dag.

B sier:

For å løse aktuelle samfunnsproblemer kan vi bruke atskillig mer av oljeinntektene enn det vi gjør i dag.

Hvem av disse to er du mest enig med?

1	53	MEST ENIG MED A
2	11	ENIG MED BÅDE A OG B/KAN IKKE BESTEMME SEG
3	33	MEST ENIG MED B
8	3	VET IKKE

- SPM.74 Man diskuterer også større valgfrihet for borgerne, f.eks. mellom offentlige og private leverandører av serviceoppgaver, eller mellom forskjellige offentlige institusjoner.

VED BESØKSINTERVJU: VIS KORT 17

A sier:

Det bør i vesentlig større grad enn nå innføres valgfrihet i den offentlige sektor.

B sier:

Valgfriheten for borgerne er tilstrekkelig i dag.

Hvem av disse to er du mest enig med?

1	48	MEST ENIG MED A
2	9	ENIG MED BÅDE A OG B/KAN IKKE BESTEMME SEG
3	4	MEST ENIG MED B
8	3	VET IKKE

SPM.75 Så et spørsmål om samfunnets sosiale utgifter.

VED BESØKSINTERVJU: VIS KORT 18

A sier:

Vi har gått for langt med sosiale reformer her i landet. Folk burde i større grad enn nå klare seg uten Sosiale trygder og bidrag fra samfunnet.

B sier:

De sosiale reformer som har blitt gjennomført bør opprettholdes i minst samme omfang som nå.

Hvem av disse to er du mest enig med?

1	18	MEST ENIG MED A
2	12	ENIG MED BÅDE A OG B/KAN IKKE BESTEMME SEG
3	67	MEST ENIG MED B
8	3	VET IKKE

SPM.76 Mener du at våre trygder misbrukes i stor grad, at de misbrukes en del, eller at de misbrukes svært lite?

1	19	MISBRUKES I STOR GRAD
2	66	MISBRUKES EN DEL
3	13	MISBRUKES SVÆRT LITE
8	2	VET IKKE

SPM.77 Jeg vil igjen lese opp en del påstander om politiske spørsmål. Kan du for hver av disse påstandene si om du er helt enig, nokså enig, nokså uenig eller helt uenig?

VED BESØKSINTERVJU: VIS IGJEN KORT 1

	Helt enig 1	Nokså enig 2	BÅDE OG 3	Nokså uenig 4	Helt uenig 5	VET IKKE 8
A. Folk som meg kan nok stemme, men noe annet kan vi ikke gjøre for å innvirke på politikken.....	13	8	4	33	21	1
B. Klimaendringene er i hovedsak menneskeskapt.....	28	44	8	13	5	2
C. Det bør være samme mulighet til adopsjon for homofile som for heterofile.	21	23	5	18	30	3
D. På lengre sikt er det ikke mulig å opprettholde velferdsstaten på det nåværende nivå.....	8	33	8	35	14	2
E. Hvis innvandrere uten norsk statsborgerskap begår en kriminell handling, skal de utvises.....	62	25	3	7	3	2
F. Vi bør bygge ut flere vassdrag.....	19	29	7	26	17	4
G. Flere statlige virksomheter bør flyttes ut i distriktene....	26	41	6	17	7	3
H. Vi bør tillate aktiv dødshjelp.....	13	26	10	22	26	5
I. Formueskatten bør avskaffes.....	33	23	5	24	14	2

SPM.78 Stemte du ved valget i høst?

1	89	JA	→	SPM.80
2	10	NEI	→	SPM.79
8	1	VET IKKE	→	SPM.79

STILL SPM79 TIL DE SOM IKKE HAR STEMTE I SPM78. GÅ DERETTER TIL SPM88 FOR DENNE IO.

SPM.79 La oss tenke oss at du likevel hadde stemt, hvilket parti eller partier ville du da ha stemt på?

1		RØDT/RV	}	→	SPM.88
2		SOSIALISTISK VENSTREPARTI			
3		ARBEIDERPARTIET			
4		VENSTRE			
5		KRISTELIG FOLKEPARTI			
6		SENTERPARTIET			
7		HØYRE			
8		FREMSKRITTSPARTIET			
9		ANDRE PARTIER/LISTER, SPESIFISER:			
20		STEMME BLANKT			
30		VIL IKKE SVARE			
99		VET IKKE			

SPM.80 Hvilket parti eller hvilken liste stemte du på?

1	1	RØDT/RV
2	8	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	34	ARBEIDERPARTIET
4	5	VENSTRE
5	4	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	6	SENTERPARTIET
7	20	HØYRE
8	19	FREMSKRITTSPARTIET
9	0	ANDRE PARTIER/LISTER, SPESIFISER: .....
20	1	STEMTE BLANKT
30	1	VIL IKKE SVARE
99	0	VET IKKE

SPM.81 Var det noen andre partier du også vurderte å stemme på?

1	54	JA	→	SPM.83
2	34	NEI	→	SPM.83
8	0	VET IKKE	→	SPM.83

SPM.82 Hvilket parti eller partier er dette?

DET ER TILLATT FOR IO Å NEVNE FLERE PARTIER.

- 1 RØDT/RV
- 2 SOSIALISTISK VENSTREPARTI
- 3 ARBEIDERPARTIET
- 4 VENSTRE
- 5 KRISTELIG FOLKEPARTI
- 6 SENTERPARTIET
- 7 HØYRE
- 8 FREMSKRITTSPARTIET
- 9 ANDRE PARTIER/ LISTER SPESIFISER: .....
- 30 INGEN PARTIER
- 99 VET IKKE

SPM.83 Er det noen partier du aldri ville stemt på?

- 1 JA
- 2 NEI $\longrightarrow$ SPM.85
- 8 VET IKKE $\longrightarrow$ SPM.85

SPM.84 Hvilket parti eller hvilke partier var dette?

TIL INTERVJUEREN: FLERE KRYSS ER MULIG

- 1 RØDT/RV
- 2 SOSIALISTISK VENSTREPARTI
- 3 ARBEIDERPARTIET
- 4 VENSTRE
- 5 KRISTELIG FOLKEPARTI
- 6 SENTERPARTIET
- 7 HØYRE
- 8 FREMSKRITTSPARTIET
- 9 ANDRE PARTIER/ LISTER SPESIFISER: .....
- 30 INGEN PARTIER
- 99 VET IKKE

SPM.85 Noen sier det var svært lett å bestemme seg ved dette valget, mens andre synes det var svært vanskelig. Hvordan var det med deg, synes du det var ...

1	32,8	Svært lett
2	32,9	Nokså lett
3	15,4	Nokså vanskelig
4	6,2	Svært vanskelig?
8	0,1	VET IKKE

SPM.86 Når bestemte du deg for å stemme på det partiet du valgte – var det lenge før valgkampen begynte, var det en gang under valgkampen, like før valgdagen, eller var det på selve valgdagen?

1	45,1	LENGE FØR VALGKAMPEN BEGYNTE	
2	18,9	UNDER VALGKAMPEN	
3	14,2	LIKE FØR VALGDAGEN	
4	9,1	PÅ SELVE VALGDAGEN	SPM.88
8	0,1	VET IKKE	SPM.88

SPM.87 Benyttet du deg av muligheten til å forhåndsstemme, eller stemte du i et vanlig valglokale?

1	23,9	FORHÅNDSSTEMTE
2	76,1	STEMTE I ET VANLIG VALGLOKALE
8		VET IKKE

SPM.88 Og så til forrige Stortingsvalg. Hvilket parti stemte du på ved Stortingsvalget i 2005?

1	0,8	RØDT/RV
2	9,5	SOSIALISTISK VENSTREPARTI
3	30,1	ARBEIDERPARTIET
4	5,1	VENSTRE
5	4,6	KRISTELIG FOLKEPARTI
6	5,5	SENTERPARTIET
7	14,8	HØYRE
8	12,7	FREMSKRITTPARTIET
9	0,2	ANDRE PARTIER/LISTER, SPESIFISER: .....
40	6,3	HADDE IKKE STEMMERETT
50	1,3	HADDE IKKE ANLEDNING TIL Å STEMME, F.EKS. BORTREIST
60	5,1	STEMTE IKKE AV ANDRE GRUNNER
70	0,6	STEMTE BLANKT
80	1,2	VIL IKKE SVARE
99	2,1	VET IKKE

BAKGRUNNSOPPLYSNINGER

INNLEDNING: Så til slutt har vi noen spørsmål som skal gi bakgrunnsopplysninger for undersøkelsen.

BAK.1 Hva er din nåværende ekteskapelige status? Er du ...

1	52,4	Gift/registrert partner
2	15,4	Samboende
3	20,0	Ugift
4	3,6	Enke/enkemann
5	7,5	Separert/skilt
8	1,0	VET IKKE

BAK.2 Har du hjemmeboende barn under 16 år, og i tilfelle hvor mange?

HVIS IO IKKE HAR HJEMMEBOENDE BARN UNDER 16 ÅR, SKRIV 00 I BOKSEN UNDER.

ANTALL BARN

BAK.3 Har du for tiden noe inntektsgivende arbeid? Arbeid på en time eller mer pr. uke skal regnes med.

SOM INNETKTSKIVENDE ARBEID REGNER VI OGSÅ ARBEID SOM FAMILIEMEDLEM UTEN FAST AVTALT LØNN PÅ GÅRDSBRUK, I FORRETNING OG FAMILIEBEDRIFT ELLERS.

1	71,3	JA	
2	27,6	NEI	—————> BAK.5A
8	1,1	VET IKKE	—————> BAK.5A

BAK.4 Hvor mange timer pr. uke har du vanligvis inntektsgivende arbeid? Regn også med betalte overtidstimer og ekstraarbeid hjemme.

HVIS IO HAR STERKT VARIERENDE ARBEIDSTID PR. UKE, FØR OPP ET ANSLAG PÅ GJENNOMSNIITTLIG ARBEIDSTID PR. UKE. HVIS IO SVARER VET IKKE SPØR OM IO ALLIKEVEL KAN SI OM HAN/HUN ARBEIDER MINST 10 TIMER I UKA

TIMER PR. UKE

10 TIMER ELLER MER
 UNDER 10 TIMER

BAK 5A Betrakter du deg hovedsakelig som:

66,0	Yrkesaktiv	—————>	BAK.5C
8,6	Student eller skoleelev	—————>	BAK.14/18
20,2	Alderspensjonist, førtidspensjonist eller uføretrygdet	—————>	BAK.8A
1,2	Hjemmearbeidende	—————>	BAK.8A
1,9	Arbeidsledig	—————>	BAK.8A
0,1	Vernepliktig	—————>	BAK.8A
0,9	Annet	—————>	BAK.5B_ANNET

BAK.5B – ANNET Hva er din viktigste kilde til livsopphold?
 SPESIFISER .....

BAK.5C Har du oppgaver som i stor grad går ut på å lede andre medarbeideres arbeid?

1	38,9	JA
2	61,3	NEI
8	-	VET IKKE

BAK.5D Hva er hovedyrket ditt?

YRKESKODE

BAK.5E Er dette en overordnet stilling?

1	35,3	JA, OVERORDNET STILLING
2	64,7	NEI
8	0,1	VET IKKE

BAK.6 Arbeider du i ditt hovedyrke som ansatt, som selvstendig med leid hjelp, som selvstendig uten leid hjelp, eller som familiemedlem uten fast lønn?

1	90,1	ANSATT		
2	4,4	SELVSTENDIG MED LEID HJELP	→	BAK.14/18
3	5,0	SELVSTENDIG UTEN LEID HJELP	→	BAK.14/18
4	0,3	FAMILIEMEDLEM		
8	0,2	VET IKKE	→	BAK.14/18

BAK.7 Er den virksomheten du arbeider i et personlig eid firma, et aksjeselskap, en organisasjon, kommunal, fylkeskommunal eller statlig virksomhet?

1	5,3	PERSONLIG EID FIRMA
2	47,8	AKSJESELSKAP
3	3,1	ORGANISASJON/STIFTELSE
4	23,9	KOMMUNAL VIRKSOMHET
5	3,7	FYLKESKOMMUNAL VIRKSOMHET
6	16,2	STATLIG VIRKSOMHET
8	0,1	VET IKKE

BAK 8A STILLES TIL PERSONER SOM IKKE REGNER SEG SOM YRKESAKTIVE ELLER IKKE ER STUDENTER/SKOLEELEV. ANDRE GÅR TIL BAK.14/18.

BAK.8A Hadde du selv inntektsgivende arbeid inntil det tidspunkt da du begynte å motta pensjon/trygd?

1	84,7	JA		
2	15,0	NEI	→	BAK.14/18
8	0,3	VET IKKE	→	BAK.14/18

BAK.8B Har du hatt inntektsgivende arbeid tidligere?

1	98,2	JA		
2	1,8	NEI	→	BAK.14/18
8	-	VET IKKE	→	BAK.14/18

BAK.9A Hadde du oppgaver som i stor grad gikk ut på å lede andre medarbeideres arbeid?

1	38,9	JA
2	61,1	NEI
8	-	VET IKKE

BAK.9B Hva var ditt siste hovedyrke?

YRKESKODE

BAK.10 Hvor mange timer arbeidet du vanligvis pr. uke i dette yrket?

HVIS IO HADDE STERKT VARIERENDE ARBEIDSTID PR. UKE, FØR OPP ET ANSLAG PÅ GJENNOMSNTTLIG ARBEIDSTID PR. UKE

TIMER PR. UKE

BAK.11 Arbeidet du i ditt hovedyrke som ansatt, som selvstendig med leid hjelp eller som selvstendig uten leid hjelp?

1	87,5	ANSATT		
2	5,8	SELVSTENDIG MED LEID HJELP	→	BAK.14/18
3	5,8	SELVSTENDIG UTEN LEID HJELP	→	BAK.14/18
8	0,6	VET IKKE	→	BAK.14/18

BAK.12 Vil du si at dette er/var en overordnet stilling?

1	29,8	J A
2	70,2	N E I
8	-	V E T I K K E

BAK.13 Var den virksomheten du arbeidet i et personlig eid firma, et aksjeselskap, en organisasjon, kommunal, fylkeskommunal eller statlig virksomhet?

1	8,3	PERSONLIG EID FIRMA
2	44,8	AKSJESELSKAP
3	6,7	ORGANISASJON/STIFTELSE
4	25,1	KOMMUNAL VIRKSOMHET
5	2,9	FYLKESKOMMUNAL VIRKSOMHET
6	12,4	STATLIG VIRKSOMHET
8	-	V E T I K K E

HVIS IO ER GIFT ELLER SAMBOER STILLES SPØRSMÅLENE 14 TIL 17, ELLERS HOPPEL DET TIL BAK.18

BAK.14 Har din ektefelle/samboer for tiden noe inntektsgivende arbeid?
SOM INNTKTSKIVENDE ARBEID REGNER VI OGSÅ ARBEID SOM FAMILIEMEDLEM UTEN FAST AVTALT LØNN PÅ GÅRDSBRUK, I FORRETNING OG I FAMILIEBEDRIFT ELLERS. ARBEID PÅ EN TIME ELLER MER PR. UKE SKAL REGNES MED.

1	72,2	J A	—————>	BAK.16A
2	27,5	N E I	—————>	BAK.15A
8	0,4	V E T I K K E	—————>	BAK.15A

BAK.15A Hva er din ektefelles/samboers viktigste gjøremål eller kilde til livsopphold?

1	9,3	STUDENT, SKOLEELEV	]—————>	BAK.18
2	8,7	HJEMMEARBEIDENDE		
3	47,0	ALDERSPENSJONIST	]—————>	BAK.15B
4	6,3	ARBEIDSLEDIG		
5	25,0	FØRTIDSPENSJONIST, ARBEIDSUFØR		
6	-	VERNEPLIKTIG	]—————>	BAK.18
7	3,3	ANNET		

BAK.15B Hadde din ektefelle/samboer inntektsgivende arbeid inntil det tidspunkt da han/hun begynte å motta pensjon/trygd?

1	85,0	J A	—————>	BAK.18
2	15,0	N E I		
8		V E T I K K E		

BAK.16A Har/hadde han/hun oppgaver som i stor grad går/gikk ut på å lede andre medarbeideres arbeid?

1	36,9	J A
2	63,0	N E I
8	0,1	V E T I K K E

BAK.16B Hva er/var din ektefelle/samboers hovedyrke?

YRKESKODE

BAK.16C Vil du si at stillingen din ektefelle/samboer har/hadde i dette hovedyrket er/var en overordnet stilling?

1	34,4	J A, OVERORDNET STILLING
2	65,7	N E I
8	0,2	V E T I K K E

BAK.17 Er/var denne virksomheten et personlig eid firma, et aksjeselskap, en organisasjon, kommunal, fylkeskommunal eller statlig virksomhet

1	12,6	PERSONLIG EID FIRMA
2	42,7	AKSJESELSKAP
3	4,4	ORGANISASJON /STIFTELSE
4	21,5	KOMMUNAL VIRKSOMHET
5	3,7	FYLKESKOMMUNAL VIRKSOMHET
6	14,5	STATLIG VIRKSOMHET
8	0,6	VET IKKE

BAK.18 Er du medlem av noen faglig organisasjon eller organisasjon for arbeidsgivere eller annen yrkessammenslutning?

1	49,2	JA	
2	49,3	NEI	—————> BAK.21
8	1,6	VET IKKE	—————> BAK.21

BAK.19 Hvilken hovedsammenslutning tilhører organisasjonen?

1	43,7	LANDSORGANISASJONEN (LO/Fagbevegelsen)
2	14,8	YRKESORGANISASJONENES SENTRALFORBUND (YS)
3	14,5	HOVEDORGANISASJONEN FOR UNIVERSITETS OG HØYSKOLEUTDANNEDE (UNIO)
4	1,6	NORGES BONDELAG
5	0,2	NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG
6	0,3	NORGES FISKARLAG
7	2,1	NÆRINGSLIVETS HOVEDORGANISASJON (NHO)
8	10,8	AKADEMIKERNE
9	9,8	ANDRE, SPESIFISER: .....
99	2,2	VET IKKE

BAK.20 Er du aktivt medlem av denne organisasjonen? Med aktivt medlem mener jeg at man deltar på de fleste møtene organisasjonen holder.

1	18,1	JA, AKTIV
2	81,8	NEI, IKKE AKTIV
8	0,1	VET IKKE

BAK.21 Hvilken målform liker du å bruke når du skriver, bokmål eller nynorsk?

1	89,3	BOKMÅL/RIKSMÅL
2	9,1	NYNORSK/LANDSMÅL
8	1,6	VET IKKE

BAK.22 Hvor interessert er du i språkspørsmålet? Er du ...
MED SPRÅKSPØRSMÅLET MENES DEBATTEN OM FORHOLDET MELLOM BOKMÅL OG NYNORSK

1	13,1	Meget interessert
2	32,8	Nokså interessert
3	52,6	Lite interessert?
8	1,5	VET IKKE

BAK.23 Regner du deg som avholdsmann (-kvinne) eller smaker du alkohol fra tid til annen?

1	8,1	AVHOLDSMANN (-KVINNE)
2	7,7	IKKE AVHOLD, MEN MÅTEHOLD (BARE HVIS IO SELV UTTRYKKER DET)
3	82,7	SMAKER ALKOHOL
8	1,4	VET IKKE

BAK.24 Hvor interessert er du i avholdssaken, vil du si at du er ...

1	3,1	Meget interessert
2	20,1	Nokså interessert
3	75,0	Ikke særlig interessert?
8	1,8	VET IKKE

BAK.25 Er du medlem av noen religiøs eller kristelig forening eller organisasjon?

1	14,4	JA
2	84,2	NEI
8	1,4	VET IKKE

BAK.26 Hvor mange ganger i løpet av den siste måneden har du ...

		ANTALL
A.	Vært til stede ved gudstjenester i kirken?	<input type="text"/>
B.	Vært til stede på andre religiøse møter?	<input type="text"/>
C.	Hørt på andakter og gudstjenester i radio og TV?...	<input type="text"/>

BAK.27 Betrakter du deg selv som personlig kristen?

1	28,8	JA
2	61,7	NEI
3	7,9	I TVIL
7	0,6	VIL IKKE SVARE
8	1,0	VET IKKE

BAK.28 Hva er din høyeste fullførte utdanning?

0	0,1	Ingen utdanning
1	2,7	Barneskole/Folkeskole
2	11,3	Ungdomsskole/Framhaldsskole/Grunnskole, 1-årig og 2-årig utdanning etter Folkeskole
3	13,9	Videregående grunnutdanning, avsluttet etter 1 år, f.eks. helse og sosiallinje/grunnkurs og VK1 i videregående utdanning
4	22,9	Videregående avsluttende utdanning, 3-årig, VK2 og VK3, gammel gymnasutdanning/ også Folkehøgskole
5	7,8	Påbygging til videregående utdanning, teknisk fagskole
6	23,6	Universitet/høyskole, 4år eller mindre med eksamen, lærerskole, sykepleieskole, Cand. Mag., ingeniør
7	15,3	Universitet/høyskole, mer enn 4 år med eksamen, hovedfag, mastergrad, sivilingeniør, siviløkonom
8	1,0	Forskernivå, Dr. grad
99	1,5	VIL IKKE SVARE

BAK. 29 Hvor stor var husholdningens samlede brutto inntekt i 2008? Med brutto inntekt mener vi samlet inntekt før eventuelle fradragposter og skatt. Rund av til nærmeste 1.000 kroner.

HAR IO PROBLEMER MED Å SVARE, BE OM SVAR I NÆRMESTE 10.000 KRONER. HVIS INGEN INNTEKT, MARKER MED 0. NB: FOR EKTEFELLER/SAMBOERE SKAL SUMMEN AV INNTEKTENE OPPGIS. HVIS IO IKKE HAR EGEN INNTEKT, OPPGIS EKTEFELLENS/SAMBORENES INNTEKT.

KRONER

VIL IKKE SVARE

Vedlegg C: Informasjonsbrev

Seksjon for Intervjuundersøkelser
Oslo, september 2009
Saksbehandlere: Maria Høstmark
Telefon 800 83 028

P

Valgundersøkelsen 2009

Kort tid etter årets stortingsvalg vil en intervjuer fra Statistisk sentralbyrå (SSB) kontakte deg. Intervjueren vil avtale et intervju i forbindelse med årets Valgundersøkelse. Enten du stemte ved valget eller ikke, håper vi at du vil benytte denne anledningen til å si din mening om valgkampen, politikerne og hvilke saker som var viktigst for deg.

SSB gjennomfører undersøkelsen på oppdrag fra Institutt for samfunnsforskning (ISF) og forskningsleder Bernt Aardal er faglig ansvarlige for undersøkelsen. Hensikten er å finne ut mer om hvilke saker som ble avgjørende for valget, og hva som avgjorde om folk stemte eller ikke. I rapportene fra undersøkelsen vil det ikke være mulig å tilbakeføre opplysningene til enkeltpersoner.

Du er en av 3 000 som er trukket ut fra folkeregisteret til å delta, og vi kan ikke erstatte deg med en annen. Deltakelsen er frivillig, men din deltakelse vil være med på å sikre gode og pålitelige resultater. Du kan når som helst trekke deg fra undersøkelsen og kreve opplysningene slettet.

Alle som arbeider i SSB har taushetsplikt. Undersøkelsen gjennomføres i samsvar med statistikkloven og personopplysningsloven, og SSB har utnevnt eget personvernombud godkjent av Datatilsynet. Det vil aldri bli kjent utenfor SSB hva enkeltpersoner har svart på undersøkelsen. For å gjøre skjemaet kortere og for å få bedre utbytte av informasjonen vi samler inn, vil vi koble svarene med opplysninger om valgdeltakelse fra kommunenes manntall. For deg som var med på valgundersøkelsen i 2005, vil vi også koble på opplysninger fra den gang. Innen utgangen av 2011 vil vi anonymisere datamaterialet slik at identifisering av den enkelte ikke er mulig. ISF vil bare motta aidentifiserte resultater der alle navn og adresser er fjernet, og skal anonymisere materialet innen 31.12.2011. Et helt anonymt datamateriale vil gjøres tilgjengelig for internasjonal forskning.

Har du spørsmål om undersøkelsen kan du ringe oss på telefon **800 83 028**, eller sende en e-post til **valg2009@ssb.no**. Spørsmål vedrørende personvern kan rettes til SSB sitt personvernombud, tel 62 88 55 61 eller e-post personvernombud@ssb.no.

Med vennlig hilsen

Statistisk sentralbyrå

Øystein Olsen
adm.direktør

Institutt for samfunnsforskning

Bernt Aardal
forskningsleder

Seksjon for Intervjuundersøkingar
Oslo, september 2009
Saksbehandlar: Maria Høstmark
Telefon 800 83 028

P

Valundersøkinga 2009

Kort tid etter stortingsvalet i år vil du bli kontakta av ein intervjuar frå Statistisk sentralbyrå (SSB). Intervjuaren vil avtale eit intervju i samband med Valundersøkinga i år. Anten du stemmer ved valet eller ikkje, vonar vi at du nyttar dette høvet til å seie di meining om valkampen, politikarane og kva for saker som var viktigast for deg.

SSB gjennomfører undersøkinga på oppdrag frå Institutt for samfunnsforskning (ISF) og forskingsleiar Bernt Aardal er fagleg ansvarlege for undersøkinga. Føremålet er å finne ut meir om kva for saker som vart avgjerande for valet, og kva som avgjorde om folk stemte eller ikkje. I rapportane frå undersøkinga vil det ikkje være mulig å tilbakeføre opplysningane til enkeltpersonar.

Du er ein av 3 000 som er trekte ut frå folkeregisteret til å delta, og vi kan ikkje erstatte deg med ein annan. Deltakinga er frivillig, men di deltaking vil være med på å sikre gode og pålitelege resultat. Du kan når som helst trekkje deg frå undersøkinga og krevje opplysningane sletta.

Alle som arbeider i SSB har teieplikt. Undersøkinga vert gjennomført i samsvar med statistikklova og offentlegheitslova, og SSB har peika ut eit eige personvernombod som er godkjend av Datatilsynet. Det vil aldri bli kjent utanfor SSB kva enkeltpersonar har svart på undersøkinga. For å gjera intervjuet kortare vil vi kopla på opplysningar om valdeltaking frå kommunane sine manntal. For deg som var med på Valundersøkinga i 2005, vil vi òg kople på opplysningar frå den gongen. Innan utgangen av 2011 vil vi anonymisere datamaterialet slik at identifisering av den enkelte ikkje er mogeleg. ISF vil berre få aidentifiserte resultat der alle namn og adresser er fjerna, og skal anonymisere materialet innan 31.12.2011. Et heilt anonymt datamateriale vil gjerast tilgjengelig for internasjonal forskning.

Har du spørsmål om undersøkinga kan du ringe oss på telefonnummer **800 83 028**, eller sende ein e-post til **valg2009@ssb.no**. Spørsmål som gjeld personvern kan rettast til personvernombodet i SSB, tlf. 62 88 55 61 eller e-post: **personvernombud@ssb.no**.

Med venleg helsing
Statistisk sentralbyrå

Øystein Olsen
adm.direktør

Institutt for samfunnsforskning

Bernt Aardal
forskningsleiar

Seksjon for Intervjuundersøkelser
Oslo, september 2009
Saksbehandlere: Maria Høstmark
Telefon 800 83 028

T

Valgundersøkelsen 2009

Kort tid etter årets stortingsvalg vil en intervjuer fra Statistisk sentralbyrå (SSB) kontakte deg. Intervjueren vil avtale et intervju i forbindelse med årets Valgundersøkelse. Enten du stemte ved valget eller ikke, håper vi at du vil benytte denne anledningen til å si din mening om valgkampen, politikerne og hvilke saker som var viktigst for deg.

SSB gjennomfører undersøkelsen på oppdrag fra Institutt for samfunnsforskning (ISF) og forskningsleder Bernt Aardal er faglig ansvarlige for undersøkelsen. Hensikten er å finne ut mer om hvilke saker som ble avgjørende for valget, og hva som avgjorde om folk stemte eller ikke. I rapportene fra undersøkelsen vil det ikke være mulig å tilbakeføre opplysningene til enkeltpersoner.

Du er en av 3 000 som er trukket ut fra folkeregisteret til å delta, og vi kan ikke erstatte deg med en annen. Deltakelsen er frivillig, men din deltakelse vil være med på å sikre gode og pålitelige resultater. Du kan når som helst trekke deg fra undersøkelsen og kreve opplysningene slettet.

Alle som arbeider i SSB har taushetsplikt. Undersøkelsen gjennomføres i samsvar med statistikkloven og personopplysningsloven, og SSB har utnevnt eget personvernombud godkjent av Datatilsynet. Det vil aldri bli kjent utenfor SSB hva enkeltpersoner har svart på undersøkelsen. For å gjøre skjemaet kortere og for å få bedre utbytte av informasjonen vi samler inn, vil vi koble svarene med opplysninger om valgdeltakelse fra kommunenes manntall. Innen utgangen av juni 2010 vil vi fjerne alle navn og adresser fra datamaterialet og erstatte fødselsnummeret med et kodenummer. Fordi vi ønsker å kontakte deg igjen ved neste stortingsvalg oppbevarer vi fødselsnummeret ditt, men helt atskilt fra svarene du har gitt. Innen utgangen av 2014 vil vi anonymisere datamaterialet slik at identifisering av den enkelte ikke er mulig. ISF vil bare motta aidentifiserte resultater der alle navn og adresser er fjernet, og skal anonymisere materialet innen 31.12.2011. Et helt anonymt datamateriale vil gjøres tilgjengelig for internasjonal forskning.

Har du spørsmål om undersøkelsen kan du ringe oss på telefon **800 83 028**, eller sende en e-post til **valg2009@ssb.no**. Spørsmål vedrørende personvern kan rettes til SSB sitt personvernombud, tel 62 88 55 61 eller e-post personvernombud@ssb.no.

Med vennlig hilsen
Statistisk sentralbyrå

Øystein Olsen
adm.direktør

Institutt for samfunnsforskning

Bernt Aardal
forskningsleder

Seksjon for Intervjuundersøkingar
Oslo, september 2009
Saksbehandlar: Maria Høstmark
Telefon 800 83 028

T

Valundersøkinga 2009

Kort tid etter stortingsvalet i år vil du bli kontakta av ein intervjuar frå Statistisk sentralbyrå (SSB). Intervjuaren vil avtale eit intervju i samband med Valundersøkinga i år. Anten du stemte ved valet eller ikkje, vonar vi at du nyttar dette høvet til å seie di meining om valkampen, politikarane og kva for saker som var viktigast for deg.

SSB gjennomfører undersøkinga på oppdrag frå Institutt for samfunnsforskning (ISF) og forskingsleiar Bernt Aardal er fagleg ansvarlege for undersøkinga. Føremålet er å finne ut meir om kva for saker som vart avgjerande for valet, og kva som avgjorde om folk stemte eller ikkje. I rapportane frå undersøkinga vil det ikkje være mulig å tilbakeføre opplysningane til enkeltpersonar.

Du er ein av 3 000 som er trekte ut frå folkeregisteret til å delta, og vi kan ikkje erstatte deg med ein annan. Deltakinga er frivillig, men di deltaking vil være med på å sikre gode og pålitelege resultat. Du kan når som helst trekkje deg frå undersøkinga og krevje opplysningane sletta.

Alle som arbeider i SSB har teieplikt. Undersøkinga vert gjennomført i samsvar med statistikklova og offentlegheitslova, og SSB har peika ut eit eige personvernombod som er godkjend av Datatilsynet. Det vil aldri bli kjent utanfor SSB kva enkeltpersonar har svart på undersøkinga. For å gjera intervjuet kortare vil vi kopla på opplysningar om valdeltaking frå kommunane sine manntal. Innan utgangen av juni 2010 vil vi fjerne alle namn og adresser frå datamaterialet og erstatte fødselsnummeret med eit kodennummer. Fordi vi ønskjer å kontakte deg igjen ved neste stortingsval oppbevarer vi fødselsnummeret ditt, men då heilt avskilt frå svara du har gitt. Innan utgangen av 2014 vil vi anonymisere datamaterialet slik at identifisering av den enkelte ikkje er mogeleg. ISF vil berre få tilgang til avidentifiserte resultat der alle namn og adresser er fjerna, og skal anonymisere materialet innan 31.12.2011. Et heilt anonymt datamateriale vil gjerast tilgjengelig for internasjonal forskning.

Har du spørsmål om undersøkinga kan du ringe oss på telefonnummer **800 83 028**, eller sende ein e-post til **valg2009@ssb.no**. Spørsmål som gjeld personvern kan rettast til personvernombodet i SSB, tlf. 62 88 55 61 eller e-post: **personvernombud@ssb.no**.

Med venleg helsing
Statistisk sentralbyrå

Øystein Olsen
adm.direktør

Institutt for samfunnsforskning

Bernt Aardal
forskningsleiar

Avdeling for datafangst

Saksbehandlere: Maria Høstmark

Tlf: 800 83 028

Valgundersøkelsen 2009

Du har tidligere mottatt ett informasjonsbrev og en brosjyre valg undersøkelsen 2009. Vi vil gjøre deg oppmerksomme på at undersøkelsen fortsatt pågår, og håper du vil være med når vår intervjuer xxx kontakter deg om kort tid.

Dere som er trukket ut til å delta i undersøkelsen gir et bilde av befolkningen i Norge. Da er det viktig at vi får med like mange menn og kvinner, at alle aldersgrupper er godt representert og at vi får med folk fra alle deler av landet. Dersom mange i enkelte av disse gruppene ikke blir med, vil resultatene kunne gi en feil framstilling av hvilke saker som avgjør hvilke partier folk stemmer på, og hvorfor noen velger å ikke stemme. Vi har ikke muligheten til å erstatte deg med en annen.

Valgundersøkelsene har som formål å samle inn viktig informasjon om norske valg og norske velgere. Svarene vi får gir oss økt kunnskap om hvilke saker folk rundt omkring i landet er mest opptatt av. De sier også noe om hvilke saker folk er opptatt av og hvilke partier og politikere folk sympatiserer med. I etterkant av undersøkelsen vil resultatene bli offentliggjort gjennom aviser og fjernsyn, og de vil finnes i lærebøker.

Vi gjentar at det er frivillig å være med, men håper likevel at du har lyst til å være med og benytte anledningen til å si hva du er opptatt av. Dersom du har spørsmål om undersøkelsen kan du ringe oss på telefonnummer 800 83 028, eller spørre intervjueren som kontakter deg. Vi viser også til tidligere brev. Gi oss beskjed dersom du ønsker å få tilsendt brev på nytt.

Med vennlig hilsen

Øivin kleven
Seksjonssjef

Maria Høstmark
seniorrådgiver

Vedlegg D: Informasjonsbrosjyre

Det er skrevet en rekke bøker og artikler på bakgrunn av funnene fra valgundersøkelsene, vi kan nevne:
 Aardal, Bernt mfl. (2007). *Norske Velgere. En studie av stortingsvalget i 2005*. N.W. Damm & Søn
 Aardal, Bernt mfl. (2003). *Velgere i villrede...* En analyse av stortingsvalget 2001. N.W. Damm & Søn

Bøkene kan lånes på biblioteket. Utdrag fra disse bøkene og andre resultater er lagt ut på:

<http://www.samfunnsforskning.no/nor/ISF/Prosjekter/Paagaende-prosjekter/Stortingsvalgundersokelsene>

Ønsker du å komme i kontakt med oss?

Dersom du ønsker flere opplysninger om undersøkelsen eller om hva resultatene brukes til, kan du ringe oss på tlf. 800 83 028 eller benytte e-post valg2009@ssb.no. Intervjueren som tar kontakt kan også svare på spørsmål. Spørsmål om personvern kan rettes til e-post: personvernombudet@ssb.no eller telefon tel 62 88 55 61.

Statistisk sentralbyrå

Statistisk sentralbyrå er Norges sentrale organ for utarbeiding og spredning av statistikk. Avdeling for datafangst er ansvarlig for gjennomføringen av Statistisk sentralbyrå sine intervjuundersøkelser.

Institutt for samfunnsforskning

Institutt for samfunnsforskning er et av Norges mest fremtredende samfunnsvitenskaplige forskningsmiljøer. Valgforskningen i Norge har hatt sin hovedbase her i mer enn 50 år og det er etablert verdifulle tidsserier for analyser av det norske samfunn. Forskningsleder Bernt Aardal er ansvarlig for Valgundersøkelsene og Valgforskningsprogrammet.

Statistisk sentralbyrå

Avdeling for datafangst
 Postboks 8131 Dep.
 0033 Oslo

www.ssb.no

Telefon: 21 09 46 67
 Telefaks: 21 09 49 89

Institutt for samfunnsforskning

Postboks 3233
 Elisenberg
 0208 Oslo

www.samfunnsforskning.no

Telefon: 23 08 61 00
 Telefaks: 23 08 61 01

Institutt for **ISF**
 samfunnsforskning
 Institute for Social Research

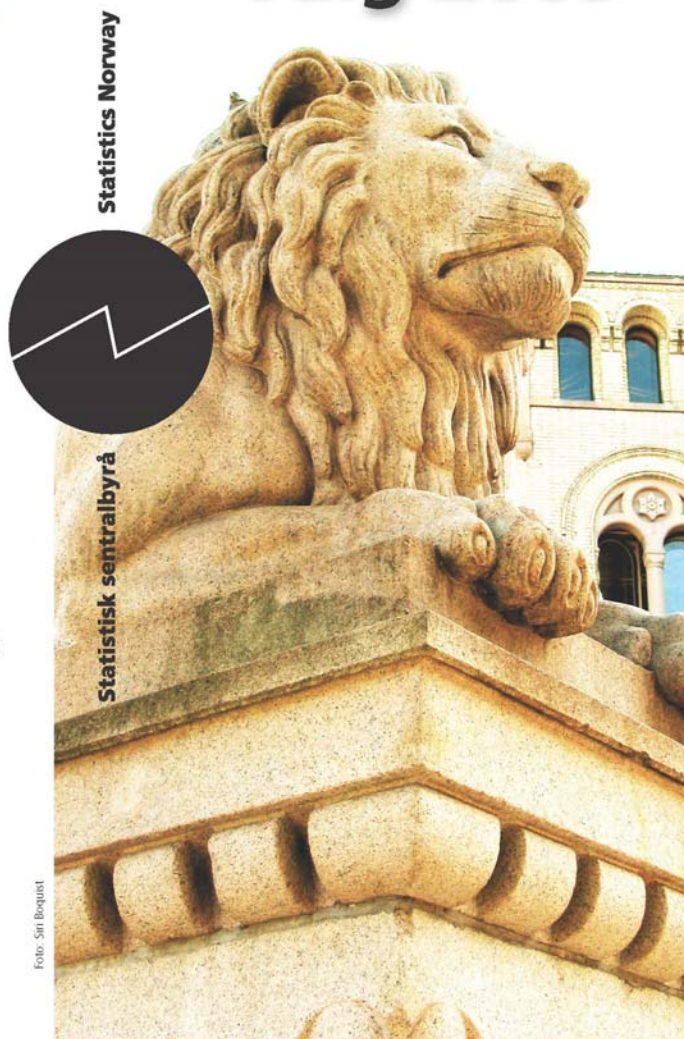

Foto: Siri Bequist

Du er trukket ut til å være med i Valgundersøkelsen 2009, en av våre viktigste kilder til hva det norske folk mener om aktuelle samfunnsspørsmål, politiske partier og årets valg. Ta godt imot intervjueren fra Statistisk sentralbyrå som om kort tid vil ringe deg!

**Du har svarene
— fortell oss hva
som er viktig for deg**

Valgundersøkelsene

Valgundersøkelser har blitt gjennomført i Norge siden stortingsvalget i 1957. Undersøkelsene er partipolitisk nøytrale og er blant de viktigste kunnskapskildene vi har om norsk politikk og demokrati.

Formålet med Valgundersøkelsen 2009 er å se på utviklingen i forhold til tidligere valg og rette søkelyset mot aktuelle tendenser i norsk politikk.

Undersøkelsen er spesiell fordi den følger de samme personene gjennom to valg. I løpet av 50 år har det blitt gjennomført over 25 000 intervju. Informasjonen som samles inn gir oss derfor et unikt og pålitelig bilde av utviklingen i det norske folks meninger om politiske spørsmål og hvorfor vi stemmer som vi gjør.

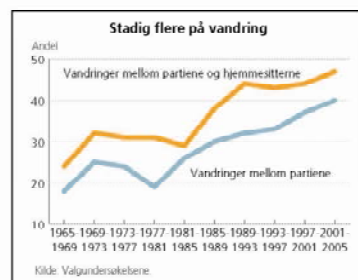
Takk til dere som var med sist!

Noen av dere deltar i år for andre og siste gang. Det er av stor betydning for Valgforskningsprogrammet at dere blir med også denne gangen.

Hver enkelt som mottar brev om deltakelse i undersøkelsen danner til sammen et bilde av den voksne befolkningen i Norge. Alle representerer en større gruppe mennesker som ligner på dem selv. Vi trenger svar fra personer i alle aldre og fra hele landet. Det er spesielt viktig med svar fra personer med varierende interesse for politikk. Resultatene vil gi et skjevt bilde av situasjonen dersom personer med liten interesse for politikk eller som ikke stemmer ved valget ikke deltar. Vi kan ikke erstatte deg med en annen person.

Resultater

Over 50 år med innsamling av data har gitt oss verdifull informasjon om det norske samfunnet. Her kan du se noen resultater fra tidligere runder av Valgundersøkelsene.

Av alle som vandret 2001-2005

31 % til og fra AP
31 % til og fra hjemmesitterne
20 % til og fra FRP
10 % til og fra Venstre

Stortingsvalget 2005 viser at mange norske velgere skifter fra et parti til et annet mellom to valg. Ved å studere dataene tilbake i tid kan vi se at denne utviklingen ble betydelig allerede på midten av 1980-tallet, men i 2005 var det hele 40 % av de som stemte ved valget i 2001 som stemte på et annet parti.

Andre utviklingstrekk er mer stabile. Det var stor enighet om at det er nødvendig med en sterk offentlig skole for å sikre alle et likeverdig utdanningstilbud både i 2001 og 2005. Derimot var det uenighet om man skal tillate kommersielle skoler. Generelt var befolkningen delt på midten med hensyn til om offentlige virksomheter kan bli utført bedre og billigere av private. Det var også stor uenighet om det bør innføres mer valgfrihet mellom offentlige og private tjenesteleverandører.

Vedlegg E: Instruks

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Valgundersøkelsen 2009

Produktnummer 5943-0

Instruks

Orientering og veiledning for intervjuere

INNHold

1. Orientering om undersøkelsen	76
1.1 Hva handler denne undersøkelsen om?	76
1.2 Mål for undersøkelsen	76
2. Gjennomføring av undersøkelsen	77
2.1 Planlegging av arbeidet	77
2.2 Utvalg	78
2.3 Innsamlingsmetode: besøksintervju	78
2.4 Intervjutid	78
2.5 Innsamlingsperiode	78
2.6 IO-brev og brosjyre	78
2.7 Informasjon om IO	78
2.8 Forberedelsestid	79
2.9 Tilbakemeldinger på skjema	79
2.9 Hva skjer med dataene – kobling med data, anonymisering, sletting	79
3. Generelt om skjema	80
3.1 Første kontakt med IO og innledningstekst	80
3.2 Frafall og avgang	80
3.3 Instruks til enkelte spørsmål	81

Intervjuerkontakt:	Hajar Livary	21 09 46 96
Intervjuerkontakt:	Brit Hauge Svendsen	21 09 46 55
Programmering:	Berit Svanøe-Hafstad	21 09 44 76
Utvalgstreking:	Thore Nafstad-Bakke	21 09 49 80
Planlegger:	Maria Høstmark	21 09 48 61

Egen e-post adresse for undersøkelsen: valg2009@ssb.no

1. Orientering om undersøkelsen

Valgundersøkelsen 2009 gjennomføres på oppdrag for Institutt for samfunnsforskning (ISF) og finansieres av Kommunal- og regionaldepartementet. Forskningsleder Bernt Aardal er faglig ansvarlig for undersøkelsen hos ISF.

1.1 Hva handler denne undersøkelsen om?

Valgundersøkelsen 2009 gjennomføres i etterkant av Stortingsvalget 2009. Målet med undersøkelsen er å få kunnskap om folks deltakelse og kaste lys over årsaker til valgets utfall. Vi er interessert i folks meninger om politiske spørsmål. Aktuelle saker som privatskoler, bruk av oljefondet og kontantstøtte spørres det også om. Valgundersøkelsene inngår i et internasjonalt samarbeid. Dermed blir det mulig å sammenligne hvordan demokratiet fungerer i ulike deler av verden. Det er også ønskelig å sammenligne resultatene fra denne undersøkelsen med resultater fra de tidligere Valgundersøkelsene.

Valgforskningsprogrammet

Valgforskningsprogrammet ble startet opp i 1957 av Henry Valen og Stein Rokkan ved Institutt for samfunnsforskning (ISF) i Oslo. Samme år ble Valgundersøkelsen, som er en helt sentral del i dette programmet, gjennomført for første gang. Valgundersøkelsene er blitt gjennomført ved hvert Stortingsvalg siden 1957. Valgprogrammet gir oss en unik tidsserie med kunnskap om norsk politikk. Statistisk sentralbyrå fikk undersøkelsen i 1977, og gjennomfører den nå for niende gang på rad.

For oss i Statistisk sentralbyrå er dette en **undersøkelse av stor betydning**, og vi ønsker å videreføre arbeidet på en best mulig måte. Først og fremst fordi den er en av de viktigste kildene til kunnskap om norsk politikk og norske velgere, men også fordi den er en del av et av de eldste forskningsprogram i norsk samfunnsvitenskap.

1.2. Mål for undersøkelsen

Målsetting

Vi har tre viktige mål:

- Gjennomføring av flest mulig intervju så nært opptil valgdagen som mulig.
- Høy besøksandel
- 70 % oppslutning.

Den ordinære datafangsten avsluttes 7. november og oppfølging er planlagt til de fire siste ukene før jul. Vi har studert datafangsten i 2005 nøye og har lagt opp følgende strategi for å nå målene for undersøkelsen:

- 1 050 intervju innen 27. september.
- 1 500 intervju innen 18. oktober.
- 1 800 intervju og alle IO kontaktet innen 8. november.

Gjennom oppfølging i perioden 7. november-20. desember skal vi nå målet om 2 100 intervju.

For intervjuerne betyr dette at hver intervjuer må ta 4-5 intervju i snitt per uke. Dette for å komme minst halvveis innen 3. oktober og bli ferdig med alle IO innen 7. november.

Vi holder dere orientert underveis hvordan dere ligger an i forhold til målsettingen.

Les mer om planlegging av undersøkelsen i avsnitt 2.1.

Annet

Som intervjuer er det viktig at du bruker den kunnskapen du har om undersøkelsens formål for å motivere IO. Valgundersøkelsene er en av våre viktigste kilder om norsk politikk og demokrati. Undersøkelsen gir viktig kunnskap om utvikling mellom valg og aktuelle tendenser i norsk politikk. Dataene benyttes til forskning, undervisning og folkeopplysning. Derfor er det viktig at så mange som mulig deltar og bidrar til at kunnskapen blir så riktig som mulig. De som har blitt trukket ut til å delta har dermed en unik anledning til å bidra til mer og bedre kunnskap om de politiske holdningene i befolkningen.

Det er viktig å få svar fra personer med varierende interesse for politikk. Dette argumentet kan være nyttig overfor IO som mener de har lite å bidra med pga lite politisk engasjement. Overfor denne gruppen må dere vektlegge at vi vil få et skjevt bilde av virkeligheten dersom de ikke blir med.

2. Gjennomføring av undersøkelsen

2.1. Planlegging av arbeidet

Det er viktig å komme i gang med planlegging, avtaler og helst intervjuing den første uken. Alle skal ha kommet minst halvveis innen 3. oktober og være ferdige med alle sine IO innen 7. november.

Rullering av IO og besøk på adressen

Vi ønsker å øke sannsynligheten for kontakt med IO gjennom størst mulig variasjon ved kontaktforsøkene. Vi har også en regel om at hver intervjuer kun skal kontakte hvert IO fem ganger.

Det femte og siste kontaktforsøket skal være et besøk på adressen. Vi har egne besøkskort som skal legges igjen på adressen dersom dere ikke møter IO. Kortet skal fylles ut og legges sammen med en svarkonvolutt i en egen konvolutt påført IO sitt navn. IO kan deretter selv velge om han eller hun vil gi kontaktopplysninger til intervjuer eller SSB sentralt. Vi antar allikevel at de fleste vil sende sine kontaktopplysninger til SSB og vi ønsker derfor at dere returnerer IO med kode 82 med mest mulig informasjon om kontaktforsøkene.

Dersom vi ikke mottar noe besøkskort fra IO vil vi sende IO videre til en ny intervjuer. Erfaringsmessig vil en ny avsender med andre rutiner og et annet telefonnummer kanskje oppnå kontakt med IO. Dere vil følgelig også motta en del slike IO som har blitt forsøkt kontaktet av andre intervjuere før deg.

2.2. Utvalg

Utvalget til undersøkelsen består av 3000 personer. Utvalget er trukket i henhold til utvalgsplanen. Populasjonen er norske statsborgere i alderen 18-79 år som har stemmerett ved høstens stortingsvalg. Dette medfører at alle som fyller 18 år innen utgangen av dette kalenderåret kan bli trukket til utvalget.

Utvalget settes sammen på følgende måte:

- **Panel:** Halvparten av utvalget er et panel bestående av ca 1 500 respondenter som også ble trukket ut til Valgundersøkelsen 2005. Dvs. både personer som ble intervjuet og personer som gikk til frafall. Disse personene utgjør det "ekte panelet". Panelet er i tillegg supplert med unge i alderen 18-21 år og innvandrere. Disse personene utgjør det vi kaller et "uekte panel" da de ikke var med i 2005.
- **Tverrsnitt:** Den andre halvparten av utvalget har blitt trukket ut til Valgundersøkelsene for første gang i 2009. Disse personene vil utgjøre panelet for Valgundersøkelsen 2013.

2.3. Innsamlingsmetode: besøksintervju

Valgdagen er den 14. september 2009. I noen kommuner åpner valglokalene allerede 13. september. Ordinær forhåndsstemming gjennomføres i perioden 10. august til 9. september. I tillegg har det vært mulig å forhåndsstemme i perioden 1. juli til 9. august. Intervjuingen starter 15. september, dagen etter selve valgdagen. Undersøkelsen gjennomføres ved besøk hjemme hos IO eller et annet egnet sted. Vi anbefaler å tilby et nøytralt møtested, som for eksempel et bibliotek, til IO som ikke ønsker besøk hjemme. Det kan også bli aktuelt med enkelte intervju tatt over telefon. Dette gjelder særlig i tilfeller hvor IO har flyttet eller for IO i områder hvor vi mangler intervjuere. Da vi må holde telefonandelen på et minimum skal gjennomføring av telefonintervju alltid avtales med kontoret.

2.4 Intervjutid

Intervjutiden er beregnet til 60 minutter.

2.5 Innsamlingsperiode

Perioden for datainnsamling er fra 14. september til 7. november 2009. Det er i tillegg planlagt oppfølging i perioden 23. november til 20. desember. Det er viktig at intervjuingen starter snarest mulig etter valget, ettersom flere av spørsmålene er nært knyttet til tanker IO har gjort seg rundt sin stemmegivning. Se også pkt 1.2.

2.6 IO-brev og brosjyre

For å unngå at personer som ikke hadde tenkt til å stemme allikevel stemmer fordi de er trukket ut til Valgundersøkelsen 2005, sendes IO-brevene ut på valgdagen. Derfor kan dere oppleve at enkelte ikke har mottatt IO-brevet når dere begynner intervjuingen 14. september. IO mottar også en brosjyre med informasjon om undersøkelsen.

Opplysningene dere samler inn i intervjuet behandles ulikt avhengig av om IO er i panelet eller tverrsnittet. For å kunne gi korrekt informasjon om denne behandlingen er det derfor sendt ut to ulike typer IO-brev.

Brevene er merket med P for panel og T for tverrsnitt.

2.7 Informasjon om IO

I IO-lista er det merket hvilket delutvalg IO tilhører. Da kan du se om IO ble kontaktet i forbindelse med Valgundersøkelsen 2005 eller er ny i år. Om det ble intervju eller frafall i 2005 kan du se i "All info" – bildet. Panelet vil være merket med henholdsvis *Int* (intervju) og *Frf* (frafall) i feltet for "Resultat fra tidligere

undersøkelser". Husk også at panelet og tverrsnittet har fått IO brev som er ulike med hensyn til hvordan opplysninger vil bli behandlet (*se pkt 2.5*).

Følgende er lagt inn i feltet delutvalg:

EP = Ekte Panel

NU = Nytt Utvalg

IF = Innvandrere uekte panel

UF = Unge i alderen 18-21 år tilhørende uekte panel

IF og UF er et suppleringsutvalg som vi kaller et uekte panel.

2.8 Forberedelsestid

Dere får 2 timer for å lese instruks og ta prøveintervju. Dette påføres av oss.

2.9 Tilbakemeldinger på skjema

Programmeringsfeil dere finner må rapporteres så fort som mulig, slik at vi kan få rettet dem. Husk at slike kommentarer ikke må legges som binders-kommentar. Disse blir nemlig lest først når undersøkelsen er avsluttet.

Andre spørsmål og kommentarer til skjema eller spørsmålsformuleringer kan dere melde under hele feltperioden. De tingene vi ikke kan endre underveis, kommenterer vi i en tilleggsinstruks hvis nødvendig. Alle kommentarer og innspill tas også med i forberedelsene til neste Valgundersøkelse. Benytt valg2009@ssb.no for alle tilbakemeldinger.

2.9 Hva skjer med dataene – kobling med data, anonymisering, sletting

I forbindelse med Valgundersøkelsen 2009 henter vi inn opplysninger om valgdeltakelse fra kommunenes manntall. For IO som ble intervjuet i 2005, vil også opplysninger fra Valgundersøkelsen 2005 bli knyttet til svarene vi får i år. Bakgrunnen for dette er ønsket om å følge utviklingen over tid. Den som kopler resultatene vil ikke vite hvem resultatene gjelder for. Det er grupper av individer som er interessante også i denne sammenheng. **Vi er ikke interessert i hva hver enkelt svarer, men for å få opplysninger om grupper av individer må vi samle inn data fra enkeltmennesker.**

Noen av opplysningene i undersøkelsen kan være personsensitive, da vi stiller spørsmål om politisk oppfatning. Når det gjelder spørsmålet om hvilket parti IO stemte på er det nyttig å merke seg at vi har lov til å stille spørsmålet, men at IO også selvfølgelig har lov til å nekte å svare.

Innen utgangen av 2011 vil vi fjerne alle navn og adresser fra datamaterialet, slik at identifisering av den enkelte ikke lenger er mulig. Dette informeres det om i IO-brevet.

3. Generelt om skjema

3.1. Første kontakt med IO og innledningstekst

På skjermen vil dere få opp en innledningstekst, ett mer utfyllende forslag kan være: :

God kveld, mitt navn er (...intervjuers navn....) og jeg ringer fra Statistisk sentralbyrå, er det mulig å få snakke med (.....IOs navn.....)?
Vi har nylig sendt deg et brev om at du er trukket ut til å delta i Valgundersøkelsen 2009. Har du mottatt brevet? Vi vil gjerne besøke deg for å gjennomføre et intervju. Har du anledning en av de kommende dagene?

Vi vil også igjen forsikre deg om at alle svar du gir i undersøkelsen blir behandlet konfidensielt, og det vil aldri komme ut hva du har svart på noen av spørsmålene.

Dere kan selvfølgelig lage deres egen vri. Men pass på at meningsinnholdet i hele teksten kommer med. Det viktigste er at man får avtale om intervju, eventuelt at man tar intervjuet over telefon.

Skulle dere treffe IO som er vanskelig å overtale til å delta, kan følgende være nyttig i overtalelsen:

- Legg vekt på at IO er en av kun 3000 som får anledning til å uttale seg. Dette medfører at IOs mening tillegges stor vekt.
- Vi kan ikke erstatte IO med en annen. Dersom mange ikke svarer vil resultatene bli mindre pålitelige, spesielt for den gruppen som IO tilhører (eldre, unge, kvinner, personer som ikke er interessert i politikk etc.) Dersom mange eldre, ev. unge, ikke deltar risikerer de at eldres og unges syn på mange saker ikke kommer frem, og at de kanskje tillegges mindre vekt i politikken.
- **Dersom IO signaliserer at politikk og valg er uinteressant:** Legg vekt på at det ikke betyr noe, men at IO nå kan få anledning til å uttrykke hvorfor han/hun ikke finner politikk interessant. De som ikke er interesserte er like viktige og deres meninger skal tillegges like stor vekt som de som er interesserte.
- Presiser at dette ikke er en kunnskapstest, men at IO nå kan få si hva han/hun er mest opptatt av, helt uavhengig av andre.

3.2. Frafall og avgang

Det skal alltid gis informasjon i feltet "Sps Oppflg" For frafallsårsakene 31-41 er vi helt avhengige av å få tilleggsopplysninger for å kunne utføre oppfølgingsarbeidet. Her er kodene som gjelder under frafall, avgang og overføringer:

Overføring (alternativ 2 i Innled.):

80 IO flyttet til annet område

81 Kjenner IO

82 Intervjuer kapasitetsproblemer, sykdom e.l.

83 Fjerne IO fra lista. NB! Kun etter avtale med kontoret.

Frafalls- og avgangsårsaker (alternativ 3 og 4 i Innled):***Frafallsgrunner:***

- 11 Ikke tid
- 12 IO ønsker ikke å delta
- 13 Deltar ikke av prinsipp
- 14 Andre nekter for IO

- 21 Kortvarig sykdom
- 22 Langvarig sykdom/svekkelse
- 23 Sykdom/dødsfall i IOs familie/annen uforutsett hendelse
- 24 Språkproblemer

- 31 Midlertidig fraværende pga skolegang/arbeid
- 32 Midlertidig fraværende pga ferie el. liknende
- 33 Finner ikke adressen/boligen
- 34 Ikke telefon - for kostbart/langt å reise
- 35 IO ikke å treffe av andre årsaker

- 41 Andre frafallsgrunner, spesifiser

Avgangsgrunner:

- 91 Død
- 92 Bosatt i utlandet i minst 6 måneder

Vær oppmerksom på at **personer som bor på institusjon** som oftest har stemmerett, og derfor hører med i utvalget for denne undersøkelsen.

3.3. Instruks til enkelte spørsmål**Generelt**

Vær restriktiv med å bruke kategoriene "vet ikke" og "husker ikke". Folk svarer av og til at de ikke vet eller ikke husker hvis de ikke vil svare. Gi alltid IO tid til å komme med et annet svar, men godta at IO likevel kan svare "vet ikke". Generelt er det viktig å huske på at dette er en undersøkelse der vi spør om politiske meninger og holdninger, og at dette kan oppfattes som sensitivt av enkelte. I denne undersøkelsen må man også være ekstra bevisst på at man ikke leder IO, eller presser IO til å avgi et svar.

Enkelte av dere vil sikkert også reagere på at vi ikke spør hvorvidt IO har stemt eller ikke tidligere i skjema, og føle at enkelte spørsmål blir unødvendig tunge av den grunn. Årsaken til at det er gjort slik er at vi ikke ønsker å fokusere på stemmegivningen før vi har vært gjennom en del saksspørsmål. På den måten ønsker vi å unngå at IO former svarene angående enkeltsaker alt etter hva vedkommende har stemt.

Enkelte spørsmål

De aller fleste spørsmålene i Valgundersøkelsen er enkle og greie, og trenger ingen nærmere omtale. Enkelte spørsmål kan det likevel være verdt å legge spesielt merke til:

Spm 4.

Her skal det skrives kun én sak i hvert av feltene. Dersom IO nevner flere saker, skal det altså presiseres at vi er ute etter den viktigste saken først, og så den nest viktigste. Sier IO eksempelvis skatt og skole, skal skatt registreres som svar i 4a og skole som svar i 4b. Dersom IO sier at han eller hun ikke har stemt, si da at vi er ute etter saker som likevel var viktige for IO.

Spm 16-19

Vær svært nøye med at dere ikke gir IO noen form for hjelp på disse spørsmålene. Vær også forsiktig med å opplyse hvorvidt IO svarte feil eller riktig med mindre IO spør direkte om dette.

Spm 18

Dersom IO svarer kun "Liv" eller "Liv Signe" regnes ikke dette som riktig svar. Alle andre varianter av Liv Signe Navarsete godtas, også kun "Navarsete".

Spm 22

Spørsmålet stilles selv om IO har oppgitt at de absolutt ikke er interessert i aviser i spørsmål 21 da det blir vanskelig å lage hopp for denne situasjonen.

Spm 23.

Med institusjoner menes ulike offentlige organer og aktører. For noen av institusjonene vil IO trolig tenke på de som innehar posisjonene for øyeblikket. Vi er først og fremst interessert i IOs tillit til institusjonen i sin alminnelighet.

Spm 28

Med kommersielle privatskoler menes skoler som tjener penger på virksomheten, og der eierne tar ut utbytte.

Spm 25

I dette spørsmålet er vi ikke opptatt av hva IO mener er viktigst for sin egen del, men hvilke saker eller problemer Norge som nasjon står overfor.

Spm 41

Her spør vi etter IOs vurdering av de enkelte politiske ledere. Her kan dere opplyse hvilket parti vedkommende politiker tilhører dersom IO spør om det. Vær imidlertid forsiktig med å opplyse dette uoppfordret, siden det er meningen om politikere og ikke partier vi er ute etter her. For ordens skyld nevner vi hvilke partier hver enkelt tilhører:

Dagfinn Høybråten	Kristelig Folkeparti	Leder
Lars Sponheim	Venstre	Leder
Liv Signe Navarsete	Senterpartiet	Leder
Kristin Halvorsen	Sosialistisk Venstreparti	Leder
Erna Solberg	Høyre	Leder
Siv Jensen	Fremskrittspartiet	Formann
Torstein Dahle	Rødt	Leder
Jens Stoltenberg	Arbeiderpartiet	Leder/Statsminister før valget

Spm 43A og B

Noen vil oppleve dette spørsmålet som unødig langt og tungt i og med at det nevnes opp eksempler på partitilhørighet. Det er likevel viktig at dette gjøres, siden det har vist seg at svarene blir annerledes enn om man bare spør generelt om IO føler seg knyttet til et parti. Vær også nøye med at dere sier "og så videre" etter å ha nevnt eksemplene, slik at spørsmålet ikke oppfattes som ledende.

Spm 63g

Begrepet "globalisering" kan skape vansker for enkelte, og det er da heller ikke et enkelt begrep. Si at det er opp til IO selv å vurdere hva som legges i begrepet, men dersom IO insisterer så si litt om at vi med globalisering først og fremst tenker på økende kommunikasjon og handel over landegrensene

Spm74

Gjenta eksemplene i innledningen dersom utsagnene blir vanskelige å forstå for IO.

Spm 78

Vi har lov til å spørre, men IO kan nekte å svare.

BAK 5A

Det er kun personer som oppgir at de arbeider fulltid (37,5 timer) i BAK4 som automatisk får verdi for yrkesaktiv.

BAK22-26

Historisk har spørsmål om språk, alkohol og religion vært sentrale politiske stridsspørsmål. Spørsmålene var bla viktige for dannelsen av våre politiske partier.

BAK 22

I pretesten oppdaget vi at mange ikke vet hva som menes med "språksspørsmålet". Det kan da være nødvendig å forklare at det dreier seg om debatten om de to målformene bokmål og nynorsk, hvilken stilling de skal ha, og forholdet mellom dem. Dette spørsmålet representerer en gammel konflikt i norsk politikk, og spilte blant annet en rolle i dannelsen av partiet Venstre (i 1884). Spørsmålet er ikke like aktuelt i dag, men det er likevel interessant å spørre om det for å følge utviklingen.

BAK 25

Her er vi ute etter organisasjoner eller foreninger som IO selv oppfatter som religiøse eller kristelige (Human Etisk Forbund er ikke en religiøs organisasjon).

BAK 26

Under A gjelder det vanlige om at vi ikke regner med dåp, konfirmasjon, bryllup eller begravelser, men det skal være opp til IO selv å vurdere hva som er gudstjeneste. Det betyr at dere ikke skal si noe om hvordan man skal vurdere dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelser. IO må selv avgjøre hvorvidt det er gudstjeneste eller ikke.

Under B er vi igjen ute etter det IO selv måtte regne som religiøse møter. Når det gjelder "hørt på" i delspørsmål C, må IO også selv vurdere om han/hun har hørt på, men man trenger ikke å ha lyttet konsentrert hele tiden.

Tabellregister

1.1. Nøkkeltall for undersøkelsen	6
3.1. Forventet standardavvik for observerte prosentandeler ved ulike utvalgsstørrelser	9
3.2. Avgang etter årsak	10
3.3. Frafall	11
3.4. Intervju og frafall etter årsak brutt ned på kjønn, alder, utdanning, region og valgdeltakelse.....	12
3.5. Frafall etter kjønn, alder, utdanning, region og valgdeltakelse	13
3.6. Respondentenes svar på spørsmålet "Stemte du ved stortingsvalget?" sammenlignet med registeropplysninger om stemmegivning. Prosent.....	17
3.7. Respondentenes svar på spørsmålet "Hvilket parti stemte du på?" og valgresultat, 1997, 2001 og 2005. Prosent	17
5.1. Andel som har skiftet standpunkt fra ett valg til det neste. 1965-2009. Prosent	20
5.2. Personer med stemmerett i 2005, etter stemmegivning i 2005 og 2009. Prosent (såkalt grandtotal).....	21
5.3. Hvor gikk 2005-velgerne? De ulike partiers velgere (2005), etter parti i 2009. Prosent ¹	22
5.4. Hvor kom 2009-velgerne fra? De ulike partiers velgere i 2009, etter parti i 2005. Prosent	23
5.5. Netto velgeroverganger 2005-2009. Prosent av Grandtotalen (N=690)	23
5.6. Førstegangsvelgernes stemmegivning. 2001-2009. Prosent	25
5.7. Velgere i ulike aldersgrupper, etter parti. 2009. Prosent	26
5.8. Partienes oppslutning, etter alder og kjønn. 2009. Prosent	26
5.9. Valgdeltakelse, etter alder og kjønn. 2005 og 2009 (justert for faktisk valg-deltakelse). Prosent	26
A.1. Oppslutning om partiene etter ulike bakgrunnsvariabler	28
A.2. Partiprofil for Sosialistisk Venstreparti. Prosent.....	29
A.3. Partiprofil for Arbeiderpartiet. Prosent	30
A.4. Partiprofil for Venstre. Prosent	31
A.5. Partiprofil for Kristelig Folkeparti. Prosent	32
A.6. Partiprofil for Senterpartiet. Prosent	33
A.7. Partiprofil for Høyre. Prosent	34
A.8. Partiprofil for Fremskrittspartiet. Prosent	35